Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring och temporär ändring av självstyrelselagen för Åland och om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att självstyrelselagen för Åland ändras, delvis temporärt.

Till lagen ska fogas bestämmelser om ömsesidigt hörande och samråd vid beredningen av lagstiftning i riket och landskapet.

Enligt propositionen ska landskapets förvaltningsbehörighet i fråga om vissa uppgifter som gäller biologiska bekämpningsmedel, växtskyddsmedel och vissa andra kemikalier återgå till behöriga riksmyndigheter. En mera ändamålsenlig fördelning av uppgifterna mellan landskapets och rikets myndigheter avses ske genom att kemikalieuppgifter inom landskapets lagstiftningsbehörighet överförs med överenskommelseförordning till att skötas av den statliga förvaltningen.

På Åland har landskapet sedan årtionden ansvarat för hälso- och sjukvården och veterinärväsendet. I landskapets förvaltning av nämnda lagstiftningsbehörighetsområden har skötseln av riksuppgifter inkluderats. Riksuppgifterna i fråga hänför sig i huvudsak till smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur och andra uppgifter enligt rikslagstiftning som rör hälso- och sjukvården, såsom administrativa ingrepp inom den personliga friheten inom mentalvården och missbrukarvården.

I riket har kommunernas uppgifter inom social- och hälsovården överförts till välfärdsområdena. Till den del det gäller smittsamma sjukdomar hos människor och övriga riksuppgifter för landskapet inom hälso- och sjukvården finns det efter genomförda förvaltningsreformer ett behov av en brådskande ändring av självstyrelselagen.

Genom propositionen avser man att tillförsäkra landskapet Åland tillräckliga och tydliga myndighetsbefogenheter att utföra sådana till rikets lagstiftningsbehörighet hörande uppgifter som självstyrelsemyndigheterna sköter och som ingår i den hälso- och sjukvård och veterinärvård som landskapet ansvarar för. Utöver detta är syftet att utveckla samarbetet mellan social- och hälsovårdsministeriet och Ålands landskapsregering vid bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor. Dessutom är syftet att bereda en överenskommelseförordning om partiell återföring till riksmyndigheterna av landskapets vissa i propositionen föreslagna befogenheter för bekämpning av smittsamma sjukdomar hos husdjur.

Dessutom föreslås det att bestämmelsen i lagen om överenskommelseförordningar anpassas med beaktande av förvaltningsreformer.

Till lagen föreslås också fogade nya bestämmelser om offentlighet och sekretess.

En ny bestämmelse föreslås även om tillämpningen av rikslagstiftning vid inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten. Som en följd av sistnämnda bestämmelse föreslås att det i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten tas in en hänvisning till självstyrelselagen för Åland, så att det föreslagna arrangemanget beträffande den myndighet som beviljar inlösningstillstånd beaktas.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter att det att riksdagen i brådskande grundlagsordning har antagit den och Ålands lagting har gett sitt bifall till den. De föreslagna myndighetsbefogenheterna för andra riksuppgifter inom hälso- och sjukvården än de som föreslås gälla smittskyddet för människor liksom den ändrade bestämmelse som föreslås om överenskommelseförordningar, föreslås emellertid bli gällande temporärt till utgången av år 2031. Inom fem år avses lagförslag med beständiga myndighetsbefogenheter lämnas.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL 1
MOTIVERING 5
1 Bakgrund och beredning 5
1.1 Tidigare beredning 5
1.2 Beredningen av propositionen 6
2 Nuläge och bedömning av nuläget 8
2.1 Beaktandet av landskapet Åland i statsrådets lagberedning 8
2.2 Allmänt om skötseln av riksuppgifter på Åland 10
2.3 Förvaltningen på Åland i anslutning till kemikalielagstiftningen och växtskyddsmedelslagstiftningen 10
2.4 Bekämpning av smittsamma sjukdomar 12
2.4.1 Smittsamma sjukdomar hos människor 12
2.4.2 Smittsamma sjukdomar hos husdjur 15
2.5 Övriga ärenden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet inom hälso- och sjukvården på Åland 16
2.6 Överenskommelseförordningar 20
2.7 Offentlighet och sekretess 20
2.8 Säkerhetsinlösen 20
2.8.1 Statens mark på Åland 20
2.8.2 Inlösen av fast egendom på Åland 21
2.8.3 Bedömning av nuläget 22
3 Propositionens målsättning 23
4 Förslagen och deras konsekvenser 24
4.1 De viktigaste förslagen 24
4.1.1 Modernisering av hörandet i lagberedningen 24
4.1.2 Ändring av förvaltningsbehörigheten för kemikalier och växtskyddsmedel 24
4.1.3 Förtydligande av landskapsmyndigheternas befogenheter för vissa riksuppgifter 25
4.1.4 Överenskommelseförordningar 26
4.1.5 Offentlighet och sekretess 27
4.1.6 Inlösen av fastigheter och särskilda rättigheter 27
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna 27
4.2.1 Konsekvenser för individen och behöriga myndigheter på Åland 27
4.2.2 Ekonomiska konsekvenser 31
4.2.3 Samhälleliga konsekvenser och konsekvenser för den nationella säkerheten 34
4.2.4 Konsekvenser för Åland av 61 a § i lagförslaget 34
5 Alternativa handlingsvägar 35
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser 35
5.1.1 Ändring av bestämmelser i 7. kap. i självstyrelselagen om landskapets ekonomi 35
6 Remissvaren och beaktandet av dem 37
6.1 Remissen av ett arbetsgruppsbetänkande 37
6.2 Sammandrag av utlåtandena över ett nytt utkast till proposition och beaktandet av dem 38
6.2.1 Allmänt 38
6.2.2 Ålands landskapsregering 39

6.2.3 Justitieministeriets utlåtandebegäran....39
6.2.4 Ålandsdelegationen....40
6.2.5 Inrikesministeriet....41
6.2.6 Jord- och skogsbruksministeriet....41
6.2.7 Social- och hälsovårdsministeriet....42
6.2.8 Miljöministeriet....43
6.2.9 Livsmedelsverket....44
6.2.10 Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedsområdet Fimea....44
6.2.11 Säkerhets- och kemikalieverket Tukes....45
6.2.12 Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira....45
6.2.13 Ålands landskapsregering....45
6.3 Den fortsatta beredningen av propositionen....46
6.3.1 Den fortsatta beredningen efter remissen....46
6.4 En ny begränsad remiss av utkastet till proposition....49
6.4.1 Utlåtandebegäran....49
6.4.2 Remissvaren och beaktandet av dem....49
7 Specialmotivering....49
7.1 Lag om ändring av självstyrelselagen för Åland....49
7.2 Lag om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten....68
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag....68
9 Ikraftträdande....68
10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning....69
10.1 Särställningen hos landskapet Åland....69
10.2 Lagförslagets förhållande till grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter....69
10.3 Brådskande grundlagsordning....72
LAGFÖRSLAG....75
1. Lag om ändring och temporär ändring av självstyrelselagen för Åland....75
2. Lag om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten....78
BILAGOR....79
PARALLELLTEXTER....79
1. Lag om ändring och temporär ändring av självstyrelselagen för Åland....79
2. Lag om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten....84

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Tidigare beredning

De frågor som behandlas i denna proposition och som avser en ändring av den nuvarande självstyrelselagen för Åland (1144/1991), *självstyrelselagen*, har en längre tid genomgåtts mellan Ålands landskapsregering och statsrådet.

Behovet av att ändra självstyrelselagen uppmärksammades i anslutning till beredningen av social- och hälsovårdsreformen samt också inom ramen för reformen av Ålands självstyrelselag. Beredningen tog sikte på att en ändring av bestämmelser i 30 § i självstyrelselagen behövde träda i kraft den 1 januari 2023. Ändringsbehovet anslöt sig till att välfärdsområdena övertog kommunernas i riket ansvar för social- och hälsovården. Frågan gällde hur hälso- och sjukvården på Åland som en följd av välfärdsområdesreformen fortsättningsvis kunde tryggas tillräckliga och tydliga befogenheter att sköta också uppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet. Hösten 2022 framgick det dock att en överenskommelse inte kunde nås.

Under slutskedet av riksdagsbehandlingen av regeringens proposition för ändring av lagen om smittsamma sjukdomar (RP 190/2022) föreslog social- och hälsovårdsutskottet (ShUB 35/2022 rd, s. 5), mot bakgrund av beredningsläget för ändringen av självstyrelselagen, att det till ikraftträdelsebestämmelsen för lagen om ändring av lagen om smittsamma sjukdomar (1149/2022) fogas en övergångsbestämmelse (2 mom.). Enligt bestämmelsen bestäms de behöriga myndigheter som i landskapet Åland svarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor enligt den lagstiftning som gällde rikets myndigheter och kommuner vid ikraftträdandet av lagen, tills något annat föreskrivs.

Regleringen kunde enligt utlåtande som inhämtades av grundlagsutskottet (GrUB 72/2022 rd) behandlas i vanlig lagstiftningsordning (stycke 7). Grundlagsutskottet betonade dock att det föreslagna sättet för reglering inte är det bästa möjliga och att det med tanke på Ålands självstyrelse vore lämpligare att i stället för att införa den föreslagna lagstiftningen skriva in de behövliga ändringarna i självstyrelselagen (stycke 8). Grundlagsutskottet ansåg det mycket viktigt att självstyrelselagen ändras till denna del och betonade att det arrangemang som grundar sig på den nu föreslagna övergångsbestämmelsen bör vara kortvarigt. Grundlagsutskottet hänvisade också till att utskottet tidigare i ett i någon mån liknande regleringssammanhang betonat att man i samband med ändringar bör se till att regleringen är heltäckande, så att myndigheternas befogenheter är tydliga och så att det inte uppstår luckor i regleringen (GrUU 18/2022 rd, stycke 9). Enligt utredning till utskottet kan det vid ändring av självstyrelselagen vara motiverat att granska inte bara 30 § utan också till exempel 32 § om överenskommelseförordningar. Genom överenskommelseförordning och med landskapsregeringens samtycke kan uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tills vidare överföras på en landskapsmyndighet. På motsvarande sätt kan uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet. Ett fyrtiotal överenskommelseförordningar är i kraft.

Grundlagsutskottet betonade ånyo i sitt utlåtande över regeringens berättelse för år 2023 bland annat att det arrangemang som grundar sig på övergångsbestämmelsen ska vara kortvarigt (GrUU 31/2024 rd - B 2/2024 rd, s. 3). I samband med reformen av regionförvaltningen (RP 13/2025 rd) har grundlagsutskottet uttalat sig särskilt till den del som gäller utövandet av vissa befogenheter i landskapet Åland enligt mentalvårdslagen (1116/1990). Utskottet har betonat att man i samband med ändringar bör se till att regleringen är heltäckande, så att myndigheternas befogenheter är tydliga och så att det inte uppstår luckor i regleringen. Utskottet har dessutom

upprepat att det är viktigt att skriva in de behövliga ändringarna i självstyrelselagen (GrUU 17/2025 rd, 26–28 punkten).

1.2 Beredningen av propositionen

Mot bakgrund av grundlagsutskottets ovan nämnda utlåtanden och övriga uppgifter som framkommit i ärendet tillsatte justitieministeriet den 24 mars 2023 enligt överenskommelse med Ålands landskapsregering en arbetsgrupp, *Ålandsarbetsgruppen 2023*, dels för att förbereda den fortsatta beredningen av en proposition med förslag till en ny Ålands självstyrelselag, dels för ändring av nuvarande självstyrelselag. Enligt tillsättandebeslutet (Projekt: OM024:00/2023, VN/3796/2023) skulle arbetsgruppen i sistnämnt avseende föreslå 1) nödvändiga ändringar i självstyrelselagen utgående från grundlagsutskottets utlåtanden och 2) ändring av förvaltningsbehörigheten i fråga om bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt gifter så att den motsvarar den verkliga uppgiftsfördelningen mellan landskapet Åland och berörda myndigheter i riket.

Ålandsarbetsgruppens 2023 betänkande (Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2024:1), som var uppgjord som en regeringens proposition, publicerades i januari år 2024. Betänkandet sändes på remiss. I Ålandsarbetsgruppens betänkande ingick förslag om att reglera landskapets myndighetsbefogenheter för riksuppgifter i hälso- och sjukvården och veterinärvården enligt grundbestämmelser som föreslogs i självstyrelselagen. Befogenheterna i lagen avsågs dock uttryckligen bli kompletterade genom överenskommelseförordning till den del motsvarande uppgifter i riket bland annat sköts av kommunerna eller välfärdsområdena. En bedömning och utredning av sådana förordningar, ingick också i arbetsgruppens andra betänkande (se betänkandets avsnitt 2, Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2024:37, Betänkande av Ålandsarbetsgruppen 2023, Utredning av vissa frågeställningar i anslutning till Ålands självstyrelse i utveckling, https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-033-8).

Med hänvisning till justitiekanslerns i statsrådets utlåtande den 10 mars 2024 (OKV/264/21/2024) över arbetsgruppens första betänkande, förutsatte justitieministeriet att den ensidiga rätt att enligt 32 § 2 mom. i självstyrelselagen säga upp en sådan överenskommelseförordning begränsas särskilt till den del den föreslogs avse uppgifter som i riket sköts av kommuner eller välfärdsområden. Nämnda befogenheter för riksuppgifter som integrerats i landskapets förvaltning rör kärnområdet för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna eller inskränkningar av dessa. Rikets kommuner, välfärdsområden eller statliga myndigheter saknar i nuläget befogenheter i lag att på Åland sköta smittskydds- och övriga riksuppgifter, vilka integrerats i landskapets hälso- och sjukvård och veterinärvård. Med beaktande av 6 och 22 § i grundlagen får det inte uppstå en situation där en behörig myndighet helt saknas på Åland, om en överenskommelseförordning sägs upp ensidigt och en lucka därigenom uppstår i landskapets befogenheter enligt rikslagstiftningen.

Man har i den fortsatta beredningen av denna proposition sedermera återgått till att föreslå tillräckliga och tydliga myndighetsbefogenheter för landskapet endast i självstyrelselagen för samtliga berörda riksuppgifter.

Under år 2025 bereddes ett nytt utkast till proposition som var på remiss **(6. Remissvaren och beaktandet av dem**). Under hösten 2025 beaktades remissvaren i utkastet till proposition och diskussionerna fortsatte mellan berörda ministerier och landskapsregeringen både på tjänstemannanivån och den politiska nivån. Avsikten var att gemensamt hitta rättsligt hållbara lösningar som kunde inbringa ett samtycke av Ålands lagting. Förhandlingarna förblev resultatlösa i fråga om hur befogenheterna för landskapets uppgifter för smittskyddet för människor och andra riksuppgifter inom hälso- och sjukvården skulle formuleras. Också frågan om överföring

av behörigheten till landskapet för administrativa ingrepp i den personliga friheten var svår, men social- och hälsovårdsministeriet utsåg hösten 2025 en utredningsperson att utreda konsekvenserna av en sådan behörighetsöverföring. Även kostnadsfördelningen för riksuppgifterna inom Ålands hälso- och sjukvård förblev svår att lösa. Samma frågor behandlades också av justitieministeriets självstyrelselagsarbetsgrupp 2025 för reformen av självstyrelselagen, vars förslag emellertid inte var enigt eller heltäckande (Reformen av självstyrelselagen för Åland : Självstyrelselagsarbetsgruppens 2025 betänkande).

I ett sent skede av beredningen av propositionen beaktades i den bestämmelser om överenskommelseförordningar, offentlighet och sekretess samt om tillämpningen av rikslagstiftningen vid inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten. Det finns ett brådskande behov av att beakta dem redan i gällande självstyrelselag. De föreslagna bestämmelserna i lagförslaget för överenskommelseförordningar och offentlighet och sekretess ingick i självstyrelselagsarbetsgruppens 2025 betänkande och har förtydligats i förhållande till detta. I sitt utlåtande över betänkandet konstaterade försvarsministeriet att det vore ändamålsenligt att lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (468/2019) också kunde tillämpas på Åland. På så sätt skulle staten även på Åland kunna ingripa i sådant fastighetsägande som äventyrar Finlands nationella säkerhet.

Frågan om inlösen i vissa situationer har sin bakgrund i statsminister Petteri Orpos regeringsprogram (kapitel 10.1). Regeringen ska utreda möjligheterna till effektivare kontroll och ingripande i efterhand i fråga om egendom som är av central betydelse för samhällets säkerhet och försörjningsberedskap.

Enligt statsrådets försvarsredogörelse 2024 har Finlands säkerhetsmiljö försämrats på ett grundläggande och långvarigt sätt, särskilt till följd av Rysslands aggressiva agerande. Säkerhetsläget är allvarligt och svårt att förutse samt kan förändras snabbt. Motsättningarna mellan Ryssland och väst framträder i Finlands närområden särskilt genom omfattande påverkansåtgärder som riktats bland annat mot kritisk infrastruktur. Förändringarna i omvärlden påverkar även Finlands nationella utveckling på många olika sätt. De medför nya osäkerhetsfaktorer som riktar sig mot tryggheten i vårt samhälle.

Till försämringen av säkerhetsläget hör fenomen som kan beskrivas som hybridpåverkan. Med hybridpåverkan avses planmässig verksamhet där en statlig eller icke-statlig aktör samtidigt utnyttjar olika metoder för att påverka svagheter hos den stat som är föremål för påverkan i syfte att uppnå sina egna mål. Det kan till exempel vara fråga om politiska, militära, ekonomiska eller teknologibaserade påtryckningsmedel samt olika informationsoperationer, inklusive utnyttjande av sociala medier eller av fast egendom och särskilda rättigheter (RP 253/2018 rd).

Syftet för en främmande stat kan exempelvis vara att öka sitt inflytande eller att begränsa de finländska beslutsfattarnas handlingsfrihet. Fast egendom kan utnyttjas som ett led i hybridpåverkan. Genom att förvärva fastigheter på strategiska platser kan man sträva efter att etablera fotfäste i olika delar av Finland, försvaga myndigheternas verksamhetsförutsättningar, främja användningen av fastigheter för olaglig underrättelseverksamhet eller på annat sätt stödja en främmande stats mål. För att säkerställa statens övergripande säkerhet krävs att myndigheterna har en heltäckande lägesbild av de riskfaktorer som hänför sig till fastighetsägande samt tillgång till ett tillräckligt urval av åtgärder för att förebygga och i sista hand ingripa i sådant fastighetsägande som äventyrar den nationella säkerheten (RP 253/2018 rd).

Markägande är en av de faktorer som påverkar den övergripande säkerheten i staten. Statens möjligheter att ingripa i verksamhet som äventyrar den nationella säkerheten har förbättrats genom att det skapats mekanismer för att ingripa i sådant fastighetsägande som äventyrar Finlands nationella säkerhet (RP 253/2018 rd).

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Beaktandet av landskapet Åland i statsrådets lagberedning

Frågan om beaktandet av landskapet Ålands ställning i lagberedningen vid statsrådet har under beredningen av propositionen återkommande lyfts upp. Förtroendet vid landskapets myndigheter för statsrådets lagberedning har försvagats till denna del under covid19-pandemin och på grund av brister i tillgången på lag- eller förordningsförslag på svenska.

Huvudprincipen bör fortsättningsvis vara att landskapsregeringen hörs över lagförslag som är av särskild betydelse för landskapet vid en tidpunkt som föregår givandet av regeringens proposition till riksdagen. I statsrådets många anvisningar för beredningen av lagförslag poängteras det att man redan i det förberedande eller inledande beredningsskedet ska uppmärksamma också effekterna av förslagen på självstyrelselagen eller på Åland.

Ministeriernas lagberedning med effekter på Åland eller självstyrelselagen omfattas för närvarande av statsrådets Ålandsstrategi (statsrådets principbeslut av den 2 juni 2022), justitieministeriets anvisningar ”Ålands ställning i lagberedningen och i EU-ärenden. Anvisningar för ministeriernas handläggare” (Justitieministeriets anvisningar och utredningar 8/2012, i det följande *Ålandsanvisningarna,* http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-182-1) och övriga anvisningar för lagberedningen vid statsrådet. Syftet är att i nuläget främja koordineringen av Ålandsfrågor vid statsrådet genom att öka kunskapen om Ålands ställning och självstyrelselagen hos statsförvaltningen.

Vid justitieministeriet finns det ett nätverk för ministeriernas Ålandskontaktpersoner som i syfte att koordinera Ålandsfrågor inom statsrådet sammanträder fyra gånger per år. Vid ministerierna har grundats allt flera kontaktgrupper med representanter också för Ålands landskapsregering. Samarbetet upprätthålls även på vissa sektorer genom arbetsgrupper eller regelbundna informella möten. Ålands ställning beaktas även i den interna utbildning vid statsrådet som kontinuerligt ordnas för lagberedarna och i lagberedningsanvisningarna samt genom att landskapsregeringen hörs över lagförslag som är av särskild betydelse för Åland.

Med stöd av 28 § 2 mom. i självstyrelselagen ska i fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen stiftas. Med stöd av 33 § i självstyrelselagen ska innan republikens president eller statsrådet utfärdar stadganden som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse för landskapet, landskapsregeringens utlåtande i saken inhämtas. Detsamma gäller föreskrifter som meddelas av någon annan myndighet.

Samarbetet och hörandet avser rikslagstiftning som helt eller delvis kan bedömas träda i kraft på Åland och som är av särskild betydelse för landskapet. I justitieministeriets Ålandsanvisningar ingår allmänna anvisningar om vilka författningsförslag som ska anses vara av särskild betydelse för landskapet och hur hörandetröskeln in casu kan utredas i ettvart fall (s. 64–65). I samma myndighetsanvisningar behandlas också det arbetsspråk som ska användas i lagberedningsärenden som gäller Åland. (4. kap., s. 80–83).

I lagberedningsärenden som gäller landskapet Åland är skriftväxlingsspråket alltid svenska (38 § i självstyrelselagen). Vid ordnandet av remissbehandlingar ska även i allmänhet beaktas den svenskspråkiga befolkningens informationsbehov. Bestämmelser om minimikrav för publicering av lagförslag till svenska finns i 31 § i språklagen. Utkastet till regeringsproposition är på remiss i sin helhet också på svenska, om förslagen har stor betydelse för den svenskspråkiga befolkningen. Likaså ska lagförslag eller betänkanden som gäller enbart landskapet Åland eller som har särskilt stor betydelse för landskapet alltid publiceras i sin helhet på svenska.

Frågan har stor betydelse för den svenskspråkiga befolkningen bland annat när det är fråga om ett förslag till en bestämmelse som tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna. Ett sådant förslag är till exempel en proposition som gäller parternas ställning och rättigheter vid lagföring eller en proposition som gäller yttrandefrihet eller någon annan grundläggande fri- och rättighet. Förslaget har stor betydelse också när det gäller ärenden som är viktiga med tanke på svenskspråkiga och tvåspråkiga kommuner eller organisationer eller när det är fråga om lagstiftning som har stor betydelse med tanke på det praktiska tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Ministerierna och de högsta laglighetsövervakarna har bedömt att ärendet har betydande betydelse för den svenskspråkiga befolkningen eller landskapet Åland till exempel också när det gäller jordbruk, fiske och båtliv. (Justitieministeriet/Finlex, Hörande vid författningsberedning | Anvisning för hörande vid Författningsberedning, 4 kap. Språken i hörandet (enbart på finska). Nämnda anvisningar kan tjäna som vägledning också vid bedömningen av om ett lagförslag har sådan särskild betydelse för landskapet att det ska höras med stöd av 28 § 2 mom. i självstyrelselagen. Exempelvis också ett förslag som leder till att verksamheten vid de statliga myndigheterna på Åland ändras på ett betydande sätt, kan vara av synnerligen stor betydelse för landskapet (Justitieministeriets Ålandsanvisningar, s. 81) och landskapsregeringen ska därför höras.

Beredarna instrueras att överväga effekterna av lag- eller förordningsförslag också för Ålands del och på självstyrelselagen redan i det förberedande och inledande lagberedningsskedet samt att stå i tät kontakt med landskapsregeringens tjänstemän under den beredning som föregår remisskedet. Även grundlagsutskottet (t.ex. GrUU 18/2022 rd) och Justitiekanslern i statsrådet (OKV/2085/702022/2022) har betonat vikten av att Ålands landskapsregering hörs i ett tidigt skede av sådan beredning som gäller Åland. Förutom behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket bör det bedömas om det behövs särbestämmelser för Åland eller om konsekvenserna på Åland avviker från motsvarade effekter i riket. Också frågan om exempelvis den lag som avses träda i kraft på Åland enligt lagförslaget, är av särskild betydelse för Åland, kan man genomgå tillsammans. Sistnämnda bedömning har i sin tur betydelse för bedömningen av om tröskeln för att höra landskapsregeringen över lagförslaget överskrids eller inte. Det ovan nämnda rutinerna för att stärka interaktionen, behöver ständigt följas upp genom utbildning och andra åtgärder och integreras i beredningen. Den nuvarande målsättningen med att ge information och att vid behov samråda är att främja att frågor som ansluter till tolkningen av självstyrelselagen, utreds i tillräckligt god tid och att eventuella missförstånd i ett tidigt skede kan undvikas i lagberedningen.

Med beaktande av att självstyrelselagen som en följd av sin lagstiftningsordning är jämförbar med grundlag och av Ålands särställning, är det skäl att i självstyrelselagen också föreskriva om informationsutbytet och samråd mellan statsrådet och landskapet och vice versa för lagförslag som har en särskild betydelse för landskapet eller riket.

Det ska även beaktas att landskapsregeringen liksom för närvarande och som praxis utvecklat sig ska höras över förordningsförslag och myndighetsföreskrifter och -anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som är av särskild betydelse för detta. Formuleringen av gällande

33 § i självstyrelselagen skiljer sig mellan språkversionerna, den svenskspråkiga föreskriver om ”föreskrifter” medan den finskspråkiga anger ”författningar” (säädökset). När nuvarande bestämmelser i 28 § 2 mom. och 33 § i självstyrelselagen med beaktande av nuläget integreras i den nya 28 a § i lagförslaget, kan de förstnämnda bestämmelserna föreslås upphävda.

2.2 Allmänt om skötseln av riksuppgifter på Åland

Enligt självstyrelselagen har lagstiftningsbehörigheten fördelats mellan landskapet och riket så att bestämmelser om de rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet finns i 18 § och bestämmelser om de rättsområden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet i 27 §. I 29 § finns dessutom bestämmelser om de rättsområden inom rikets lagstiftningsbehörighet och för vilka lagstiftningsbehörigheten kan överföras till landskapet genom en lag som stiftas i vanlig lagstiftningsordning och som lagtinget gett sitt samtycke till.

Landskapet Åland har lagstiftningsbehörigheten för många behörighetsområden inom vilka det även förekommer riksuppgifter. Detta gäller särskilt hälso- och sjukvården på Åland men också veterinärväsendet. Också förvaltningen på Åland av kemikalier inklusive biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel hör delvis till landskapets, delvis rikets behörighet.

Behörighetsfördelningen mellan landskapets och rikets myndigheter i förvaltningsärenden, förvaltningsbehörigheten, motsvarar fördelningen av lagstiftningsbehörigheten, bortsett från de undantag och tillägg som nämns i 23 och 30 § i självstyrelselagen. Högsta domstolen har konstaterat att förvaltningsbehörigheten i princip följer lagstiftningskompetensen. Detta gäller ifall annat inte anges i självstyrelselagen eller avvikelser gjorts genom en överenskommelseförordning (HD: 2021:83). Utgångspunkten är att riksmyndigheterna sköter förvaltningsuppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet medan självstyrelsemyndigheterna sköter uppgifterna inom landskapets lagstiftningsbehörighet. I enlighet med behörighetsfördelningen i självstyrelselagen handlägger kommunerna dels ärenden som utgör landskapsbehörighet, dels ärenden som utgör riksbehörighet. Däremot är det uteslutet att genom rikslagstiftning överföra riksuppgifter på landskapets myndigheter och landskapets myndigheter har i fråga om uppgifter som hör till rikets behörighet, befogenhet att sköta endast sådana som anges i självstyrelselagen eller i en överenskommelseförordning (ÅD nr 18/21, s. 4).

Självstyrelsemyndigheterna sköter med stöd av 30 § i självstyrelselagen uppgifter i rikslagstiftning eller, i fråga om uppgifter som hör till statliga myndigheter, i många fall genom överenskommelseförordningar. Bestämmelser om landskapets riksuppgifter ingår i exempelvis 30 § 8 och 9 punkten i självstyrelselagen, vilka gäller lagstiftningen om framställning och användning av gifter samt bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur.

Enligt 32 § i självstyrelselagen är det möjligt att genom överenskommelseförordning överföra förvaltningsuppgifter mellan landskapet och riket. Genom förordning, som ges med landskapsregeringens samtycke, kan uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tills vidare överföras på en landskapsmyndighet eller uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet. Av förarbetena till 32 § i självstyrelselagen framgår att bestämmelsen även innebär en möjlighet att avvika från den kompetensfördelning mellan riket och landskapet som följer av 30 § (RP 73/1990 rd s. 84).

2.3 Förvaltningen på Åland i anslutning till kemikalielagstiftningen och växtskyddsmedelslagstiftningen

I samband med beredningen har det också uppdagats ett behov av att ändra fördelningen av förvaltningsbehörigheten mellan landskapet och riket utanför den ovan nämnda vårdsektorn.

Kemikalielagstiftningen inklusive förvaringen och försäljningen av gifter har i anslutning till lagstiftningskontrollen av landskapslagar bedömts höra till landskapets lagstiftningsbehörighet. Med stöd av huvudregeln i 23 § i självstyrelselagen hör rättsområdet därmed också till landskapets förvaltningsbehörighet. Framställningen av gifter och fastställande av deras användningsändamål hör däremot enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen till rikets lagstiftningsbehörighet. Förvaltningsbehörigheten inom detta område ankommer undantagsvis med stöd av 30 § 8 punkten i självstyrelselagen på landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag.

Beredningen av den gällande självstyrelselagen utgick från den dåvarande rikslagstiftningen och begreppsapparaten i den. Begreppet gift fanns i lagen om gifter (309/1969) och förordningen om gifter (492/1980). Lagen och förordningen upphävdes genom 1989 års kemikalielag. Den gällande självstyrelselagens begreppsapparat var föråldrad redan när den trädde i kraft. Av 64 § i kemikalielagen (744/1989, upphävd genom den nya kemikalielagen 599/2013) följde att det som i den lagen gällde för kemikalier också gällde i förhållande till det som hade definierats som gifter eller giftiga ämnen eller preparat före lagens ikraftträdande. Tillämpningsområdet för 1989 års kemikalielag var vidare än lagen om gifter, eftersom kemikalielagen också tillämpades på andra kemikalier än gifter. Utanför kemikalielagens tillämpningsområde föll helt eller delvis sådana ämnen som var föremål för särskild lagstiftning (t.ex. läkemedel, alkohol, kosmetiska produkter och radioaktiva ämnen). Genom lag 491/2008 upphävdes 64 § i 1989 års kemikalielag. Upphävandet motiverades i förarbetena med att paragrafen är onödig, eftersom de bestämmelser som utfärdats före ikraftträdandet av 1989 års kemikalielag inte längre var i kraft (RP 50/2008 rd).

Den internationella och europeiska utvecklingen har varit en starkt bidragande orsak till antagandet av kemikalielagstiftningen i riket. Begreppet gift (myrkky) har fasats ut ur rikslagstiftningen genom antagandet av 1989 års kemikalielag, som senare ersatts av den nya kemikalielagen. Gift har i dessa nyare bestämmelser ersatts med begreppet ”för hälsan farlig kemikalie”. Centrala begrepp har numera fastställts i EU-lagstiftningen. Begreppet kemikalier definieras exempelvis som ämnen och blandningar enligt definitionerna i Reach-förordningen ((EG) 1907/2006)[1] och CLP-förordningen ((EG) 1272/2008)[2]. Bestämmelserna i 27 § 30 punkten och 30 § 8 punkten i självstyrelselagen är således terminologisk föråldrade för begreppets ”gifter” del.

Sakkunniga definierar ovan nämnda gifter i stort som kemikalier eller ”ämnen och blandningar” inklusive biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel. Mot den bakgrunden kan fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan landskapet och riket på området beskrivas enligt följande. Lagstiftningsbehörigheten för samtliga kemikalier inklusive biologiska bekämpningsmedel samt växtskyddsmedel är delad mellan landskapet och riket. Till rikets behörighet enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen hör blandningar och ämnen till den del fråga är om ”fram-

[1] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.
[2] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006.

ställning av dem (”gifter”) och fastställande av deras användningsändamål”. Resten av åtgärderna som myndigheter ska sköta på Åland och som avser hanteringen av nämnda ämnen och blandningar i andra avseenden än enligt 27 § 30 punkten, hör det till lagtinget att lagstifta om.

På Åland har lagstiftningsbehörigheten inom kemikalieområdet utnyttjats så att rikslagstiftningen har gjorts tillämplig genom landskapslagar av blankettnatur. Inom EU har kemikalielagstiftningen tidigare grundat sig på direktiv, men i dag grundar sig EU-regleringen på direkt tillämpliga förordningar. Nationella bestämmelser utfärdas om eventuella undantag från EU-förordningarna, de nationella myndigheternas uppgifter vid tillsynen över och verkställigheten av förordningarna samt om de straff som följer av brott mot förpliktelser som ålagts verksamhetsutövarna i EU-förordningarna.

Fördelningen av förvaltningsbehörighet mellan landskapet och riket enligt 30 § 8 punkten i självstyrelselagen har av flera orsaker visat sig vara oändamålsenlig. Enligt bestämmelsen ska de uppgifter som enligt rikslagstiftningen om framställning och användning av gifter ankommer på en riksmyndighet, i landskapet skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Förutom att begreppet gifter är föråldrat överensstämmer bestämmelsens hänvisning till användning av gifter inte med den avgränsning av rikets lagstiftningsbehörighet till fastställande av gifternas användningsändamål som följer av 27 § 30 punkten.

Ålands landskapsregering ansvarar för de uppgifter för ”gifter” som avses i den nuvarande 30 § 8 punkten i självstyrelselagen. I fråga om växtskyddsmedlen har landskapets förvaltningsbehörighet som avses i 30 § 8 punkten för ”framställning och användning av gifter” återförts till riksmyndigheterna genom republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av vissa förvaltningsuppgifter som rör växtskyddsmedel (628/2012). Till övriga delar hör växtskyddet till landskapets lagstiftningsbehörighet enligt 18 § 15 punkten i självstyrelselagen. Landskapet önskar också med överenskommelseförordning överföra till riksmyndigheterna uppgifter inom den kemikalieförvaltning som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

2.4 Bekämpning av smittsamma sjukdomar

2.4.1 Smittsamma sjukdomar hos människor

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om hälso- och sjukvården, bortsett från de undantag som avses i 27 § 24, 29 och 30 punkten i samma lag. Enligt nämnda punkter har lagstiftningsbehörigheten förbehållits riket i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar, behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål. Terminologin i dessa punkter är delvis föråldrad.

Den åländska hälso- och sjukvården är med stöd av landskapslagstiftning sedan årtionden organiserad på landskapsnivå. Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) benämnda myndighet har från den 1 januari 1994 ansvarat för ordnandet av såväl den specialiserade sjukvården som primärvården och den sköter centraliserat hälso- och sjukvårdstjänsterna på Åland. Landskapet finansierar hälso- och sjukvården ur den budget som godkänts av lagtinget. De riksuppgifter som rör smittsamma sjukdomar hos människor är en integrerad del av hälso- och sjukvården på Åland. Vid omorganiseringen av hälso- och sjukvården så att landskapet blev huvudman för rättsområdet, gick landskapet även in för att sköta de riksuppgifter som är integrerade i detta.

Eftersom smittsamma sjukdomar hos människor hör till rikets lagstiftningsbehörighet tillämpas lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) också på Åland. Lagen har ändrats över tjugo gånger. Lagen innebär att ett stort antal myndigheter i riket ska bekämpa smittsamma sjukdomar och förbereda sig på störningar inom hälso- och sjukvården. Enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen ska de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna i landskapet skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Landskapsmyndigheterna har samma prövningsrätt som statens eller kommunernas verksamhetsenheter i riket när det gäller tillämpningen av författningar som gäller smittsamma sjukdomar till de delar som hör till deras förvaltningsbehörighet (GrUU 44/2020 rd, s. 10).

Enligt förarbetena till 30 § 9 punkten i självstyrelselagen (ursprungligen 30 § 8 punkten, ändrad i lag 1085/2015) ansågs det lämpligt att landskapsmyndigheterna sköter uppgifter i anslutning till bland annat bekämpande av smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur, trots att dessa uppgifter enligt rikets lagstiftning ska skötas av riksmyndigheterna, eftersom uppgifterna redan med stöd av överenskommelseförordningar hade förts över till landskapsmyndigheterna (RP 73/1990 rd, s. 81). Därefter har rikslagstiftningen om smittsamma sjukdomar för människor genomgått märkbara förändringar.

Det har framkommit att uppgiftsfördelningen mellan landskapsmyndigheterna och riksmyndigheterna för smittskyddet för människor på Åland i praktiken avviker från den förvaltningsbehörighet som enligt 30 § 9 punkten självstyrelselagen hör till landskapet.

Landskapsregeringen har skött den övervakning av smittskyddsuppgifter för människor som enligt republikens presidents förordning om vissa förvaltningsuppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland (1179/2009) hör Statens ämbetsverk på Åland och som tidigare hörde till länsstyrelsen i landskapet Åland. Planeringen, styrningen och övervakningen av sjukdomsbekämpningen hörde enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar fram till utgången av år 2025 till regionförvaltningsverken. Landskapsregeringen ansvarade i det avseendet i huvudsak för uppgifter som hör till regionförvaltningsverken. Regionförvaltningsverkens uppgifter överfördes fr.o.m. ingången av år 2026 på Tillstånds- och tillsynsverket. På Åland fortgår verksamheten hos Statens ämbetsverk på Åland (se lag 530–820/2025; RP 13/2025 vp).

Landskapsregeringen vidtog i fråga om regionala åtgärder på Åland under covid19-pandemin sådana åtgärder som man uppfattat som nödvändiga för att anpassa åtgärdsprogram beslutade av social- och hälsovårdsministeriet till hur hälso- och sjukvården och socialvården är organiserade i landskapet. Avsikten har här varit att inom landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet och i enlighet med lagstiftningen om smittsamma sjukdomar regionalt ytterligare anpassa de riksomfattande åtgärder som social- och hälsovårdsministeriet vidtog med stöd av 7 § i lagen om smittsamma sjukdomar, så att dessa kunde iakttas inom landskapsförvaltningen och kommunernas förvaltning. Statsrådets och det behöriga ministeriets åtgärder var på strategidokuments-, rekommendations- och anvisningsnivå. Fråga var också om att vidta motsvarande åtgärder som enligt 8 § i nämnda lag under pandemin hörde till regionförvaltningsverken.

Som en följd av bekämpningen av covid-19-pandemin har det framkommit att Ålands landskapsregering och social- och hälsovårdsministeriet har olika tolkningar av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen. Rättsligt handlar det om huruvida landskapet enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen har förvaltningsbehörigheten att sköta sådan bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor som enligt rikslag hör till alla angivna riksmyndigheter, eller endast i fråga om uppgifter hos den statliga regionförvaltningen.

Jämförelsevis är tolkningen de drygt tio senaste åren i fråga om landskapets befogenheter för smittskyddet för husdjur gemensam för jord- och skogsbruksministeriet och landskapsregeringen. Man har bedömt att landskapets förvaltningsbehörighet enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen omfattar samtliga riksmyndigheters bekämpningsuppgifter. En syn som framlagts är att motsvarande tolkning av bestämmelsen därför ska gälla också i fråga om smittskyddet för människor.

I praktiken har behörighetsoklarheten sedan covid-pandemin gällt huruvida sådana uppgifter på riksnivå, som är riksomfattande enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar, ska skötas på Åland av landskapet eller av behörigt ministerium. Justitiekanslern har i ett avgörande den 22 december 2023 (OKV/557/10/2021) uppmärksammat frågeställningar som rör landskapets förvaltningsbehörighet för smittsamma sjukdomar hos människor. Enligt avgörandet att när social- och hälsovårdsministeriet ansvarar för den allmänna planeringen, styrningen och övervakningen av bekämpningen av smittsamma sjukdomar och för den riksomfattande beredskapen för och ledningen av störningar eller hot om störningar inom hälso- och sjukvården, kan man fråga sig hur detta ska ske om Åland lämnas utanför denna behörighet. Avgörandet har sänts justitieministeriet för kännedom (VN/37011/2023).

Eftersom det finns två olika tolkningar av fördelningen av förvaltningsbehörighet mellan landskapet och riket för social- och hälsovårdsministeriets riksomfattande uppgifter enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar, är det nödvändigt att i denna proposition klargöra ansvarsfördelningen på Åland för uppgifterna.

Däremot har det inte ansetts vara oklart att andra statliga myndigheter än social- och hälsovårdsministeriet och den statliga regionförvaltningen ska sköta sina i lag angivna bekämpningsuppgifter också på Åland. Praxis i fråga om smittsamma sjukdomar hos människor har varit att social- och hälsovårdsministeriet ansvarar för samarbetet i smittskyddsfrågor med internationella organisationer (WHO och EU:s institutioner). Institutet för hälsa och välfärd (THL), tidigare Tillstånd- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira), numera Tillstånds- och tillsynsverket, Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (Fimea) och Delegationen för smittsamma sjukdomar, som fungerar i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet, sköter också på Åland sina uppgifter enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar i fråga om människors smittskydd.

Ålands hälso- och sjukvård, som är en i landskapslag angiven myndighet, sköter fortsättningsvis de motsvarande uppgifter som hör till välfärdsområdena och som före den 1 januari 2023 sköttes av kommunerna i riket.

Välfärdsområdena inledde sin verksamhet i huvudsak från ingången av år 2023 och dessa har inte beaktats i 30 § 9 punkten i självstyrelselagen. Grundlagsutskottets har fäst uppmärksamhet vid att välfärdsområdesreformen haft en effekt på bestämmelsen i fråga om uppgifter som inom hälso- och sjukvården i riket fram till utgången av år 2022 hörde till kommunerna. I samband med ändring av lagen om smittsamma sjukdomar, som föranleddes av välfärdsreformen, fogades en övergångsbestämmelse till lagen. Syftet med denna övergångsbestämmelse var att myndigheterna i landskapet Åland fortsättningsvis är behöriga att sköta förvaltningsuppgifterna som hänför sig till bekämpningen av smittsamma sjukdomar. Grundlagsutskottet betonade att det arrangemang som grundar sig på övergångsbestämmelsen bör vara kortvarigt (GrUU 72/2022 rd, stycke 6–8).

Självstyrelselagen behöver därför ändras. Första gången ändringsbehovet av den nämnda bestämmelsen aktualiserades var i anslutning till dåvarande förslag år 2017 till social- och hälso-

vårdsreform (landskapsreformen), som förföll år 2019. I anslutning till reformen av självstyrelselagens 7 kap. om landskapet Ålands ekonomi blev ändringsbehovet obeaktat (jfr RP 320/2018 rd). Under reformen för en ny Ålands självstyrelselag har det också dels pågått en principdiskussion om, dels uttalats av Ålandsdelegationen att bestämmelserna i nuvarande 30 §, i fråga om sådan rikets förvaltningsbehörighet som genom paragrafen överförts på landskapet, mera allmänt behöver formuleras så att förvaltningsreformer i riket eller på Åland inte leder till ett behov av att av endast mera tekniska än innehållsmässiga skäl också uppgradera självstyrelselagen. Detta bör om möjligt beaktas vid formuleringen av paragrafförslagen i denna proposition.

2.4.2 Smittsamma sjukdomar hos husdjur

Enligt 18 § 17 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om djurskydd och veterinärväsendet med de undantag som stadgas i 27 § 31–33 punkten. Till dessa undantag hör smittsamma sjukdomar hos husdjur enligt 27 § 31 punkten. Eftersom smittsamma sjukdomar hos husdjur hör till rikets lagstiftningsbehörighet tillämpas bland annat lagen om djursjukdomar (76/2021) också på Åland. Inom detta rättsområde är också EU-lagstiftning tillämplig, exempelvis Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 om överförbara djursjukdomar.

I riket delas ansvaret för bekämpning av smittsamma djursjukdomar på kommunalveterinären, Livsmedelsverket och jord- och skogsbruksministeriet. Regionförvaltningsverkens uppgifter fördes den 1 januari 2026 över på Livsmedelsverket. Enligt den gällande 30 § 9 punkten i självstyrelselagen ska de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna i landskapet skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag.

Landskapsregeringen sköter i grunden uppgifter som gäller övervakningen och bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur. Den gemensamma tolkningen av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen inom husdjurssmittskyddet har sedan mitten av 2010-talet hos jord- och skogsbruksministeriet och landskapet varit att självstyrelsemyndigheterna ansvarar för alla uppgifter hos riksmyndigheterna. År 2016 förekom det för första gången högpatogen aviär influensa i Finland och då konstaterades den också i Mariehamns fågelfarm. Det fanns ingen överenskommelseförordning och landskapet ansåg sig inte kunna sköta ett sjukdomsutbrott. Landskapet bad då Livsmedelsverket om hjälp och Livsmedelsverket samtyckte till detta. Efter det har det förekommit IHN hos odlad regnbåge, som också är en djursjukdom som ska bekämpas. Också i dessa fall har Livsmedelsverket förutsatt en begäran om handräckning innan åtgärder vidtas.

Vissa bekämpningsuppgifter inom husdjurssmittskyddet hos riksmyndigheterna, som enligt den gemensamma tolkningen av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen hör till landskapets förvaltningsbehörighet, har genom republikens presidents förordning om skötseln på Åland av vissa förvaltningsuppgifter som rör identifiering och registrering av djur (256/2024), återförts till vissa riksmyndigheter. Överenskommelseförordningen föreskriver att på Åland ska Statens ämbetsverk på Åland och Livsmedelsverket svara för skötseln av vissa av de förvaltningsuppgifter som rör identifiering och registrering av djur och som enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen ska skötas av Ålands landskapsregering.

Livsmedelsverket har i praktiken skött sin skyldighet enligt lagstiftningen om bekämpning av djursjukdomar att göra upp en riksomfattande plan, som är en del av den fleråriga nationella kontrollplanen enligt den så kallade kontrollförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625) också för Åland. Målet bör vara att Livsmedelsverkets uppgifter enligt EU:s kontrollförordning, som exempelvis riksomfattande planering, rapportering och statistikföring, också ska gälla Åland. Detta innebär ingen arbetsökning för Livsmedelsverket, men det

underlättar för landskapet och samtidigt uppfyller Finland sina medlemsskapsförpliktelser inom EU. Av 27 § 4 punkten och den inledande satsen till 30 § i självstyrelselagen följer att riket har behörigheten för förhållandet till utländska makter med beaktande av bestämmelserna i 9 och 9 a kap. För husdjurssmittskyddet har dessutom vid lokala sjukdomsutbrott på Åland Livsmedelsverket delvis ansvarat genom landskapsregeringens handräckningsbegäran. Livsmedelsverket bör således styra bekämpningen av utbrott av enskilda djursjukdomar på Åland, eftersom landskapet saknar resurser och expertis för detta.

På Åland sköter Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM), som är en myndighet som anges i landskapslag, uppgifter inom smittskyddet som i riket hör till kommunförvaltningen. Fråga är om uppgifter hos de kommunala veterinärerna. Enligt veterinärvårdslagen (765/2009) är de uppgifter som gäller bekämpningen av djursjukdomar och som sköts i kommunerna av uppdragstyp, uppgifter har i lagstiftningen direkt anvisats kommunalveterinären.

Framför allt Livsmedelsverket har experter på de vanligt förekommande och viktiga djursjukdomarna samtidigt som riksmyndigheten har nödvändiga laboratorieresurser. Den rättsliga omgivningen för husdjursmittskyddet, som i hög grad är EU-relaterad, avviker dessutom från den som gäller för smittskyddet för människor. Vissa riksomfattande uppgifter som i riket hör till statens centralförvaltning (Livsmedelsverket) är till sin natur sådana att de är ändamålsenliga att sköta hos en riksmyndighet. Livsmedelsverket har i praktiken redan har skött dem genom begäran om handräckning. Landskapet och riket har en gemensam syn på att vissa uppgifter bättre lämpar sig för riket.

Dels skiljer sig regleringsmiljön för husdjursmittskyddet sedan Finlands EU-inträde och förvaltningsuppbyggnaden nationellt för detta väsentligt från det som gäller för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor. Dels förekommer det olika tolkningar av omfattningen av landskapets nuvarande förvaltningsbehörighet beroende på om det handlar om bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur eller människor.

Det föreslås därför att 30 § 9 punkten ändras så att det för övervakningen och bekämpningen av smittsamma sjukdomar för husdjur föreskrivs i en egen 9 a punkt till 30 § i självstyrelselagen.

Utöver en egen ny 9 a punkt i 30 § i självstyrelselagen för husdjurssmittskyddet avses fördelningen av förvaltningsbehörighet mellan landskapsmyndigheterna och de statliga myndigheterna bli föreskriven i en överenskommelseförordning. Fråga är om att med en överenskommelseförordning som ersätter republikens presidents förordning 256/2024 återföra ytterligare förvaltningsbehörighet hos landskapet enligt den föreslagna 9 a punkten till Livsmedelsverket. Uppgifterna hos Statens ämbetsverk på Åland i fråga om identifiering och registrering av djur skulle kvarstå. En sådan återföring med överenskommelseförordning av förvaltningsbehörighet till riksmyndigheter är enligt självstyrelselagens ovan nämnda förarbeten möjlig.

2.5 Övriga ärenden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet inom hälso- och sjukvården på Åland

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen hör hälso- och sjukvård till landskapets lagstiftningsbehörighet, dock med de undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkten. Inom hälso- och sjukvården på Åland tillämpas rikets lagstiftning i de ärenden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. De ärenden inom rikets lagstiftningsbehörighet som 18 § 12 punkten hänvisar till rör administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar, behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, medi-

ciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål. Denna uppräkning är inte uttömmande, eftersom landskapets förvaltningsutövning inom hälso- och sjukvården också måste beakta annan riksbehörighet, till exempel om barns rättsliga ställning och beredskapsfrågor som hör till rikets behörighetsområden inom hälso- och sjukvården.

När nuvarande självstyrelselag trädde i kraft och fram till utgången av år 1993 hade Ålands centralsjukhus ansvar för akutsjukvård och somatisk specialsjukvård. Ålands folkhälsoförbund hade ansvar för primärvård, hälsocentraler, rådgivning, tandvård och långvård. Ålands vårdförbund hade ansvar för mentalvård och psykiatrisk specialsjukvård. Organisatoriskt sett var Ålands centralsjukhus den enda aktören på landskapsnivå medan de två förbunden befann sig på kommunal nivå. De åländska kommunerna skötte även sådana uppgifter inom hälsovården som genom rikslagstiftning förts på kommunerna. Sedan den 1 januari 1994 ges den offentliga hälso- och sjukvården av en myndighet som lyder under landskapsregeringen, Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS). Genom att skötseln av hälso- och sjukvården på Åland överfördes från kommunal nivå till landskapsnivå har tillämpningen av rikslagstiftningen och skötseln av anknytande riksuppgifter följt med.

Förvaltningsreformerna i riket och landskapet har medfört att rikslagstiftningen och befogenheterna i den utgår från förvaltningsstrukturer som kan sakna en motsvarighet på Åland. Självstyrelselagen utgår från att förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten och att myndigheter i riket sköter förvaltningsuppgifter också på Åland inom rikets lagstiftningsbehörighet. Detta gäller ifall annat inte anges i självstyrelselagen eller avvikelser gjorts genom en överenskommelseförordning (HD: 2021:83). I dagsläget saknas i huvudsak sådana särskilda bestämmelser för riksuppgifter som sköts inom hälso- och sjukvården på Åland. Vissa konsekvenser uppstod redan genom att organiseringsansvaret för hälso- och sjukvården överfördes från kommunerna till landskapsnivå på Åland. Förvaltningsreformerna i riket medförde ytterligare avsteg från vad som gällde då nuvarande självstyrelselagen trädde i kraft den 1 januari 1993.

Genom välfärdsreformen överfördes i början av år 2023 organiseringsansvaret för social- och hälsovården i riket från kommunerna till välfärdsområdena. I riket har bildats 21 välfärdsområden för de uppgifter inom social- och hälsovården och räddningsväsendet som kommunerna och samkommunerna för sjukvårdsdistrikten tidigare ansvarade för. Dessutom svarar Helsingfors stad för ordnandet av social- och hälsovårdstjänster inom sitt område och HUS-sammanslutningen för de särskilt föreskrivna uppgifterna inom den krävande specialiserade sjukvården inom sitt område. Lagstiftningen om välfärdsområdena tillämpas inte på social- och hälsovård som ska ordnas i landskapet Åland (RP 241/2020 rd, s. 606). Under riksdagsbehandlingen av välfärdsreformen konstaterade grundlagsutskottet att en del av lagförslagen som genomförde reformen gällde frågor som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Utskottet hänvisade till Ålandsdelegationens utlåtande om att självstyrelselagen inte ställer några hinder för att sådana uppgifter som hör till rikets behörighet och som enligt rikslagstiftningen hör till kommunerna i landskapet Åland kvarstår hos kommunerna, även om de på annat håll i Finland överförs till myndigheter som inte finns på Åland (GrUU 18/2022 rd, stycke 8). Utskottet berörde inte närmare frågan om hur självstyrelsemyndigheternas skötsel av uppgifter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet ska beaktas i självstyrelselagen.

I lagstiftningen om välfärdsreformen beaktades skötseln av riksuppgifter inom socialvården på Åland på så sätt att det till enskilda lagar fogades bestämmelser som möjliggjorde de åländska kommunernas fortsatta tillämpning av lagarna. I rikslagstiftningen inom hälso- och sjukvården finns bestämmelser som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet enligt självstyrelselagen. Grundlagsutskottet hänvisade till att riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om bland annat

familjeförhållanden, barns rättsliga ställning, adoption, administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning och rättsmedicinska undersökningar (GrUU 18/2022, stycke 6). Inom dessa rättsområden har antagits ett antal lagar, bland annat föräldraskapslagen (775/2022), steriliseringslagen (283/1970), lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970), lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och lagen om utredande av dödsorsak (459/1973). Självstyrelselagen förutsätter att självstyrelsemyndigheternas skötsel av riksuppgifter inom dessa områden inom hälso- och sjukvården antingen har stöd i självstyrelselagen eller i en överenskommelseförordning i fråga om uppgifter som överförs från en statlig myndighet till landskapet. I riket sköts uppgifterna av välfärdsområdena, som saknar motsvarighet inom landskapets förvaltning. På Åland är uppgifterna integrerade i hälso- och sjukvården, vars huvudman är landskapet. [3]

I samband med välfärdsreformen ansåg grundlagsutskottet att det vore lämpligare med bestämmelser i självstyrelselagen i stället för sådana bestämmelser i enskilda lagar som riktar sig till de åländska kommunerna då de sköter riksuppgifter inom socialvården[4]. Regleringen i självstyrelselagen ska vara heltäckande så att myndigheternas befogenheter är tydliga och det inte uppstår luckor i regleringen (GrUU 18/2022, stycke 9). Frågan om regleringen av de åländska kommunernas riksuppgifter ska beredas vidare i reformen av självstyrelselagen. Denna proposition innehåller ett förslag gällande självstyrelsemyndigheternas skötsel av de uppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet som rör hälso- och sjukvården. Även denna reglering behöver vara tydlig, heltäckande och utan luckor. Det föreslås därför att till 30 § fogas en ny 24 punkt, som avser landskapets övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården och som i riket sköts av välfärdsområdena.

Högsta domstolen gav år 2026 ett avgörande enligt 60 § 2 mom. i självstyrelselagen i en behörighetstvist om rättspsykiatrisk vård (HD:2026:22 | 16.3.2026 | Prejudikat | Högsta domstolen | Finlex). Högsta domstolen ansåg på de skäl som framgår av beslutet att rikets myndigheter är behöriga vad gäller förvaltningsåtgärder som avser rättspsykiatrisk vård som följer av en av

[3] Bland annat mentalvårdslagen gäller på Åland till den del där ingår bestämmelser om administrativa ingrepp i den personliga friheten. Den nämnda lagen är således till denna del tillämplig uttryckligen på psykiatrisk vård oberoende av patientens vilja som ordnas i landskapet Åland. Genom republikens presidents förordning om vissa förvaltningsuppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland (1179/2009) överfördes till Ålands landskapsregering att sköta de uppgifter inom hälso- och sjukvården i landskapet Åland som enligt i landskapet gällande rikslagstiftning hör till regionförvaltningsverken. Enligt den tidigare överenskommelseförordning som upphävdes genom gällande förordning, var motsvarande uppgifter överförda från Länsstyrelsen på Åland till Ålands landskapsregering. I dessa uppgifter för landskapsregeringen ingår övervakningen av sådana administrativa ingrepp i den personliga friheten som vidtas vid Ålands hälso- och sjukvård. Dessvärre har inrättandet av ett Tillstånds- och tillsynsverk från ingången av år 2026 gjort överenskommelseförordningen obsolet och en ersättande förordning bör beredas inledningsvis mellan social- och hälsovårdsministeriet och landskapsregeringen, om arrangemanget är avsett att fortlöpa.

[4] De åländska kommunernas befogenheter inom socialvården för uppgifter i rikslagstiftning beaktades under välfärdsområdesreformen. För exempelvis administrativa ingrepp i den personliga friheten inom barnskyddet och vården av funktionshindrade ingår det befogenheter för kommunerna i dels 92 a § i barnskyddslagen (417/2007), dels 1 b § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977). Övervakningen av dessa ingrepp låg på Statens ämbetsverk på Åland med stöd av 4 och 16 § i lagen om regionförvaltningsverken (896/2009). För begränsningsåtgärder i äldrevården bereds rikslagstiftning. Av reformen av regionförvaltningen följer det att Statens ämbetsverk på Åland fortsättningsvis sköter den här avsedda övervakningen av sådana mot enskilda riktade begränsningsåtgärder som kommunerna på Åland fattar beslut om eller vidtar inom socialvården (RP 13/2025 rd, lagförslag nr 221 och nr 259. Lagar 530–820/2025).

domstol med stöd av 17 kap. 37 § rättegångsbalken förordnad sinnesundersökning. Högsta domstolen avvisade frågan om kostnadsfördelningen mellan riket och landskapet.

Det förtydligande av självstyrelsemyndigheternas befogenheter som föreslås i lagförslagets 30 § 24 punkt avser gälla bland annat administrativa ingrepp i den personliga friheten vid vård oberoende av patientens vilja enligt mentalvårdslagen och lagen om missbrukarvård (41/1986). Att självstyrelselagen bör förtydligas till denna del är för att man utan osäkerhet och tvetydighet kan trygga tillhandahållandet av vård oberoende av patientens vilja vid självstyrelsemyndigheterna. Den föreslagna regleringen är synnerligen vägande med tanke på tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som tryggas i grundlagen, i synnerhet med tanke på rätten till liv och oundgänglig omsorg samt tryggandet av tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster.

Den nya bestämmelsen i 30 § 24 punkten i lagförslaget föreslås gälla temporärt till utgången av år 2031. En tillfällig reglering är nödvändig att föreslå. I beredningen av propositionen har det framkommit att lagtingets bifall inte i nuläget kan fås till en lösning i självstyrelselagen som skulle gälla tills vidare för att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna inom rikets lagstiftningsbehörighet i riksuppgifterna inom landskapets hälso- och sjukvård. Social- och hälsovårdsministeriet avser under denna tid i samarbete med landskapsregeringen utreda och vidta åtgärder för att i enlighet med 2 § i grundlagen nå en långsiktig lösning i lag för skötseln av de i punkten avsedda riksuppgifterna på Åland.

Social- och hälsovårdsministeriet avser omedelbart inrätta en gemensam arbetsgrupp för att säkerställa dialogen och tilläggsutredningar med landskapsregeringens tjänstemän för att långsiktigt säkra tillräckliga myndighetsbefogenheter på Åland och i syfte att trygga tillämpningen på Åland av de speciallagar för välfärdsområdenas riksuppgifter som ingår i rikslagstiftningen och som gäller i Ålands hälso- och sjukvård. Arbetsgruppen skulle vidare bedöma också förutsättningarna för att till lagtinget överföra lagstiftningsbehörighet i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten inom hälso- och sjukvården och socialvården. Effekterna av Ålands önskemål om övertagande av lagstiftningsbehörigheten för administrativa ingrepp i den personliga friheten inom hälso- och sjukvården och socialvården har utretts av en utredningsperson som år 2025 utsågs av social- och hälsovårdsministeriet.

En överenskommelseförordning om 23 a § i mentalvårdslagen har utfärdats den 4 juli 2025 (republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen, 506/2025). Överenskommelseförordningen bereddes på förslag av Ålands landskapsregering. Syftet med överenskommelseförordningen är att man obestridligen och skyndsamt ska kunna säkerställa att skötseln av sådana uppgifter enligt 23 a § i mentalvårdslagen som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten fortsätter hos Ålands hälso- och sjukvårdsmyndighet. Arrangemanget som föreskrivs i överenskommelseförordningen är enligt sina förarbeten avsett att vara kortvarigt och gälla tills den i denna proposition föreslagna ändringen av självstyrelselagen träder i kraft. Överenskommelseförordningen täcker en del av de befogenheter landskapets myndigheter är i behov av. Välfärdsområdenas uppgifter inom administrativa ingrepp i den personliga friheten faller utanför förordningens tillämpningsområde.[5] När den i propositionen föreslagna ändringslagen träder i kraft, avses överenskommelseförordningen föreslås upphävd.

[5] I överenskommelseförordningen hänvisas det till förvaltningsuppgifter enligt 23 a § i mentalvårdslagen. I motiveringspromemorian till överenskommelseförordningen konstateras det att det i överenskommelseförordningen uttryckligen är fråga om tillämpning av de centrala bestämmelser i mentalvårdslagen som

2.6 Överenskommelseförordningar

Bestämmelser om överenskommelseförordning finns i 32 § i självstyrelselagen. Genom bestämmelsen kan man på ett ändamålsenligt sätt föra över förvaltningsuppgifter som hör till riksförvaltningen på landskapet, eller sådana som hör till landskapsförvaltningen på riksförvaltningen. För att förordningen ska träda i kraft på Åland, förutsätts att Ålands landskapsregering ger sitt samtycke till den. En sådan förordning utfärdas av republikens president och den förutsätter dessutom utlåtande av Ålandsdelegationen. En förordning kan sägas upp inom ett är från uppsägningen av den överenskommelse som legat till grund för den.

Sedan bestämmelsen infördes har grundlagen trätt i kraft. Förvaltningsstrukturerna har utvecklats och det finns därför ett behov av att överväga behov och möjligheter att utvidga tillämpningsområdet för överenskommelseförordning. Det finns också behov av att se över uppsägningstiden i anslutning till en sådan förordning.

2.7 Offentlighet och sekretess

I fråga om handlingars offentlighet och sekretess föreskrivs i rikslag och landskapslag. I många ärenden sker det emellertid ett samarbete mellan självstyrelsemyndigheterna, de åländska kommunerna och myndigheter i riket eller statens myndigheter på Åland. Att utväxla handlingar förutsätter då enskilda bestämmelser i lagstiftningen. En översyn av nuvarande bestämmelse i 60 a § i självstyrelselagen är därför skäl att göra. Nuvarande bestämmelser begränsar sig till att ange att rikslagstiftning tillämpas på fördragsärenden och vid beredningen av EU-ärenden enligt 9 kap. och 9 a kap. i självstyrelselagen.

2.8 Säkerhetsinlösen

2.8.1 Statens mark på Åland

Enligt 61 § i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) är statens äganderätt till markområden på Åland begränsad så att staten endast äger sådana markområden som den behöver för skötseln av den egentliga statsförvaltningens uppgifter på Åland. Utgångspunkten är att landskapet Åland anvisar staten de markområden som staten behöver, exempelvis genom att upplåta egna

---

orsakar osäkerhet. I 23 a § ställs ett krav på tjänsteförhållande till staten eller välfärdsområdet för de läkaruppgifter som räknas upp i paragrafen. I mentalvårdslagen hänvisas det till välfärdsområdet också i andra paragrafer. De viktigaste oklarheterna i tolkningen av mentalvårdslagen i och med att överenskommelseförordningen stiftades hänför sig till 6, 9 a och 31 § i mentalvårdslagen. I 6 § i mentalvårdslagen föreskrivs det under vilka förutsättningar patienter på framställning av välfärdsområdets sjukhus kan tas in för vård på statens sinnessjukhus i situationer där vården inte hänför sig till straffprocessen. Enligt 9 a § gäller skyldigheten att skriva en observationsremiss av en läkare i tjänsteförhållande vid en hälsovårdscentral och en läkare i tjänsteförhållande vid jour som är anställd hos välfärdsområdet. Enligt paragrafen kan en läkare i tjänsteförhållande som arbetar vid en hälsovårdscentral och en läkare i tjänsteförhållande som är anställd vid välfärdsområdet begära handräckning av polisen på det sätt som föreskrivs i 31 § 1 mom. för att en patient ska kunna föras till en hälsovårdscentral, ett sjukhus eller någon annan verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Enligt 31 § 1 mom. i mentalvårdslagen är polisen skyldig att bistå vid transporten på begäran av en läkare i tjänsteförhållande i välfärdsområdet, när en observationsremiss har upprättats över personen eller när personen ska transporteras till en verksamhetsenhet för att en observationsremiss ska kunna upprättas. Enligt 9 a § i mentalvårdslagen, som gäller förfarandet vid bestämmande av vård oberoende av patientens vilja, ska det i samband med undersökningen i princip utredas om välfärdsområdet har tillgång till andra tjänster som är lämpliga och tillräckliga med beaktande av patientens vårdbehov. En hänvisning till välfärdsområdet finns också i 3, 9 b, 18 a, 31 a, 32 och 33 § i mentalvårdslagen.

områden till statens användning, anskaffa eller vid behov lösa in områden och därefter överlåta dem till staten. Staten får själv anskaffa markområden endast i undantagsfall, om landskapet inte kan tillgodose statens behov.

Om ett markområde som ägs eller innehas av staten inte längre behövs för den egentliga statsförvaltningens ändamål, övergår ägande- eller nyttjanderätten till landskapet. Samtidigt övergår de byggnader och anläggningar som finns på området till landskapet, om inte staten har avlägsnat dem före överlåtelsen. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa att staten inte kvarstår som ägare till markegendom på Åland som inte längre behövs för statsförvaltningens verksamhet.

I procedurhänseende ska statsrådet och Ålands landskapsregering i första hand lösa frågor som gäller överlåtelse och återställande av markområden genom förhandlingar och ömsesidiga överenskommelser. Om oenighet uppstår mellan parterna avgörs ärendet av Ålandsdelegationen. På eventuell inlösen för statens behov tillämpas rikets lagstiftning. På förvärv av fast egendom för andra ändamål än den egentliga statsförvaltningens verksamhet tillämpas den reglering om markförvärv på Åland som gäller i landskapet.

2.8.2 Inlösen av fast egendom på Åland

Enligt 18 § 1 mom. 8 punkten i självstyrelselagen för Åland har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för allmänt behov mot full ersättning, med de undantag som föreskrivs i 61 §.

Enligt 61 § 4 mom. i självstyrelselagen tillämpas rikets lag på inlösen av fast egendom för statens behov. Med stöd av bestämmelsen har staten möjlighet att anskaffa fast egendom för verksamhet som hänför sig till den egentliga statsförvaltningen. Till den egentliga statsförvaltningen hör den förvaltning som enligt behörighetsfördelningen sköts av statens egentliga förvaltningsmyndigheter, det vill säga republikens president, statsrådet och myndigheter som lyder under dessa organ samt statliga affärsverk som bedriver motsvarande verksamhet. Även verksamheten vid affärsverket Senatfastigheter har ansetts höra till den egentliga statsförvaltningen, trots att affärsverket inte betjänar allmänheten utan tillhandahåller tjänster för den egentliga statsförvaltningen. Till den egentliga statsförvaltningen hör också trafikförbindelserna mellan Finland och utlandet samt verksamheten vid statliga forskningsinstitut.

Till den egentliga statsförvaltningen har även ansetts höra sådan verksamhet som tidigare bedrivits av staten men senare bolagiserats, om vissa förutsättningar är uppfyllda. Ålandsdelegationen har således ansett att Finavias verksamhet (ärende nr 15/2014) utgör eller motsvarar egentlig statsförvaltning. Delegationens bedömning innebär dock inte att all bolagiserad verksamhet automatiskt kan anses utgöra egentlig statsförvaltning, utan en individuell bedömning måste göras i fråga om varje bolag och verksamhet.

Lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (603/1977), nedan inlösningslagen, är den allmänna lagen om inlösen. Den innehåller bestämmelser om de allmänna förutsättningarna för inlösen och om verkställigheten av inlösen. Inlösningsförfarandet är tvådelat och omfattar dels ett tillståndsförfarande där beslut fattas om beviljande av inlösningstillstånd, dels en inlösningsförrättning där det beviljade tillståndet verkställs. Särskilda inlösningsförfaranden finns exempelvis i fastighetsbildningslagen och vattenlagen. Också i annan lagstiftning finns särskilda grunder för inlösen och för bestämmande av ersättning. Ett exempel på sådan lagstiftning är lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (468/2019), nedan säkerhetsinlösningslagen.

Om föremålet för inlösen omfattas av lagens tillämpningsområde ska lagen om säkerhetsinlösen tillämpas på inlösningen. Lagen om säkerhetsinlösen är en speciallag inom inlösningsrätten och dess tillämpningsområde är avgränsat. Enligt 1 § får lagen tillämpas endast för att trygga försvaret, den territoriella integriteten, den inre säkerheten, statens ledning, gränssäkerheten, gränsbevakningen, försörjningsberedskapen, säkerställandet av driften av samhällsviktig infrastruktur eller något annat därmed jämförbart samhälleligt intresse. Om det föreligger en särskild inlösningsgrund ska lagen om säkerhetsinlösen tillämpas i stället för den allmänna inlösningslagen.

De behörighetskrav som ställs på sökanden av inlösen bestäms i praktiken utifrån tillämpningsområdet för lagen om säkerhetsinlösen och är strängare än enligt den allmänna inlösningslagen. Eftersom beviljande av inlösningstillstånd enligt såväl inlösningslagen som lagen om säkerhetsinlösen förutsätter att kravet på allmänt behov är uppfyllt, föreligger det ingen betydande skillnad mellan lagarna i fråga om förutsättningarna för beviljande av inlösningstillstånd. Även vid inlösen med stöd av lagen om säkerhetsinlösen ska hänsyn vid prövningen tas till de begränsande kriterier som följer av inlösningslagen. Inlösningens godtagbarhet ska bedömas genom en avvägning mellan de intressen som ska skyddas och den olägenhet som åsamkas enskilda intressen samt genom en bedömning av om syftet kan uppnås med andra medel än genom inlösen. Såväl intresseavvägningen som prövningen av alternativa åtgärder ska genomföras vid tilllämpning av båda lagarna.

När det gäller lagen om säkerhetsinlösen beviljas inlösningstillståndet av det ministerium vars ansvarsområde omfattar det intresse som ska tryggas genom inlösningen. Inlösenförfarandet regleras av inlösningslagen. Lagen om säkerhetsinlösen innehåller dock vissa kompletterande bestämmelser som är motiverade av de särskilda förhållanden som hänför sig till säkerhetsinlösningssituationer, särskilt i fråga om säkerhetsåtgärder. På inlösen tillämpas lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (603/1977), nedan inlösningslagen, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

2.8.3 Bedömning av nuläget

Myndigheterna har för närvarande i praktiken inte möjlighet att ingripa mot fastighetsinnehav inom landskapet Åland som kan ge upphov till säkerhetshot. Det vore ändamålsenligt att lagen om säkerhetsinlösen även kunde tillämpas på Åland. Syftet är inte att ändra förutsättningarna för hembygdsrättens utövande i landskapet, utan att låta möjligheten till inlösen på nationella säkerhetsgrunder omfatta hela Finlands territorium i situationer där fastigheter har förvärvats i syfte att försvaga eller äventyra Finlands säkerhet. Ändringen skulle inte stå i strid med självstyrelsen, eftersom markområden i inlösningssituationer i princip skulle kunna återföras under landskapets rådighet.

Vid hotbaserad säkerhetsinlösen skulle det långt ifrån alltid vara fråga om sådan inlösen för statens behov som avses i 61 § 4 mom. i självstyrelselagen. Av denna anledning är den gällande regleringen i självstyrelselagen om tillämpning av rikslagstiftning inte lämpad för hotbaserade inlösningsbehov där fastigheten inte skulle användas inom den egentliga statsförvaltningen.

Tillämpningen av rikslagstiftning på säkerhetsinlösen på Åland bör regleras i självstyrelselagen eller i landskapslag, eftersom inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för allmänt behov mot full ersättning, med undantag för den situation som regleras i 61 §, hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Det mest ändamålsenliga sättet att möjliggöra säkerhetsinlösen inom landskapet är att tillämpa rikslagstiftning, eftersom det redan finns en omfattande reglering om säkerhetsbaserad inlösen

i riksdagslagen. Lagen om säkerhetsinlösen gäller sådana frågor som enligt självstyrelselagen hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Trots att befogenheten att bevilja inlösningstillstånd enligt lagen om säkerhetsinlösen i rikslagstiftningen tillkommer det behöriga ministeriet, vore det beträffande Åland motiverat att avvika från denna ordning, eftersom försvarsministeriet, som i huvudsak är den behöriga myndigheten i frågor som gäller fastighetsövervakning, har de bästa förutsättningarna att bedöma säkerhetsrelaterade hot.

Regleringen bör dessutom lösa förhållandet mellan staten och landskapet i frågor som gäller markägande med beaktande av bestämmelserna i 61 § i självstyrelselagen. Staten har inte möjlighet att förvärva och inneha samtliga de områden, fastigheter, byggnader eller konstruktioner som potentiellt kan utgöra ett hot mot nationella säkerhetsintressen

3 Propositionens målsättning

Propositionens huvudsakliga målsättning är tillräcklig och tydlig reglering om myndighetsbefogenheter i självstyrelselagen för de ärenden inom rikets lagstiftningsbehörighet landskapsmyndigheterna sköter inom smittskyddet av människor och husdjur samt hälso- och sjukvården.

Rättsstatsprincipen enligt 2 § i grundlagen förutsätter tydliga myndighetsbefogenheter i lag. Detta gäller särskilt bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt vissa uppgifter inom hälso- och sjukvården där uppgifterna i riket sköts av kommuner och välfärdsområden och på Åland av landskapet. Landskapet kan mot bakgrund av bestämmelserna i 18 § 1 punkten i självstyrelselagen om landskapets lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapets förvaltning och 32 § i självstyrelselagen om överenskommelseförordningar, påföras nämnda riksuppgifter endast genom en ändring av självstyrelselagen. I rikets speciallagar på rättsområdet finns inte bestämmelser om behörig statlig myndighet på Åland. Överenskommelseförordning kommer därför inte i fråga.

Målsättningen är också att göra en översyn av fördelningen av förvaltningsbehörighet för ”gifter”, sådana de framgår av nuvarande 30 § 8 punkten i självstyrelselagen.

Målsättningen är dessutom att modernisera bestämmelserna i självstyrelselagen om hörande av Ålands landskapsregering om sådan lagstiftning som är av särskild betydelse för landskapet. I propositionen föreslås det att nuvarande bestämmelser om hörande av landskapet över förslag till rikslagar som är av särskild betydelse för detta och föreskrifter (säädökset) som uteslutande gäller landskapet eller som är av särskild betydelse för detta, upphävs och ersätts med en ny tidsenlig bestämmelse (28 a §). Målsättningen är ett gott samspel mellan statsrådet och landskapsregeringen i lagberedningen. Den föreslagna bestämmelsen beaktar den inbördes informationen och behövligt samråd mellan parterna samt hörande som en del av god förvaltning.

Målsättningen för den förnyade bestämmelsen för överenskommelseförordningar är dels att möjliggöra flexibilitet i situationer där det är mera ändamålsenligt att någon annan myndighet än en självstyrelsemyndighet sköter uppgifter inom landskapets förvaltningsbehörighet. Dels är syftet att i säkerställa att det på Åland finns en behörig myndighet för förvaltningsuppgifter som ska skötas där. En överenskommelseförordning ska fortsättningsvis bygga på överenskommelse mellan de myndigheter som berörs.

Målsättningen med den förnyade bestämmelsen för offentlighet och sekretess är att säkerställa att självstyrelsemyndigheterna och åländska kommuner samt myndigheter i riket och statliga myndigheter på Åland kan samarbeta och utväxla handlingar i situationer som anges i land-

skapslag eller rikslag utan att sekretessbestämmelser i någonderas eller bådas lagstiftning i ettvart fall först ska omarbetas för att omfatta en rätt till att få del av den andra myndighetens sekretessbelagda handlingar.

Syftet med den föreslagna inlösenbestämmelsen är att trygga Finlands nationella säkerhet genom att möjliggöra inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten även i landskapet Åland. Den offentliga makten ska i princip tillhandahålla ett skydd i säkerhetsfrågor på lika villkor för alla personer som omfattas av dess jurisdiktion. Förslaget syftar till att i den förändrade säkerhetspolitiska situationen på ett effektivare sätt motverka eventuellt fientligt och omfattande påverkansarbete som sker med hjälp av fastigheter i Finland, samtidigt som Ålands särställning respekteras. Målsättningen är att verka både korrigerande i efterhand och styrande i fråga om fastighetsförvärv i situationer där fast egendom är belägen inom områden av betydelse för den nationella säkerheten. Den huvudsakliga målsättningen är således inte att öka statens fastighetsinnehav, utan att styra den allmänna efterfrågan till andra objekt än sådana som är strategiskt viktiga ur den nationella säkerhetens synvinkel.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Modernisering av hörandet i lagberedningen

Den nuvarande bestämmelsen i 28 § 2 mom. i självstyrelselagen anger att utlåtande ska inhämtas av landskapet ”innan lagen stiftas” över lagar som har särskild betydelse för landskapet. Bestämmelsen är otidsenlig. Den behöver uppdateras att ersättas med en bestämmelse som motsvarar nu gällande principer för en god lagberedning. Också den nuvarande bestämmelsen i 33 § i självstyrelselagen om föreskrifter (säädöksiä) bör ses över.

Det föreslås att landskapsregeringen vid en tidpunkt som föregår givandet av regeringens proposition till riksdagen hörs över förslag till rikslagar som är av särskild betydelse för landskapet (se även justitieministeriets Ålandsanvisningar till lagberedarna vid statsrådet, publikation 8/2012). I statsrådets många anvisningar för beredningen av lagförslag poängteras det att man redan i det förberedande eller inledande beredningsskedet ska uppmärksamma också effekterna av förslagen på självstyrelselagen eller på Åland. Det föreslås föreskrivet om informationsutbytet och samrådet mellan statsrådet och landskapet och vice versa för lagförslag som har en särskild betydelse för landskapet eller riket. Motsvarande ska gälla vid beredningen av förordningsförslag samt myndighetsföreskrifter och -anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller är av särskild betydelse för det. Bestämmelsen om anvisningar är en ändring av nuläget. Det föreslås också i självstyrelselagen i förtydligande syfte beaktat att landskapsregeringen kan begära utlåtande av ministerierna över förslag till landskapslagar.

4.1.2 Ändring av förvaltningsbehörigheten för kemikalier och växtskyddsmedel

Fördelningen av lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet vad gäller kemikalier, inklusive biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel, har inte beaktat de omfattade förändringar som skett inom detta område. Rikets behörighet enligt självstyrelselagen utgår bland annat från begreppet gifter som numera varken används i rikslagstiftningen eller EU-lagstiftningen. Detta har också medfört svårigheter vid en fördelning av förvaltningsansvaret mellan landskapets och rikets myndigheter. Det föreslås att hänvisningen till uppgifterna om framställning och användning av gifter stryks från 30 § 8 punkten i självstyrelselagen. Förslaget medför att förvaltningsuppgifterna inom rikets behörighet hos landskapet återgår till denna del till riksmyndigheterna,

vilka redan delvis med stöd av överenskommelseförordning sköter dem i fråga om växtskyddsmedel. Genom en överenskommelseförordning avses också uppgifter inom landskapets lagstiftningsbehörighet för kemikalier bli överförda på riksmyndigheterna. Däremot avser man fortsättningsvis vid landskapsregeringen sköta växtskyddsmedel inom landskapets lagstiftningsbehörighet.

I självstyrelselagsarbetsgruppens 2025 betänkande för reformen av självstyrelselagen för Åland (Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2026:22) föreslås hela kemikalieförvaltningen på Åland höra till riksdagens lagstiftningsbehörighet (s. 98–99). I begreppet kemikalier föreslås dock inte alla växtskyddsmedelsuppgifter ingå (s. 165, 189). Nuvarande uppgifter för sistnämnda ämnen och blandningar som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet, skulle kvarstå i åländsk behörighet (s. 99).

4.1.3 Förtydligande av landskapsmyndigheternas befogenheter för vissa riksuppgifter

Förvaltningsreformerna i riket och landskapet inom vårdsektorn har medfört ett behov av heltäckande tillräckliga och tydliga myndighetsbefogenheter utan luckor för självstyrelsemyndigheternas skötsel av uppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet. Därför föreslås att 30 § 9 punkten ändras och att det fogas en ny 30 § 9 a och 24 punkt till självstyrelselagen. Den nya bestämmelsen i 30 § 24 punkten föreslås på de grunder som framgår ovan (2.3), gälla temporärt till utgången av år 2031.

På grund av välfärdsområdesreformen blev 30 § 9 punkten i självstyrelselagen i fråga om ärenden som gäller smittsamma sjukdomar hos människor i landskapet Åland rättsligt oklar (GrUU 72/2022 rd, stycke 5). Landskapet sköter de uppgifter som för närvarande hör till välfärdsområdena. En övergångsbestämmelse togs hösten 2022 in i lagen om ändring av lagen av smittsamma sjukdomar, efter att grundlagsutskottet uttalat sig om förslaget till den och konstaterat ett brådskande ändringbehov av självstyrelselagen. Övergångsbestämmelsen är avsedd att gälla kortvarigt. Den rättsliga oklarheten för 30 § 9 punkten föreslås bli rättad så att välfärdsområdena framgår av lydelsen för bestämmelsen.

Den nuvarande lydelsen för 30 § 9 punkten i självstyrelselagen som gäller bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos dels människor, dels husdjur, har gett upphov till olika tolkningar av landskapets nuvarande myndighetsbefogenheter. I propositionen föreslås myndighetsbefogenheterna därför klargjorda också i andra avseenden än som en följd av välfärdsområdesreformen

Den föreslagna ändringen av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen avser att klargöra att på Åland är det landskapet som sköter planeringen, styrningen och övervakningen av sjukdomsbekämpningen och bekämpningen av sådana sjukdomar som gäller människor. Självstyrelsemyndigheterna föreslås således som huvudregel fortsättningsvis sköta de uppgifter som i nuläget hör till Tillstånds- och tillsynsverket och välfärdsområdena enligt lagen om smittsamma sjukdomar.

Bestämmelsen föreslås också klargjord så att det av den uttryckligen framgår att det behöriga ministeriet och andra riksmyndigheter inom statens centralförvaltning på Åland med vissa särskilt angivna undantag sköter sådana uppgifter som enligt lagen om smittsamma sjukdomar hänförts till dem. De riksmyndigheter som har smittskyddsuppgifter på Åland är social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för hälsa och välfärd (THL), Tillstånds- och tillsynsverket i fråga om tidigare uppgifter hos Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira), Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (Fimea) och Delegationen för smittsamma sjukdomar, som finns i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet.

De särskilt i 30 § 9 punkten i självstyrelselagen angivna undantag för landskapets myndighetsbefogenheter inom smittsamma sjukdomar hos människor, som föreslås i propositionen, avser den närmare befogenhetsfördelningen mellan social- och hälsovårdsministeriet och landskapsregeringen. Utgångspunkten är att också ministeriets uppgifter på Åland ska skötas antingen av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Undantagna är uppgifter där det behövs riksomfattande ledning av situationen i hela Finland. Dessa situationer föreslås dock begränsas till att gälla endast en riksomfattande allvarlig störning i hälso- och sjukvården till följd av en smittsam sjukdom och situationer till följd av en pandemi. Dessa situationer är också förenade med internationella förpliktelser och EU-rättsliga förpliktelser som är bindande för Finland. Rättsområdet hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Det föreslås också en särskild bestämmelse i punkten om hörandet av Ålands landskapsregering i alla ärenden som gäller smittsamma sjukdomar och beaktandet av dess synpunkter (jfr. allmänna hörandebestämmelsen som föreslås i 28 a § i lagförslaget).

Den nuvarande förvaltningsbehörigheten för landskapet för husdjursmittskyddet föreslås bli avskild till en egen 30 § 9 a punkt och omformulerad att så långt det är möjligt motsvara den verkliga ansvarsfördelningen mellan landskapets och rikets myndigheter vid bekämpningen och övervakningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur. Bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur sköts i riket av Livsmedelsverket och Livskraftscentralerna. Regionförvaltningsverkens uppgifter med stöd av lagen om djursjukdomar (76/2021), lagen om identifiering och registrering av djur (1069/2021) och lagen om animaliska biprodukter (517/2015) övergick från och med den 1 januari 2026 i riket på Livsmedelsverket. Närings-, trafik- och miljöcentralernas behörighet med stöd av lagen om identifiering och registrering av djur övergick den 1 januari 2026 på Livskraftscentralerna (lag om livskraftscentralerna och om Sysselsättnings-, utvecklings- och förvaltningscentret 531/2025). Nuvarande överenskommelseförordning 256/2024 avses bli ersatt med en ny förordning som skulle återföra ytterligare uppgifter enligt rikslagstiftningen hos landskapsmyndigheterna till Livsmedelsverket. Samstämmighet råder mellan landskapsregeringen och jord- och skogsbruksministeriet om detta förfarande.

Uppgifterna i rikslagstiftning inom hälso- och sjukvården och veterinärvården sköts således fortsättningsvis i huvudsak av landskapsregeringen eller av myndigheter som anges i landskapslag. På Åland skulle de centrala aktörerna för den egentliga bekämpningen av smittsamma sjukdomar fortsättningsvis vara Ålands hälso- och sjukvård och Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet benämnda självstyrelsemyndigheter, vilka anges i landskapslagar. De sköter i nuläget de uppgifter i rikslagstiftningen som i riket hör till välfärdsområdena och de kommunala veterinärerna.

Självstyrelselagen föreslås bli kompletterad med en ny men temporär bestämmelse om självstyrelsemyndigheternas skötsel inom hälso- och sjukvården på Åland av övriga uppgifter i rikslagstiftning än sådana som gäller smittsamma sjukdomar. De övriga uppgifter enligt rikslagstiftningen inom hälso- och sjukvården som avses i 30 § 24 punkten i lagförslaget och som i riket hör till välfärdsområdena, sköts av Ålands hälso- och sjukvård. Den föreslagna 30 § 24 punkten gäller däremot inte sådana myndighetsuppgifter som grundar sig på rikslagstiftning och som sköts av riksmyndigheterna för hela landet. I god tid före utgången av år 2031 avses läggas fram lagförslag med befogenheter att tills vidare sköta riksuppgifterna inom hälso- och sjukvården på Åland. Republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen avses upphävas.

4.1.4 Överenskommelseförordningar

4.1.5 Offentlighet och sekretess

4.1.6 Inlösen av fastigheter och särskilda rättigheter

I propositionen föreslås att en ny 61 a § fogas till självstyrelselagen för Åland. I den nya paragrafen ska det föreskrivas om tillämpningen av rikslagstiftning vid inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten. Enligt förslaget ska försvarsministeriet bevilja inlösningstillståndet, och för beviljandet ska Ålands landskapsregerings samtycke inhämtas.

I den nya 61 a § ska det dessutom föreskrivas om förfarandet vid överlåtelse av inlöst mark samt om statens rätt att inneha inlöst egendom utan hinder av vad som föreskrivs i 61 § i den gällande självstyrelselagen.

Enligt förslaget ska en ändring i rikslagstiftningen som gäller inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten inte träda i kraft på Åland utan lagtingets samtycke.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Konsekvenser för individen och behöriga myndigheter på Åland

Hörandet i lagberedningen

I propositionen föreslås det att informationsutbyte och samråd vid behov mellan ministerierna och landskapsregeringen föregår hörandet. Förslaget bekräftar gängse praxis vid tolkningen av självstyrelselagen i anslutning till lagberedningen vid statsrådet. Förslaget har inte direkta konsekvenser för individen, men det syftar till att också konsekvenserna för enskilda klargörs i ett tidigt skede av lagberedningen. I samband med beredning av rikslagstiftning har det betonats att bestämmelser om Åland bereds tillsammans med landskapet, att tolkningsfrågor i mån av möjlighet avgörs redan under lagberedningen och att det förs en diskussion i rätt tid mellan riket och landskapet om de administrativa och ekonomiska konsekvenserna av ändringarna. Det är inte ändamålsenligt att lagtekniska frågor som gäller Åland tas upp först när lagförslagen behandlas i riksdagen (GrUU 18/2022 rd, stycke 13).

Målsättningen med att ge information och att vid behov samråda är att förhållandet till självstyrelselagen utreds i tillräckligt god tid. På detta sätt kan eventuella missförstånd undvikas och utredning av konsekvenserna av lagstiftningsförslag inledas i ett tillräckligt tidigt skede av lagberedningen. Förfarandet motsvarar gängse praxis och utgör inte nya uppgifter vid statsrådet eller landskapsregeringen. Den föreslagna lagändringen förutsätter ändring av justitieministeriets gällande Ålandsanvisningar. Ändringen är motiverad av 21 § i grundlagen om god förvaltning, vilken också innebär att god lagberedning förutsätts.

Under beredningen av propositionen har det framförts en oro för att den föreslagna bestämmelsen inte i samhälleliga krissituationer av brådskande natur, alltid kommer att kunna efterlevas och att avvikelser från den därför bör kunna föreskrivas för vissa fall. Till frågeställningen kan

man återkomma i det pågående arbetet med reformen av självstyrelselagen (Lagstiftningsprojekt OM005:00/2025). Trots en ökning av översättningsresurserna är dessa ansträngda. En formalisering av samarbetet och samrådet enligt förslaget förutsätter liksom hittills tillräckliga lagberedningsresurser, tidtabeller och kunskaper i svenska vid ministerierna.

Bestämmelsen i 33 § i självstyrelselagen integreras likaså i den nya 28 a § och i enlighet med hur den tillämpats i fråga om hörande av landskapet över förordningsförslag och myndighetsföreskrifter eller -anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som annars är av särskild betydelse för detta. I fråga om anvisningar föreskrivs det inte i gällande 33 § om en skyldighet att i vissa fall höra landskapet. Till den delen är förslaget en ändring av nuläget, även om ett hörande av landskapet över anvisningar som har särskild betydelse för detta vid vissa ministerium blivit en vana. Effekten av förslaget är att behovet av översättning till svenska kan öka i någon mån.

Förslaget om att landskapsregeringen kan begära utlåtande av ministerier över lagförslag, bekräftar gängse praxis. Man eftersträvar ett öppet remissförfarande. Förslaget ingick ursprungligen i den parlamentariska Ålandskommitténs slutbetänkande (JM publikation 33/2017).

Ändring av förvaltningsbehörigheten för ”gifter”

Förslaget om att hänvisningen i 30 § 8 punkten i självstyrelselagen till uppgifterna om framställning och användning av gifter upphävs, medför att landskapets förvaltningsbehörighet som rör bland annat *godkännande av* biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel med stöd av rikslagstiftning, återgår till riksmyndigheterna. Landskapets förvaltningsuppgifter i fråga om specifikt växtskyddsmedel enligt 30 § 8 punkten har tidigare återförts till riket genom överenskommelseförordning (republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av vissa förvaltningsuppgifter som rör växtskyddsmedel 628/2012). Förordningen är avsedd att upphävas som obehövlig.

Effekten av förslaget att delvis upphäva 30 § 8 punkten i lagen är att riksmyndigheterna därefter på Åland sköter ovan nämnda förvaltningsuppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet för de ämnen som berörs enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen. Riksmyndigheternas förvaltningsbehörighet följer efter ändringen av den inledande satsen till 30 § i lagen och med stöd av EU-förordningar och övrig rikslagstiftning. Riksmyndighet är framför allt Säkerhets- och kemikalieverket. När det gäller växtskyddsmedel även Livsmedelsverket och Naturresursinstitutet.

När det gäller övrig hantering på Åland av kemikalier inklusive biocider samt växtskyddsmedel, hör dessa i nuläget till landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet. Fråga är om uppgifter som för rikets del sköts av Säkerhets- och kemikalieverket, Finlands miljöcentral, Tillstånds- och tillsynsverket och Livskraftscentralerna. Möjligen kan även andra myndigheter som Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet och Giftinformationscentralen beröras. Med stöd av landskapslagstiftning sköter självstyrelsen således uppgifter som i rikslagstiftningen avser bland annat marknadskontroll och uppgifter som i riket anvisats Livskraftscentralerna i enlighet med 11 § i kemikalielagen i anslutning till övervakningen av användningsförhållandena för kemikalier. Säkerhets- och kemikalieverket har också andra förvaltningsuppgifter som följer av den nationella kemikalielagstiftningen.

Överenskommelseförordning avses ligga till grund för en mera ändamålsenlig fördelning mellan landskapet och riket av förvaltningsuppgifter inom kemikalieområdet till den del detta hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Fråga är om att landskapets förvaltningsuppgifter enligt landskapslagstiftning inom biologiska bekämpningsmedel och övriga kemikalier, med undantag

för växtskyddsmedel, i anslutning till lagändringen avses bli överförda med överenskommelseförordning till berörda riksmyndigheter. Kemikalieområdet som helhet har varit föremål för omfattande förändringar sedan självstyrelselagen antogs. Förvaltningsuppgifterna sköts i många fall i riket av sakkunnig- och expertmyndigheter som det inte finns förutsättningar att upprätta på Åland.

Tydliga befogenheter för skötseln av uppgifter i rikslagstiftning inom den åländska hälso- och sjukvården och veterinärvården

Den rikslagstiftning som ligger till grund för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur och utförandet av övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården på Åland är betydelsefull för enskilda.

Rikslagstiftningen innehåller ett flertal bestämmelser som ger myndigheterna rätt att ingripa i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Befogenheterna innebär bland annat inskränkning i skyddet för den personliga friheten och integriteten enligt 7 § 1 mom. i grundlagen samt skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen, till den del dessa rättigheter anses garantera personens självbestämmanderätt. Karaktären hos de befogenheter som ska finnas också för myndigheterna på Åland är därmed ägnad att framhäva kravet på tydlighet i bestämmelserna om behöriga myndigheter. Det här är förenligt med kravet i 2 § i grundlagen på att myndigheternas verksamhet ska regleras genom lag. I nuläget är välfärdsområdenas uppgifter i riket enligt rikslagstiftning som gäller i landskapet, inte anvisade någon myndighet på Åland, med undantag med den ovan nämnda överenskommelseförordningen (506/2025).

Genom förslaget ska också enskilda få klarhet i vilka befogenheter myndigheterna på Åland har. Detta är betydelsefullt med beaktande av det allmännas skyldighet att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna för åländska individer inom hälso- och sjukvården.

Genom lagförslaget kvarstår bestämmelserna i självstyrelselagen om landskapets förvaltningsbehörighet för smittskyddet av människor och husdjur. Landskapets nuvarande befogenheter för smittsamma sjukdomar hos människor uppdateras i lydelsen till paragrafen som en följd av välfärdsområdesreformen och att mera motsvara den fördelning av förvaltningsbehörighet som över tid utvecklat sig i praktiken. Motsvarande förändring föreslås för landskapets skötsel av övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården. Landskapets befogenheter för husdjurssmittskyddet preciseras.

Dessa lagtekniska lösningsförslag enligt nuläget med bestämmelser endast i självstyrelselagen syftar till att åtgärda det som grundlagsutskottet uttalat sig om i GrUU 18/2022 rd och 72/2022 rd. Med hänsyn till kravet på tydlighet och avskaffandet av luckor i regleringen, finns det ett behov av en aning mera detaljerade bestämmelser än de som gäller för närvarande. Sådana kan lämpa sig mindre för självstyrelselagen, som i fråga om sin lagstiftningsordning är jämförbar med grundlagen. Principiellt har grundlagsutskottet invänt mot sådana ändringar av självstyrelselagen som enbart ses som en biprodukt av ett behov av att stifta en ordinarie rikslag (GrUB 12/2018 rd, s. 3).

De föreslagna befogenheterna för självstyrelsemyndigheterna avses bygga på 30 § 9, 9 a och 24 punkten i lagförslaget. I bestämmelserna föreslås uttryckligen föreskrivet om de riksuppgifter inom smittskyddet för människor och husdjur samt hälso- och sjukvården som landskapsregeringen eller en i landskapslag angiven myndighet sköter på Åland. Förslaget utgår ifrån att landskapets förvaltningsbehörighet för smittskyddet för människor formuleras i 30 § 9 punkten så

att bestämmelsen i huvudsak motsvarar de förvaltningsuppgifter som landskapet sköter i nuläget. Förhållandet till det behöriga ministeriets och behöriga riksmyndigheters uppgifter inom smittskyddet på Åland klargörs också.

I fråga om smittsamma sjukdomar för husdjur är avsikten att i 30 § 9 a punkten formulera landskapets befogenheter. Med hänsyn till att lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos husdjur är omfattande och bygger på EU-förordningar är det dock inte uteslutet att landskapets befogenheter ytterligare behöver avgränsas genom överenskommelseförordning till den del det rör uppgifter som i riket sköts av riksmyndigheter. Det handlar då om att närmast till Livsmedelsverket ytterligare återföra vissa riksuppgifter som enligt den föreslagna 9 a punkten ingår i landskapets förvaltningsbehörighet. Av förarbetena till 32 § i självstyrelselagen framgår att bestämmelsen även innebär en möjlighet att avvika från den kompetensfördelning mellan riket och landskapet som följer av 30 § (RP 73/1990 rd s. 84). En sådan överenskommelseförordning som avviker från 30 § i självstyrelselagen utgör i nuläget inom husdjurssmittskyddet republikens presidents förordning om skötseln på Åland av vissa förvaltningsuppgifter som rör identifiering och registrering av djur (256/2024).

Konsekvensen av förslagen är att gränsen för landskapets förvaltningsbefogenheter framgår på ett enkelt och klargjort sätt av självstyrelselagen. Av nödvändighet bör bestämmelserna vara övergripande. Samtidigt är en tydlighet och förutsebarhet särskilt befogad i samband med bestämmelser som föreskriver befogenheter i anslutning till tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna eller om ingrepp i sådana rättigheter. Avvägningen är att undvika att formulera självstyrelselagens bestämmelser om behöriga myndigheter alltför detaljerat, eftersom det då samtidigt kan uppstå ett större behov av framtida ändring av självstyrelselagen vid ändringar i den ordinarie lagstiftningen. Om inte sådana ändringar i självstyrelselagen senare görs, kan det uppstå luckor i myndighetsansvaret på Åland som propositionen syftar till att förhindra.

Formuleringen av paragrafens 9 punkt föreslås innefatta uttryckliga undantag för uppgifter på Åland som avses kvarstå hos statliga myndigheter. Konsekvensen är att man undviker uttryckliga hänvisningar till de riksmyndigheter vars uppgifter landskapet inte avses sköta. Motsvarande finjustering avser man för landskapets befogenheter för smittsamma sjukdomar hos husdjur enligt behovet säkra genom överenskommelseförordning på det sätts om ansetts möjligt i Ålandsdelegationens utlåtandepraxis över överenskommelseförordningar.

På motsvarande sätt följer självstyrelsemyndigheternas riksuppgifter och befogenheter inom hälso- och sjukvården uttömmande av den nya punkten i 30 § 24 punkt i självstyrelselagen. Också sistnämnda bestämmelse formuleras så att bestämmelsen omfattar alla de riksuppgifter som hälso- och sjukvården på Åland sköter som en integrerad del av vården. Således ingår i 30 § 24 punkten i lagförslaget också behörigheten i fråga om exempelvis administrativa ingrepp i den personliga friheten. Bestämmelsen föreslås emellertid gälla temporärt till utgången av år 2031. Effekten av de temporära befogenheterna enligt 30 § 24 punkten är att åtminstone temporärt undviks regleringsluckor i befogenheter som ansluter till tillgodoseendet av grundläggande fri- och rättigheter eller ingrepp i dem.

Effekten av de föreslagna bestämmelserna i 30 § i självstyrelselagen är att ändringar av landskapets sådana befogenheter för skötseln av uppgifter inom smittskyddet eller hälso- och sjukvården i övrigt, som i riket sköts av kommunerna eller välfärdsområdena, liksom i nuläget förblir bundna till lagstiftningsordningen för självstyrelselagen, delvis temporärt. Vid beredningen av rikslagstiftning ska det alltid utredas vilka konsekvenser den får i förhållande till självstyrelselagen, förhållandena på Åland och tillämpningen av den på Åland. Eftersom överföringen av förvaltningsbehörigheten till landskapet baserar sig på bestämmelser i självstyrelselagen, är det också centralt att självstyrelsemyndigheterna involveras i beredningen på det sätt som föreslås

i 28 a § i lagförslaget. I dessa situationer har lagberedningen i riket i regel en särskild betydelse för landskapet. För efterlevnaden av rikslagstiftningen på Åland till den del landskapet sköter smittskyddsuppgifter och andra riksuppgifter inom hälso- och sjukvården är det givetvis nödvändigt med ett kontinuerligt samarbete mellan riks- och landskapsmyndigheterna.

I stället för att i 30 § 9 och 24 punkten i lagförslaget uttryckligen nämna välfärdsområdena, föreslås det att det används en definition som avser ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket. Effekten av att använda en definition är att en eventuell framtida förvaltningsreform av välfärdsområdena i lägre grad skulle skapa ett ändringsbehov av självstyrelselagen. I definitionen beaktas formuleringarna för 121 § 4 mom. i grundlagen och 1 § i lagen om välfärdsområden (611/2022).

Ändringen av bestämmelsen om överenskommelseförordningar

Ändringen av bestämmelsen om offentlighet och sekretess

Den nya bestämmelsen om säkerhetsinlösen

Den nya bestämmelsen i lagförslagets 61 a § har konsekvenser för de statliga myndigheternas verksamhet. Förslaget påverkar framför allt försvarsministeriets verksamhet i samband med beviljandet av tillstånd till inlösen samt, i egenskap av tillfälliga förvaltare av fast egendom, eventuellt även Forststyrelsens och/eller Senatfastigheters verksamhet. Härvid skulle det även vara fråga om att upprätthålla egendomen i ett sådant skick att dess värde bevaras.

4.2.2 Ekonomiska konsekvenser

Hörandet under lagberedningen

Förslaget till en delvis ny bestämmelse i 28 a § i självstyrelselagen om bland annat information, samråd och hörande av landskapsregeringen i lagberedningen, motsvarar nuvarande uppgifter hos ministerierna i beredningen av lagstiftning som har särskild betydelse för landskapet. Motsvarande gäller för lagberedningen vid landskapsregeringen. Förslaget medför således inga nya kostnader för staten eller landskapet.

Bestämmelsen om hörande av landskapsregeringen i fråga om myndighetsanvisningar är ny. Även då begränsas skyldigheten att höra landskapet till situationer där anvisningarna har särskild betydelse för landskapet eller endast gäller landskapet. De anvisningar som riktats till riksmyndigheterna har sällan någon särskild betydelse för landskapet, än mindre gäller de enbart landskapet. Men om självstyrelsemyndigheterna på Åland sköter uppgifter som grundar sig på rikslagstiftningen, kan också anvisningarna om tillämpningen av denna vara av särskild betydelse för landskapet. Till denna del har förslaget kostnadseffekter som i fråga om antalet ärenden är relativt litet.

Myndighetsbefogenheterna för landskapet

De föreslagna ändringarna av självstyrelselagen rör uppgifter i rikslagstiftning som gäller på Åland till den del kemikalieområdet, smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt hälso- och sjukvården berörs. Förslagen avser ändringar inom rikets lagstiftningsbehörighet.

Den nuvarande självstyrelselagen trädde i kraft den 1 januari 1993. I 46–49 § i självstyrelselagen ingår bestämmelser om avräkningen, avräkningsgrunden, ändring av avräkningsgrunden och förfarandet för ändring av denna samt om skattevaräkningen. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2021 (lagar 98/2020 och 911/2020).

Delvis rör förslagen till ändringar sådana uppgifter vars skötsel vid självstyrelsemyndigheterna i dagsläget följer av särskilda bestämmelser i självstyrelselagen. Genom 30 § 8 och 9 punkterna har skötseln av uppgifter inom kemikalieområdet samt smittskyddet för människor och husdjur överförts på landskapsmyndigheter. Landskapsmyndigheternas skötsel av övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården är för närvarande inte föremål för bestämmelser i självstyrelselagen. Sistnämnda uppgifter sköttes med stöd av rikslagstiftning inledningsvis på kommunal nivå. Senare från år 1994 övergick kommunernas uppgifter till landskapet som en följd av en intern omorganisering av hälso- och sjukvården på Åland. Landskapet tillämpade fortsättningsvis den nämnda rikslagstiftningen.

Till den del landskapets nuvarande förvaltningsbehörighet enligt 30 § 8 punkten i självstyrelselagen för vissa riksuppgifter för gifter (kemikalier) föreslås upphävd och att återgå till riksmyndigheterna, övergår också kostnadsansvaret för uppgiftsskötseln till riksmyndigheterna. För närvarande är kostnaderna för landskapets förvaltningsbehörighet beaktade i avräkningsgrunden (jfr. Ålandsdelegationens utlåtande, ÅD 28/21). Nya kostnader avses inte uppkomma för staten med anledning av lagförslaget, eftersom Säkerhets- och kemikalieverket uppbär avgifter av enskilda vid godkännande av kemikalier mm. Till den del ersättning för kostnaderna efter överföringen av uppgifterna till riksmyndigheterna kvarstår i avräkningsgrunden, tillämpas 48 § i självstyrelselagen. Den ärendemängd som övergår från landskapet till att skötas av staten är till sin storlek är ganska försumbar.

Effekten av 30 § 9, 9 a och 24 punkten i lagförslaget bedöms i huvudsak som kostnadsneutral. Ålandsdelegationen har i samband med inrättandet av välfärdsområden, den anslutande reformen av social- och hälsovården i riket och beaktandet av reformen i lagen om smittsamma sjukdomar (ändringslag 1149/2022) samt i anslutning till försöken att ändra självstyrelselagen, gett utlåtanden som berört finansieringen av riksuppgifter hos de åländska kommunerna. Fråga är om Ålandsdelegationens utlåtanden ÅD 18/21 och ÅD 20/21 i samband med välfärdsområdesreformen samt vid beredningen av denna proposition utlåtandena ÅD 7/22, ÅD 45/22, ÅD 6/24 och 32/25. Av utlåtande ÅD 18/21 från tiden före välfärdsområdesreformen trädde i kraft, framgår: ” Finansieringen av de uppgifter som enligt gällande rikslagstiftning ankommer på kommunerna ingår i landskapet Åland tillkommande avräkningsbelopp och kan kanaliseras till kommunerna genom landskapsandelar eller andra landskapsbeslut.” Sedan ingången av år 1994 har landskapet i stället för kommunerna på Åland huvudmannaskapet för hälso- och sjukvården. Sedan dess har landskapet också skött de riksuppgifter inom hälso- och sjukvården som enligt den rikslagstiftning som gällde fram till 1.1.2023, föreskrevs kommunerna. Delegationen har också under 2000-talet gett utlåtanden om förslag till överenskommelseförordningar och ersättningsbestämmelser som ingått i dessa när riksuppgifter inom husdjurssmittskyddet enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen återförts till riksmyndigheter (utlåtande ÅD 9/24).

Genom välfärdsområdesreformen tillkom inte nya uppgifter inom hälso- och sjukvården eller socialvården i förhållande till de som tidigare hade sköts av kommunerna i riket. Reformen innebar således inte nya riksuppgifter för Ålands hälso- och sjukvård.

Landskapets ekonomiska system enligt 7 kap. i självstyrelselagen är uppbyggt så att det beaktar de ökade utgifterna för självstyrelsen under normala förhållanden genom budget- och skatteintäkterna som årligen ökar. Landskapets finansiella ställning förstärktes genom en ändring av självstyrelselagen år 2021 (RP 320/2018 rd och RP 19/2020 rd), som även delvis baserade sig på de på landskapet återspeglade indirekta effekterna av välfärdsområdesreformen. I dimensioneringen av det nya avräkningssystemet säkerställdes det att landskapet Åland kan klara av sina uppgifter. Detta har beaktats i höjningen av landskapets basfinansiering. Det gamla skattegottgörelsesystemet har ersatts med ett nytt skatteavräkningssystem. Dessutom beaktas Ålands proportionella befolkningsutveckling i det nya ekonomiska systemet. Dessa ändringar rörande det ekonomiska systemet och höjningen av avräkningsgrunden från 0,45 procent till 0,47 procent uppskattades öka statens budgeterade utgifter (och på motsvarande sätt inkomsterna för självstyret) med cirka 14,4 miljoner euro på årsnivån för 2021 jämfört med en situation där dessa ändringar inte skulle ha gjorts.

Ålands landskapsregering har år 2025 utrett de ökande kostnaderna för uppgifter som grundar sig på rikslagstiftningen inom landskapets hälso- och sjukvård och socialvården i Ålands kommuner. Bedömningen omfattar också andra kostnadseffekter än sådana som berörs av förslagen i propositionen. Landskapsregeringen hänvisar till att kostnaderna som följer av landskapets förvaltningsbehörighet enligt 30 § i självstyrelselagen, kommunernas utgifter för riksuppgifter inom socialvården eller landskapets utgifter sedan den 1 januari 1994 för andra riksuppgifter inom hälso- och sjukvården inte berördes under reformen av 7 kap. i självstyrelselagen om landskapet Ålands ekonomi (lag 98/2020). Frågeställningarna belyses inte heller i förarbetena till självstyrelselagen (RP 73/1990 rd). Landskapets utredning framgår under propositionens avsnitt **5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser**, under rubriken *Ändring av bestämmelser i 7. kap. i självstyrelselagen om landskapets ekonomi.*

I föräldraskapslagen (775/2022) ingår i fråga om erkännande av föräldraskap före barnets födelse hos en hälsovårdare eller en barnmorska vid rådgivningsbyrån för mödravård, uppgifter som inte tidigare hört till riksuppgifterna för Ålands hälso- och sjukvård benämnda självstyrelsemyndighet. Omfattningen av sådana föräldraskapserkännanden i praktiken bör bedömas så att kostnaderna för uppgifterna för landskapet kan bedömas i anslutning till att de föreslås höra till tillämpningsområdet för 30 § 24 punkten i lagförslaget. Nya utgifter som uppstår vid Ålands hälso- och sjukvård i samband med föräldraskapserkännanden före barnets födelse, hör till tillämpningsområdet för 48 § i självstyrelselagen. Den ärendemängd som överförs på Ålands hälso- och sjukvård bedöms vara ganska försumbar till sin storlek.

De ändrade bestämmelserna om överenskommelseförordningar och offentlighet och sekretess

av lagförslagets 32 § och 60 a § kan följa indirekta ekonomiska verkningar. Paragrafförslagen innebär endast smärre kostnadshöjande eller inbesparande effekter.

Lagförslagets 61 a § om inlösen

Förslaget kan medföra ekonomiska konsekvenser. De ekonomiska konsekvensernas omfattning beror på eventuella konkreta inlösningsfall i framtiden.

Enligt lagen om inlösen för tryggande av den nationella säkerheten ska för den egendom som inlöses bestämmas full ersättning motsvarande egendomens högsta gängse värde. Det objekt som ska inlösas värderas i regel enligt marknadsvärdemetoden, varvid som jämförelsematerial

används uppgifter ur köpeskillingsregistret om priser som erhållits vid jämförbara fastighetsöverlåtelser på samma ort. Fastställandet av ett fastighetsvärde är emellertid förenat med desto större osäkerhetsfaktorer ju mer särpräglat objektet är.

En kvantitativ bedömning av förslagets ekonomiska konsekvenser försvåras av situationernas mångfald och de varierande faktorer som är förknippade med dem. Propositionen skulle ha konsekvenser för statsbudgeten. Exempelvis har lagen om inlösen för tryggande av den nationella säkerheten hittills inte tillämpats.

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser och konsekvenser för den nationella säkerheten

Den föreslagna regleringen i 61 a § i lagförslaget skulle stärka Finlands nationella säkerhet. Enligt redogörelsen för den inre säkerheten (2025:85) sammanflätas hoten mot den inre och yttre säkerheten allt närmare, samtidigt som användningen av hybridpåverkan som ett medel för statlig påverkan har ökat. Förvarningstiden för säkerhetshot har förkortats, vilket ställer nya krav på beslutsfattandet, myndigheternas beredskap och ett välfungerande myndighetssamarbete (FsUU 3/2018 rd). Förslaget bedöms ha positiva effekter på myndigheternas möjligheter att skapa en lägesbild av riskfaktorer som hänför sig till fastighetsinnehav.

Samtidigt skulle den föreslagna regleringen utgöra en del av den verktygslåda med vilken man kan förebygga och, i sista hand, ingripa i sådant fastighetsinnehav som försvagar samhällets övergripande säkerhet. Därigenom förbättras även möjligheterna att identifiera och avvärja hot mot samhället samt att trygga skyddet av kritisk infrastruktur.

4.2.4 Konsekvenser för Åland av 61 a § i lagförslaget

Åland är ett demilitariserat område. Detta innebär att militär närvaro i landskapet inte är tillåten och att öarna inte får befästas. Åland är dessutom neutraliserat, vilket innebär att området vid en eventuell konflikt ska hållas utanför krigshandlingar.

Ålands demilitarisering fastställdes efter Krimkriget vid fredsförhandlingarna i Paris år 1856. När Nationernas Förbund år 1921 avgjorde frågan om suveräniteten över Åland bekräftades demilitariseringen från år 1856. Samtidigt förutsattes att ett särskilt multilateralt avtal om Ålands demilitarisering och neutralisering skulle ingås. Det så kallade Ålandskonventionen undertecknades den 20 oktober 1921. Demilitariseringen bekräftades därefter i enlighet med rådande förhållanden genom Parisfredsfördraget år 1947.

Nationernas Förbund tillerkände Finland suveräniteten över Åland år 1921. Finland ålades samtidigt att garantera landskapets invånare deras svenskspråkiga kultur, det svenska språket, lokala sedvänjor och självstyrelsesystemet.

Självstyrelsen ger Åland rätt att stifta egna lagar i sina interna angelägenheter och besluta om sin egen ekonomi som en del av Finland. Till självstyrelsens behörighet hör bland annat rätten att besluta i frågor som gäller fast egendom.

Propositionen bedöms inte ha några konsekvenser för områdets särskilda ställning som demilitariserat område eller för självstyrelsens behörighet. Inlösen för tryggande av den nationella säkerheten skulle inte under några omständigheter kunna användas för markanskaffningar för försvarsändamål, utan endast för att skydda andra nationella säkerhetsintressen i den mån landskapets egen lagstiftning inte möjliggör detta.

Målet är att den inlösta fasta egendomen eller de särskilda rättigheterna i alla situationer i första hand ska återföras till landskapets besittning eller till en person som enligt lag har rätt att äga fast egendom i landskapet, förutsatt att det ursprungliga syftet med inlösningen inte äventyras.

Dessutom ska landskapsregeringens samtycke inhämtas innan tillstånd till inlösen kan beviljas.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

5.1.1 Ändring av bestämmelser i 7. kap. i självstyrelselagen om landskapets ekonomi

Handlingsalternativet, som utarbetats vid Ålands landskapsregering, utgår ifrån att avräkningsgrunden i självstyrelselagen höjs från nuvarande 0,47 % (lag 911/2020) till 0,48 % och att bestämmelserna om ändring av avräkningsgrunden ändras så att de möjliggjorde ersättning till landskapet också för utökade kostnader på bland annat de rikslagstiftningsbehörighetsområden som berörs av propositionen.

Landskapet Åland utför vissa uppgifter inom rikets lagstiftningsbehörighet. Dessa uppgifter omfattar bland annat rättspsykiatrisk vård, smittskydd hos människor och husdjur, assisterad befruktning med mera. Ålands kommuner sköter inom socialvården uppgifter i rikslagstiftning, som omhändertagande av barn enligt barnskyddslagen.

Enligt landskapsmyndigheternas sammanställning, *tabell 1* nedan, uppgick de totala kostnaderna för dessa uppgifter till cirka 4,46 miljoner euro år 2022, 4,18 miljoner euro år 2023 och till cirka 4,28 miljoner euro år 2024. De största enskilda kostnadsposterna hänför sig till specialsjukvård (inkl. rättspsykiatrisk vård och vård oberoende av patientens vilja), socialvård inom kommunerna samt smittskyddsåtgärder inom Ålands hälso- och sjukvård och Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet.

Tabell 1. Sammanlagda kostnader för uppgifter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet men som utförs av landskapet Åland eller Ålands kommuner. Sammanställningen är begränsad till socialvård, hälso- och sjukvård och smittskydd.

Beskrivning	**År 2022**	**År 2023**	**År 2024**
Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) - kostnader för rättspsykiatrisk vård			
Extern vård - Gamla Vasa sjukhus	79 303 €	32 907 €	159 398 €
Övervakad öppenvård på ÅHS *	25 652 €	66 920 €	2 444 €
Kostnad extern vård	104 955 €	99 827 €	161 842 €
Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) - kostnader för vård oberoende av patientens vilja enligt mentalvårdslagen			
ÅHS vårddygn, observation **	94	89	120

ÅHS-vårddygn, vård oberoende av vilja ***	505	477	390
Kostnad ÅHS-vård	754 740 €	769 194 €	693 090 €
SUMMA	**859 695 €**	**869 021 €**	**854 932 €**
* Regelbundna inplanerade veckor i slutenvård, regelbundna besök på öppenvården hos läkare, psykolog, psykoterapeut ** Enligt 9 c § mentalvårds/agen (FFS 1116/1990) *** Enligt 11 § mentalvårds/agen (FFS 1116/1990) exkl. permissionsdagar			
Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) och ÅLR - kostnader för uppgifter enligt lagen om smittsamma sjukdomar 2016/1227 (interna, delvis uppskattade))	800 000 €	800 000 €	800 000 €
Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) - kostnader för uppgifter enligt lagen om avbrytande av havandeskap 1970/239 (interna, delvis uppskattade)	200 000 €	192 930 €	200 000 €
Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) - kostnader för uppgifter enligt lagen om assisterad befruktning 2006/1237 (köpta tjänster, delvis uppskattade)	200 000 €	157 500 €	200 000 €
SUMMA	**1 200 000 €**	**1 150 430 €**	**1 200 000 €**
Kommunernas socialtjänst - kostnader för socialvård enligt tvingande lagstiftningsgrunder			
Institution, barnskydd (inkl. inklusive kostnader för t.ex. resor och dylikt)	768 870 €	525 629 €	442 667 €
ÅHS ersättning för institutionsvård	-	25 924 €	65 891 €
Familjevård	922 934 €	911 275 €	1 054 126 €
Tallbacken (excl. skyddshemmet)	354 768 €	347 597 €	308 450 €
SUMMA	**2 046 572 €**	**1 810 424 €**	**1 871 134 €**
Landskapsregeringen och Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) - kostnader för förvaltningsuppgifter inom området smittosamma sjukdomar för husdjur			

SUMMA	**352 100 €**	**352 400 €**	**349 400 €**
Ovanstående poster totalt	***4 458 367 €***	***4 182 275 €***	***4 275 466 €***

Propositionens slutsats är att under avsnitt 4.2.2. i propositionen bedöms de ekonomiska konsekvenserna av sådana befogenheter för självstyrelsemyndigheterna inom hälso- och sjukvården som avses i 30 § 24 punkten i lagförslaget. Förslaget bedöms där i huvudsak som kostnadsneutralt. En arbetsgrupp avses tillsättas vid social- och hälsovårdsministeriet för en gemensam bedömning av bland annat av vilka nya riksuppgifter på Åland som kan ha tillkommit i rikslagstiftning som gäller på Åland efter att landskapet den 1 januari 1994 överförde hälso- och sjukvården från sina kommuner till Ålands hälso- och sjukvård. Handlingsalternativet beaktar enligt kostnadstabellen ovan även landskapets utökade kostnader för uppgifter i rikslagstiftning på socialvårdens område, vilka på Åland hör till kommunernas förvaltning. Bestämmelser om de åländska kommunernas riksuppgifter inom socialvården föreslås dock inte ingå i denna proposition. Saken utreds i anslutning till reformen av självstyrelselagen. Ersättning tillkommer kommunerna genom landskapsandelssystemet i landskapets lagstiftning.

6 Remissvaren och beaktandet av dem

6.1 Remissen av ett arbetsgruppsbetänkande

Ålandsarbetsgruppen 2023 förslog år 2024 ändringar i självstyrelselagen utgående från grundlagsutskottets utlåtanden. (Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2024:1, Ålandsarbetsgruppens betänkande med förslag till lag om ändring av självstyrelselagen för Åland, https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-906-5).

Landskapets förvaltningsbehörighet för bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt gifter föreslogs i självstyrelselagen ändrad så att den motsvarar den verkliga uppgiftsfördelningen mellan landskapet Åland och berörda myndigheter i riket. Man avsåg likaså sörja för att hälso- och sjukvården på Åland får tillräckliga befogenheter till den del landskapet sedan årtionden sköter andra uppgifter enligt rikslagstiftning. Den närmare uppgiftsfördelningen mellan landskapet och myndigheter i riket avsågs enligt de föreslagna lydelserna för självstyrelselagen bli konkretiserad i överenskommelseförordningar.

Dessutom föreslog arbetsgruppen det att lagstiftningsbehörigheten för administrativa ingrepp i den personliga friheten inom rättsområdena hälso- och sjukvård och socialvård, vilka områden hör till landskapets lagstiftningsbehörighet, överflyttas från rikets till landskapets behörighet. Bestämmelserna var formulerade så att över tid kunde också sådana ingrepp på landskapets andra behörighetsområden komma att hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Ett tredje förslag var att utveckla nuvarande bestämmelse bland annat i fråga om hörande av landskapet över lagförslag som är av särskild betydelse för det med ett tillägg om samråd under lagberedningen.

Arbetsgruppen kunde inte nå enighet rörande de ekonomiska konsekvenserna av dess förslag till en regeringens proposition för ändring av självstyrelselagen.

Begäran om utlåtande publicerades den 29 januari 2024 och utlåtanden begärdes in via tjänsten utlåtande.fi senast den 11 mars 2024.

Utlåtande gavs av riksdagens justitieombudsman, Justitiekanslern i statsrådet, Ålandsdelegationen, statsrådets kansli, utrikesministeriet, inrikesministeriet, finansministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, kommunikationsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, Säkerhets- och kemikalieverket, Livsmedelsverket. Försvarsministeriet, arbets- och näringsministeriet samt undervisnings- och kulturministeriet hade inget att kommentera. Miljöministeriet gav inget utlåtande.

Samtliga utlåtanden förordade med någon kompletteringsanmärkning ändringsförslaget av nuvarande bestämmelser i självstyrelselagen om hörande vid lagberedningen. Utlåtandena var delade i fråga om förslaget om att på ett nytt sätt ange landskapets befogenheter för riksuppgifter inom smittskyddet och hälso- och sjukvården genom grundbestämmelser i självstyrelselagen, som föreslogs uttryckligen ange att överenskommelseförordningar närmare preciserar dessa befogenheter. Justitiekanslern i statsrådet förde fram den ensidiga uppsägningsrätten i fråga om överenskommelseförordningar som ett hinder för att förorda förslaget. Vissa remissinstanser framförde oro över den föreslagna modellen där uppgifterna hos riksmyndigheter från att i årtionden som utgångspunkt ha hört till landskapets förvaltningsbehörighet, övergår till att på Åland automatiskt höra till statens myndigheter, om annat inte specifikt bestäms genom överenskommelseförordning.

Förslaget att överföra ny lagstiftningsbehörighet till landskapet för administrativa ingrepp i den personliga friheten förordades av Ålands landskapsregering. Andra remissinstanser bedömde att lagvalsbestämmelser och kompletteringar av propositionsutkastet var nödvändiga mot bakgrund av tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna på rättsområdet i fråga. Förslaget bedömdes gå längre än vad grundlagsutskottet förutsatt under välfärdsområdesreformen och vad som framgår av självstyrelselagens förarbeten.

Flera remissinstanser lyfte upp behovet av att ytterligare föreslå moderniserad terminologi i självstyrelselagen för vissa kemikalier. Förslaget att återföra landskapets förvaltningsbehörighet för sådana kemikalier till riksmyndigheterna, bedömdes motsvara nuläget.

I fråga om kostnadsfördelningen hänvisade berörda ministerier till de utlåtanden (Nr 18/21 och 45/22 samt GrUU 18/2022 rd) som Ålandsdelegationen gett om inrättandet av välfärdsområden och lagreformerna rörande detta. Ålands landskapsregering förordade betänkandet, men betonade vikten av att finansieringsfrågorna får en lösning och att grundstrukturen för instrumentet med överenskommelseförordningar inte ändras för att Ålands lagting ska kunna bifalla till en ändring av självstyrelselagen.

Utlåtandena i sammandrag: https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM024:00/2023

6.2 Sammandrag av utlåtandena över ett nytt utkast till proposition och beaktandet av dem

6.2.1 Allmänt

Ett nytt utkast till ändringsproposition av självstyrelselagen var på remiss under juni-augusti år 2025. Utkastet till proposition skiljde sig avsevärt från det betänkande som Ålandsarbetsgruppen 2023 utarbetade i form av en regeringsproposition. Propositionen bygger på de huvudsakliga riktlinjerna i det utkast som var på remiss. Justitieministeriet stannade av öppenhetsskäl för att sända det utkast till proposition som beretts i samarbete på remiss. Beredningen av propositionsutkastet innehöll några enskilda frågor som visat sig vara svåra att nå enighet kring. De

öppna frågorna rörde de slutliga lydelserna för 30 § 9 och 24 punkten i lagförslaget och i det avseendet omfattningen av tillräckliga och tydliga befogenheter för självstyrelsemyndigheterna. Propositionen var och är fortsättningsvis emellertid brådskande med beaktande av flertalet utlåtanden av grundlagsutskottet om saken.

Efter att remissvar fåtts fortsatte justitieministeriet förhandlingarna med berörda myndigheter för att nå samstämmighet om propositionens innehåll. Detta skedde samtidigt som justitieministeriets självstyrelselagsarbetsgrupp 2025 beredde ett betänkande i form av en regeringens proposition för en ny självstyrelselag.

Utlåtande begärdes den 18 juni 2025 (utlåtande.fi). Nedan redogörs för synpunkterna på propositionsutkastet hos respektive remissmyndighet. Hur synpunkterna beaktas i propositionen anges direkt i anslutning till respektive utlåtande och efter redogörelsen av detta.

6.2.2 Ålands landskapsregering

Ålands landskapsregering tillställde före remissen justitieministeriet en den 18 juni 2025 daterad skrivelse. I skrivelsen förde landskapsregeringen fram att man inte lyckats nå enighet om den föreslagna regleringen i självstyrelselagen i fråga om två saker, bestämmelserna som rör administrativa ingrepp i den personliga friheten och smittskydd för människor. Landskapsregeringen förutsatte att en proposition inte ges riksdagen eller lagtinget förrän parterna uppnått samförstånd om propositionens materiella innehåll.

Landskapet förutsatte i skrivelsen också att en överenskommelseförordning ges om skötseln vid Ålands hälso- och sjukvård av uppgifter hos statens sjukhus enligt 23 a § i mentalvårdslagen. Överenskommelseförordningen utfärdades den 4 juli 2025 (republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen, 506/2025). Överenskommelseförordningen utfärdades med det innehåll landskapsregeringen hade förutsatt i sitt initiativ till justitieministeriet och gav samtycke till.

Enligt förarbetena till förordningen är den avsedd att gälla kortvarigt tills den i propositionen föreslagna nya bestämmelsen i 30 § 24 punkten i självstyrelselagen träder i kraft. I remissutkastet till propositionen innefattade punkten fortsättningsvis befogenheter för självstyrelsen i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten. Så eftersom sådana tillräckligt tydliga befogenheter för välfärdsområdenas uppgifter i riket enligt rikslagstiftning som gäller på Åland, inte i självstyrelselagen ännu anvisats någon självstyrelsemyndighet på Åland på det sätt grundlagsutskottet har förutsatt i sina utlåtanden.

I fråga om smittskyddet för människor förutsatte landskapet ytterligare klargörande av omfattningen på Åland av det behöriga ministeriets bekämpningsuppgifter på riksnivå enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar och därigenom möjligheten för landskapsregeringen att sköta smittskyddet för människor som man gjort under covid19-pandemin. Av nämnda orsaker fördes i justitieministeriets utlåtandebegäran in text om att dels 30 § 9 punkten i lagförslaget, dels remissutkastets 30 § 24 punkt ännu är föremål för förhandlingar. Landskapsregeringen förde också fram att i de fortsatta förhandlingarna kommer landskapsregeringen att föra fram tekniska, språkliga och faktamässiga justeringsförslag.

6.2.3 Justitieministeriets utlåtandebegäran

I justitieministeriets utlåtandebegäran bereddes högsta domstolen, högsta förvaltningsdomstolen, riksdagens justitieombudsman och justitiekanslersämbetet tillfälle att uttala sig, Av dem

gav riksdagens justitieombudsman utlåtande. De högsta domstolarna meddelade att man inte ger utlåtande. Riksdagens justitieombudsmans kansli förde fram grundlagsutskottets utlåtanden och vikten av att man i den proposition som avges noggrant redogör för sådana landskapets synpunkter som man eventuellt inte tillmötesgår i den.

I övrigt riktades begäran om utlåtande till Ålandsdelegationen, inrikesministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, miljöministeriet, Livsmedelsverket, Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedsområdet, Institutet för hälsa och välfärd THL, Säkerhets- och kemikalieverket Tukes, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira och Ålands landskapsregering. Förutom Delegationen för smittsamma sjukdomar i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd THL besvarade övriga nämnda myndigheter utlåtandebegäran. Institutet för hälsa och välfärd THL meddelade att det inte ger utlåtande över propositionsutkastet.

6.2.4 Ålandsdelegationen

Ålandsdelegationen hänvisar i sitt utlåtande (ÅD Nr 32/25) till att de frågor som behandlas i remissutkastet till proposition har varit föremål för tidigare beredning (utkast till proposition, s. 3–4). Ålandsdelegationen har tidigare avgett utlåtanden över utkast till propositioner som tangerar de nu aktuella förslagen (utlåtande nr 7/22 av 28.1.2022, nr 45/22 av 3.11.2022 och nr 6/24 av 15.3.2024). De frågeställningar som behandlas i utkastet till proposition har också berörts i andra utlåtanden från Ålandsdelegationen (se främst utlåtande nr 40/20 av 13.10.2020 och nr 18/21 av 25.2.2021). Delegationen konstaterar att lagförslagets 28 a § om hörande, information och samråd i lagberedningen med en ny precisering om upphävande av 33 § i självstyrelselagen, samt förslagets 30 § 8 punkt med avveckling av viss förvaltningsbehörighet för landskapet i enlighet med rikslagstiftning på kemikalie- och växtskyddsområdet, ingick i justitieministeriets betänkande 2024:1. Övriga bestämmelser i lagförslaget är nya. I sitt ställningstagande framför Delegationen att den inte med beaktande av anmärkningarna nedan ser hinder för antagande av propositionen i föreliggande form:

- Ålandsdelegationen betonar fortsättningsvis vikten av relativt allmänna formuleringar så att förvaltningsreformer i riket eller på Åland inte leder till ett behov av att uppdatera självstyrelselagen mer av tekniska än innehållsmässiga skäl. Ålandsdelegationen har även betonat vikten av att det finns uppdaterade lagliga grunder som stöd för myndigheternas befogenheter, även i de fall rättsläget i sig är oförändrat (utlåtande nr 6/24, s. 4–5). Delegationen anger att på ett liknande sätt har grundlagsutskottet ansett att en ändring av självstyrelselagen inte ska ses enbart som en biprodukt av ett behov av att stifta en vanlig lag. Utskottet har också betonat att man i samband med ändringar av självstyrelselagen bör se till att regleringen är heltäckande, så att myndigheternas befogenheter är tydliga och så att det inte uppstår luckor i regleringen (GrUB 12/2018 rd, s. 3 och GrUU 18/2022 rd, s. 3).

- Ålandsdelegationen konstaterar att de föreslagna punkterna i 30 § inte är direkt knutna till förekomsten av implementerande överenskommelseförordningar. Dylika överenskommelseförordningar erbjuder större flexibilitet, men innebär samtidigt att förvaltningsbehörigheten skulle vila på en svagare grund än om beskrivningen intas i självstyrelselagen.

- Ålandsdelegationen konstaterar att bisatsen i 30 § 9 punkten om de förvaltningsuppgifter som ska förbehållas riksmyndigheterna är öppen och vag. Dessutom följer av förslaget till ändring av 30 § 9 punkten att forskning ska skötas av det behöriga ministeriet

eller andra riksmyndigheter. Även om avsikten med förslaget knappast har varit att begränsa vetenskapens frihet är begreppsanvändningen till denna del inte den bästa. Vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet är tryggad enligt 16 § 3 mom. i grundlagen. Bestämmelsen i grundlagen omfattar bland annat vetenskapsidkarens rätt att välja sitt forskningsobjekt och sina forskningsmetoder (RP 309/1993 rd, s. 68—69, se också GrUU 52/2022 rd och GrUU 4/2025 rd).

- När det gäller förslaget till 30 § 24 punkt har delegationen nyligen behandlat ett utkast till en överenskommelseförordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen (utlåtande nr 24/25, 25.6.2025).

- Nyligen har hos högsta domstolen anhängiggjorts ett ärende enligt 60 § 2 mom. som berör behörigheten att vidta förvaltningsåtgärder inom hälso- och sjukvården.

I den fortsatta beredningen av propositionen har bestämmelsen i 30 § 9 punkten i lagförslaget och dess motiveringar något omformulerats för att tillmötesgå delegationens synpunkter om behovet av en mindre vag lydelse avseende bekämpningen på riksnivå inom smittskyddet på Åland. Synpunkterna om forskning inom hälsovårdssektorn har infogats i avsnittet om förhållandet till grundlagen och de utgör inte hinder för givandet av propositionen. I propositionen har också införts det klargörande omnämnande av karaktären för de överenskommelseförordningar under beredning som avses bli utfärdade som delegationen efterhört. Dessutom har omnämnande av republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen (506/2025) införts på flera ställen i propositionen. Även högsta domstolens avgörande år 2026 av en behörighetstvist om rättspsykiatrisk vård (HD:2026:22) nämns i propositionen.

6.2.5 Inrikesministeriet

Inrikesministeriet uttalar sig endast om den föreslagna 28 a § i självstyrelselagen om hörande, informationsutbyte och samråd. Ministeriet förordar förslaget om att landskapet ska höras förutom om lagförslag, förordningsförslag även myndighetsföreskrifter och anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som annars är av särskild betydelse för detta. Man ser förslaget som motiverat. I fråga om föreskrifter och anvisningar bedömer man att det nya förslaget kommer att medföra ett större behov av översättningar. Ministeriet ser det som viktigt att tillräckliga resurser för översättning tryggas, eftersom resursbrist medför att lagstiftningsprojekt fördröjs. Inrikesministeriet hänvisar till sina arbetsformer för regelbundet samråd med Ålands landskapsregering.

Inrikesministeriet förord av propositionen förutsätter inte åtgärder.

6.2.6 Jord- och skogsbruksministeriet

Jord- och skogsbruksministeriet förordar propositionsutkastet på remiss. Ministeriet understöder formuleringen av 30 § 9 a punkten i lagförslaget för husdjurssmittskyddet. Den anses bättre än lagens nuvarande ordalydelse återspegla det faktum att även om det är mest ändamålsenligt att en stor del av uppgifterna i anslutning till bekämpningen av djursjukdomar sköts i landskapet, behövs den riksomfattande centralmyndighetens (Livsmedelsverket) roll vid skötseln av vissa uppgifter som kräver särskild sakkunskap och som inte förutsätter besök på djurhållningsplatser eller annan regional närvaro. Till dessa uppgifter hör i synnerhet den riksomfattande styrningen av sjukdomsbekämpningen. I det utkast till regeringsproposition som är på remiss konstateras

det att den nuvarande överenskommelseförordningen 256/2024 avses bli ersatt med en ny förordning som skulle återföra ytterligare uppgifter enligt rikslagstiftningen hos landskapsmyndigheterna till Livsmedelsverket. Enligt utkastet till proposition råder det samstämmighet mellan landskapsregeringen och jord- och skogsbruksministeriet om detta förfarande. Detta är också jord- och skogsbruksministeriets uppfattning om saken. Ministeriet anser fortsättningsvis att de uppgifter enligt 30 § i självstyrelselagen som för närvarande sköts i landskapet Åland i anslutning till bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur ingår i den s.k. avräkningsgrunden. I överenskommelseförordningarna kan det tas in särskilda bestämmelser om ersättningar, om det anses motiverat till exempel på grund av ändringar i uppgiftshelheten. Jord- och skogsbruksministeriets uppfattning är att den föreslagna ändringen av 30 § i självstyrelselagen eller den nya överenskommelseförordningen om smittsamma husdjurssjukdomar inte ändrar nuläget på ett sätt som förutsätter ändringar i kostnadsfördelningen mellan riket och landskapet Åland.

Utlåtandet förutsätter inga ytterligare åtgärder.

6.2.7 Social- och hälsovårdsministeriet

Social- och hälsovårdsministeriet stöder förslaget till ny 28 a §, eftersom den betonar vikten av informationsutbyte och förhandlingar i samband med lagberedningen. Den nya bestämmelsen lyfter fram betydelsen av både lagar och förordningar. Ministeriet påpekar att det i motiveringen till propositionsutkastet konstateras att det inte är ändamålsenligt att alla lagförslag skulle sändas på remiss till landskapsregeringen. Ministeriet för fram att information om lagstiftningsprojekt kan förmedlas även på annat sätt, till exempel genom möten mellan ministerierna och landskapets tjänstemän. Det formella hörandet av landskapsregeringen ska även i fortsättningen gälla endast sådana lagförslag som är särskilt viktiga för landskapet. Även om det vore möjligt att diskutera ett ärendes betydelse med Ålands landskapsregering, ska det behöriga ministeriet även i fortsättningen ha den slutliga prövningsrätten i ärendet. Man bör bland annat ta i beaktande att statsrådets kansli har begränsade översättningstjänster och att det under remissbehandlingens gång inte är möjligt att översätta propositioner i sin helhet annat än i de fall som angetts i statsrådets kanslis föreskrifter om användningen av översättningstjänster.

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att den föreslagna paragrafen inte gör någon skillnad i fråga om huruvida lagar, förordningar, föreskrifter eller anvisningar bereds under normala förhållanden, vid störningar eller till exempel i exceptionella, annars allvarliga eller av en eller annan orsak mycket brådskande situationer, där skyldigheten att begära utlåtande kan fördröja verkställigheten av lagen, förordningen, föreskrifterna eller anvisningarna på ett mycket kraftigt sätt och på så sätt orsaka också betydande skador med tanke på uppnåendet av ett eventuellt mål. Med tanke på dessa slags exceptionella situationer finns det eventuellt skäl att i självstyrelselagen ange vissa noggrant avgränsade kriterier för när förfarandet för att begära ett skriftligt utlåtande kan göras flexiblare. Enligt ordalydelsen i den föreslagna paragrafen ska utlåtande om lagförslag också uttryckligen begäras. Det är med andra ord enligt ordalydelsen i den föreslagna paragrafen inte möjligt att ordna till exempel ett diskussionsmöte om ett lagförslag, men det verkar vara möjligt i fråga om en förordning, föreskrift eller anvisning. Ministeriet anser att det med tanke på beredskapen är ytterst viktigt att även exceptionella situationer beaktas i tillräcklig utsträckning redan i lagberedningsskedet, så att den föreslagna regleringen inte försämrar rikets handlings- och reaktionsförmåga i exceptionella situationer och därmed äventyrar rikets möjligheter att agera i rätt tid på det sätt som ärendet förutsätter. Ministeriet önskar att justitieministeriet vid den fortsatta beredningen överväger att komplettera paragrafen till denna del. Justitieministeriet avser lyfta frågan för behandling i anslutning till reformen av självstyrelselagen när en regeringens proposition till beredskapslag har getts.

Social- och hälsovårdsministeriet betraktar begäran av ett utlåtande om myndighetsföreskrifter- eller anvisningar som en synnerligen tung process. Anvisningar är vanligtvis inte juridiskt bindande, utan aktörer får själv avgöra om de följer anvisningar och på vilken nivå de beaktar dem i sin verksamhet. Utarbetandet av anvisningarna kan emellertid fördröjas avsevärt om utlåtanden om dem ska begäras innan de utfärdas. Ministeriet ber justitieministeriet att överväga om det verkligen är nödvändigt att i självstyrelselagen föreskriva om begäran om utlåtande i fråga om myndighetsföreskrifter eller -anvisningar.

I propositionens specialmotivering för 28 a § har justitieministeriet beaktat social- och hälsovårdsministeriets synpunkt att den är otillräcklig för att veta om utlåtande över en proposition ska begäras av Ålands landskapsregering samtidigt som den även annars är på remiss, eller om regleringen innebär att man av Ålands landskapsregering ska begära ett särskilt utlåtande som på någon nivå är separat från remissbehandlingen. Motiveringen har kompletterats.

Justitieministeriet har inte hörsammat begäran om att utesluta myndighetsföreskrifter och -anvisningar ur bestämmelsens tillämpningsområde, eftersom det föreslås att utlåtande ska begäras endast om dessa uttryckligen gäller enbart landskapet eller annars är av särskild betydelse för det. Dessa kriterier uppfylls om självstyrelsemyndigheterna handhar uppgifter i rikslagstiftning på hälso- och sjukvårdens områden med stöd av självstyrelselagen eller överenskommelseförordning. Kännedom om sådana förslag på svenska utgör ett stöd för landskapet vid anpassning av dem till anslutande behörighetsområden inom landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet.

Justitieministeriet har i motiveringarna till propositionen beaktat social- och hälsovårdsministeriets synpunkter att den föreslagna ändringen av 30 § 8 punkten i självstyrelselagen gäller i synnerhet förfarandena för godkännande av biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel och gjort en teknisk omformulering av en felaktighet i det finskspråkiga utkastet.

I fråga om förfaranden för att integrera landskapet Åland i lagberedningen under exceptionella förhållanden eller inför eller under undantagsförhållanden, var frågan avsedd att bli granskad under det pågående arbetet i justitieministeriets självstyrelselagsarbetsgrupp för reformen av självstyrelselagen. Reformarbetsgruppen lämnade emellertid inga nya förslag som rör beredskapsfrågor. Justitieministeriets uppfattning är att man bör känna till innehållet i regeringens proposition till ny beredskapslag, varefter det är möjligt att tillsammans med landskapsregeringen bedöma behovet av reglering i självstyrelselagen.

6.2.8 Miljöministeriet

Miljöministeriet hänvisar till Säkerhets- och kemikalieverkets utlåtande över ändringsförslaget av 30 § 8 punkten i självstyrelselagen, som i nuläget avser landskapets förvaltningsbehörighet för uppgifter som enligt ”lagstiftningen om framställning och användning av gifter ankommer på en riksmyndighet”. Enligt miljöministeriet gäller den ändring som är under beredning godkännande av biocider och växtskyddsmedel förvaltningsuppgifter som för närvarande har tolkats höra till 27 § 30 punkten i självstyrelselagen om ”framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål”. Ändringen innebär alltså inte verkningar på de uppgifter som för närvarande sköts i landskapet och som överförs till riket genom en överenskommelseförordning är under beredning. Sådana är bland annat marknadskontrolluppgifter och i enlighet med 11 § i kemikalielagen till Närings-, Trafik- och miljöcentralerna (i fortsättningen Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården) anvisade uppgifter i anslutning till övervakningen av användningsförhållandena för kemikalier. Säkerhets- och kemikalieverket har också andra förvaltningsuppgifter som följer av den nationella kemikalielagstiftningen. Det är motiverat att avtala om en ändamålsenlig skötsel av dem genom en överenskommelseförordning. Termen

”gift” föråldrad och miljöministeriet anser att den bör förnyas så snart som möjligt. Endast genom att uppdatera bestämmelsens terminologi, uppnås en tillräcklig och tydlig fördelning av befogenheter mellan landskapets och rikets myndigheter.

I den fortsatta beredningen av propositionen har utlåtandet beaktats genom omformuleringar av de allmänna motiveringarna i propositionen. Av orsaker som sammanhänger med självstyrelsemyndigheternas avvikande synpunkter föreslås begreppet i 27 § 30 punkten i självstyrelselagen angående ”framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål” inte ändrat genom denna proposition. Man avser återkomma till frågan i reformen av självstyrelselagen.

6.2.9 Livsmedelsverket

Livsmedelsverket understöder propositionen inklusive fogandet av en ny 9 a punkten till 30 § i självstyrelselagen och anser att det är ändamålsenligt att förvaltningsuppgifterna på Åland enligt självstyrelselagen även framledes sköts av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Enligt propositionen är avsikten att med överenskommelseförordning föreskriva om de förvaltningsuppgifter som ska skötas av de statliga myndigheterna. Livsmedelsverket har deltagit i beredningen av utkastet till den i fråga varande överenskommelseförordningen. I stället för hänvisningen till lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos husdjur föreslår Livsmedelsverket en skrivning där man hänvisar till lagstiftningen om djursjukdomar, animaliska biprodukter och identifiering och registrering av djur. Enligt propositionen (s. 42–43) och utkastet till överenskommelseförordningen jämte promemoria har de föreslagna befogenheterna för landskapet sin grund i uppgifterna för ovan nämnda riksmyndigheter och kommunerna i riket enligt lagen om djursjukdomar (76/2021), lagen om identifiering och registrering av djur (1069/2021) och lagen om animaliska biprodukter (517/2015). Lagarna kompletterar EU-förordningar som även de tillämpas på Åland. I varje fall anser Livsmedelsverket att stadgandet förutom husdjur också bör gälla viltlevande djur, eftersom djurhälsolagstiftningen till vissa delar också gäller vilda djur. Om stadgandet skulle hänvisa till lagstiftningen om djursjukdomar i stället för till smittsamma sjukdomar hos husdjur beaktas enligt Livsmedelsverkets uppfattning viltlevande djur i tillräcklig mån.

Justitieministeriet har lämnat synpunkterna obeaktade, eftersom självstyrelselagen är i fråga om sin lagstiftningsordning jämförbar med grundlag och därför bör 30 § 9 a punkten i den föreslagna ändringslagen inte vara alltför detaljerad. Den tillämpliga lagstiftningen framgår av specialmotiveringarna till punkten. Smittsamma sjukdomar hos vilda djur är en fråga för landskapets lagstiftningsbehörighet och kan därför inte beaktas i propositionen.

6.2.10 Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedsområdet Fimea

Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedsområdet Fimea konstaterar att det är också i övrigt viktigt att myndigheternas befogenheter och uppgifter är tydliga, men behovet accentueras i brådskande och pressade situationer. Sådana situationer kan vara bekämpning av sjukdomar och förebyggande av sjukdomars spridning och de olägenheter som de orsakar. Myndigheten anser med hänvisning till specialmotiveringen till bestämmelsen i lagförslagets 30 § 9 punkt att förtydligandet av bestämmelserna om behörigheten för landskapets och rikets myndigheter på Åland understöds. Enligt Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet förtydligar förslaget till 30 § 9 punkten i självstyrelselagen dess behörighet i fråga om smittsamma sjukdomar. Utlåtandet föranleder inga ändringar i propositionen.

6.2.11 Säkerhets- och kemikalieverket Tukes

Säkerhets- och kemikalieverket Tukes säger i sitt utlåtande att det av motiveringarna till propositionsutkastet förblir oklart vilka av de nuvarande förvaltningsuppgifterna för kemikalier som med stöd av självstyrelselagen ska överföras till Säkerhets- och kemikalieverket genom den nu föreslagna partiella ändringen av 30 § 8 punkten i lagen. Myndigheten anser att den ändring som är under beredning gäller förvaltningsuppgifter för godkännande av biocider och växtskyddsmedel, som i nuläget har tolkats som ”framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål” enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen. Lagändringen ska alltså inte påverka de uppgifter som för närvarande sköts av landskapet och för vilka en överenskommelseförordning om överföring till rikets myndigheter är under beredning. Termen ”gift” är föråldrad och bör förnyas så snabbt som möjligt. Endast genom att uppdatera bestämmelsens terminologi kan man uppnå målet om tillräcklig och tydlig reglering av fördelningen av myndigheternas behörighet mellan landskapet och riket i fråga om kemikalieförvaltningens uppgifter.

Justitieministeriet har eftersträvat att i propositionen beakta myndighetens utlåtande på ett förtydligande sätt. I propositionens motiveringar har rättelser i sak gjorts. Av orsaker som sammanhänger med självstyrelsemyndigheternas avvikande synpunkter föreslås begreppet i 27 § 30 punkten i självstyrelselagen angående ”framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål” inte ändrat genom denna proposition.

6.2.12 Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira anger att myndigheten har i sina tidigare utlåtanden om ändringar i självstyrelselagen konstaterat att tillstånds- och tillsynsverksamheten inom social- och hälsovården på Åland omfattar ofta oklara situationer, både när det gäller tillämplig lagstiftning och den behöriga myndigheten. Myndigheten understöder propositionsutkastets huvudsakliga mål och konstaterar att för tydlighetens skull är det bra att föreskriva om huvudprinciperna för behörighetsfördelningen på självstyrelselagsnivå. I utkastet till proposition föreslås det att det till 30 § i självstyrelselagen fogas en ny 24 punkt, enligt vilken hälso- och sjukvårdsuppgifter som omfattas av rikslagstiftning sköter på Åland en i landskapslag avsedd myndighet. Enligt detaljmotiveringen avser bestämmelsen uppgifter i riket hos välfärdsområdena, till exempel avbrytande av graviditet, fertilitetsbehandling, rättsmedicinska undersökningar, utredning av dödsorsak samt konstaterande av dödens inträde. Dessutom är det fråga om administrativt ingripande i personlig frihet inom psykiatrisk vård och missbrukarvård. Uppgifterna kan i allmänhet inte separeras från själva vården inom hälso- och sjukvården. Valvira anser att det föreslagna tillägget till självstyrelselagen är motiverat. Valvira understöder inte det alternativa handlingssättet som beskrivits i utkastet till proposition och som gäller en överföring av behörighet för administrativa ingrepp i den personliga friheten till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Sistnämnda överföring av lagstiftningsbehörighet till landskapet Åland föreslås inte i denna proposition, utan den avses utredas vidare separat.

6.2.13 Ålands landskapsregering

Ålands landskapsregering har lämnat sina positioner inför den fortsatta beredningen av propositionen. Landskapsregeringen framför att landskapsregeringen accepterade att förslaget skickades på remiss trots att landskapsregeringen inte kunde acceptera de förslag till reglering som gäller smittskydd hos människor samt administrativa ingrepp i den personliga friheten som ansluter till landskapets behörighetsområden.

I positionerna lyfts fram fyra saker: Landskapsregeringen vill för det första i utgångspunkt bibehålla de förvaltningsuppgifter som annars ankommer på det behöriga ministeriet och som landskapsregeringen hade under covid 19-pandemin. Landskapsregeringen kan inte acceptera att förvaltningsbehörigheten i fråga om ministeriets uppgifter på något sätt i praktiken skulle förskjutas jämfört med hur den var upplagd under pandemin. Landskapsregeringen vill bibehålla den rätt att utfärda direktiv, handlingsplaner mm. inom Åland helt oavsett hur sådana utfärdas i resten av landet.

I fråga om de administrativa ingreppen i den personliga friheten som ansluter till landskapets lagstiftningsbehörighet hänvisar landskapsregeringen för det andra till att parterna i olika omgångar försökt hitta lämpliga lösningar. För tillfället är frågorna kring detta lösta för mentalvårdslagen genom en överenskommelseförordning. Däremot behövs fortfarande tilläggsregleringar i förhållande till missbrukarvårdslagen, barnskyddslagen och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Varför denna fråga har fortsatt aktualitet. Landskapsregeringens syn är att de administrativa ingreppen i den personliga friheten som ansluter till landskapets lagstiftningsbehörighet snarast ska överföras till lagtingets lagstiftningsbehörighet. Landskapsregeringen kan inte acceptera att en annan reglering först införs i självstyrelselagen för att därefter ändras så att lagstiftningsbehörigheten överförs. Landskapsregeringen är medveten om att en sådan överföring behöver beskrivas tydligt i propositionen och att det för den saken behövs tilläggsutredningar. Därmed behöver regleringen av administrativa ingrepp i den personliga friheten lyftas ut ur det här förslaget och hanteras skyndsamt i en särskild proposition.

För det tredje konstaterar landskapsregeringen gällande hörandebestämmelsen att landskapslagstiftningen genomgår en lagstiftningskontroll till skillnad från rikslagstiftningen. Därmed har hörandebestämmelserna i fråga om rikets lagstiftnings och rätt att reglera alltid varit i fokus då de på så sätt i någon mån ersätter lagstiftningskontrollen. Att nu lägga lika hörandeskyldigheter på båda parter, utan att förändra systemet med lagstiftningskontroll, kan leda till en skevhet som behöver utredas närmare.

För det fjärde konstaterar landskapsregeringen att synen på vad som avses bli täckt av avräkningssystemet skiljer sig mellan parterna och en samsyn behöver uppnås mellan parterna som därefter beskrivs i propositionen.

Landskapsregeringen framför att frågorna ovan ännu behöver diskuteras mellan parterna så att enighet om utformning av förslagen till reglering kan uppnås. Alternativt kan dessa frågor lyftas in i arbetet med totalrevisionen och hanteras närmare där särskilt som de administrativa ingreppen i den personliga friheten kopplade till mentalvårdslagen temporärt lösts. Tekniska synpunkter och justeringar kommer landskapet att framföra separat.

6.3 Den fortsatta beredningen av propositionen

6.3.1 Den fortsatta beredningen efter remissen

Under den fortsatta beredningen av propositionen efter remissen har justitieministeriet fortsatt sina förhandlingar på tjänstemanna- och politisk nivå med Ålands landskapsregering, finansministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och jord- och skogsbruksministeriet.

Lagförslagets 28 a §

Specialmotiveringarna till 28 a § i lagförslaget har kompletterats. Av dem framgår att det i jämförelsevis sällsynta fall uppstår behov för landskapsregeringen att i sin lagberedning vid behov

informera och samråda med ett behörigt ministerium om förslag till ny landskapslagstiftning eller att höra detta i enlighet med principen för god lagberedning. Paragrafförslaget har därefter under förhandlingarna förordats av landskapsregeringen.

Lagförslagets 30 § 9 punkt

Landskapsregeringen har förutsatt att landskapsmyndigheterna ska få behålla sina nuvarande befogenheter enligt den gällande 30 § 9 punkten i självstyrelselagen. Befogenheterna enligt nuvarande bestämmelse låg i rättsligt avseende till grund för bekämpningsåtgärderna i landskapet under covid19-pandemin. Landskapsregeringen har under förhandlingarna preciserat att landskapet vill säkerställa att det har en uttrycklig befogenhet också för att för landskapet Ålands område sköta en del av den allmänna styrning av bekämpningen på riksnivå som enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar hänförts till social- och hälsovårdsministeriet. Dessutom har landskapsregeringen ansett att bestämmelsen i 30 § 9 punkten i lagförslaget i fråga om riksomfattande uppgifter hos behörigt ministerium eller andra riksmyndigheter var för vagt formulerad i remissutkastet.

Omformuleringar har efter remissen mot bakgrund av ovan nämnda förhandlingar i klargörande syfte gjorts i 30 § 9 punkten i lagförslaget och specialmotiveringarna till bestämmelsen samt i den allmänna motiveringen för propositionen. Vid trepartsförhandlingar, i vilka social- och hälsovårdsministeriet också deltog, framkom det att självstyrelsemyndigheterna behåller de befogenheter enligt gällande 30 § 9 punkt i självstyrelselagen, som landskapet i de konkreta situationerna i rättsligt avseende kunde luta sig emot under covid19-pandemin. Lagförslaget avses således inte utgöra någon begränsning av landskapets befogenheter att sköta uppgifter hos regionförvaltningsverken och välfärdsområdena med stöd av gällande 30 § 9 punkt i självstyrelselagen.

Efter svåra förhandlingar har bestämmelsen i 30 § 9 punkten i lagförslaget också preciserats. Både Ålands landskapsregering och social- och hälsovårdsministeriet har tidigare ansett att ledningsansvaret på Ålands område för riksomfattande bekämpningsåtgärder under allvarlig smittspridning och pandemier ska ankomma på dem själva. Genom propositionen föreslås en lydelse för 30 § 9 punkten som är överenskommen mellan riket och landskapet. Det finns därför inte orsak att som en behörighetstvist enligt 60 § 2 mom. i självstyrelselagen begära att högsta domstolen avgör huruvida det är landskapsregeringen eller det behöriga ministeriet som har behörigheten att på Åland vidta de förvaltningsåtgärder som avses i 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar.

Utgångspunkten är att vissa uppgifter hos social- och hälsovårdsministeriet enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar, ska på Åland skötas antingen av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag. Undantagna från landskapets förvaltningsbehörighet föreslås vara uppgifter där det behövs riksomfattande ledning av situationen i hela Finland. Det föreslås dock att dessa situationer begränsas till att gälla endast en riksomfattande allvarlig störning i hälso- och sjukvården till följd av en smittsam sjukdom och situationer till följd av en pandemi. Dessa situationer är också förenade med internationella förpliktelser och EU-rättsliga förpliktelser som är bindande för Finland. Rättsområdet hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Det föreslås också en särskild bestämmelse i punkten om hörandet av Ålands landskapsregering i alla ärenden som gäller smittsamma sjukdomar och beaktandet av dess synpunkter (jfr. allmänna hörandebestämmelsen som föreslås i 28 a § i lagförslaget).

Det kan noteras att lagen om smittsamma sjukdomar reformeras för närvarande. Social- och hälsovårdsministeriet har möjliggjort för företrädare från självstyrelsemyndigheterna att delta i

arbetsgruppsarbetet för uppgörande av ett förslag till ny lagstiftning. I lagstiftningsarbetet torde bedömas förslagets förhållande också till självstyrelselagens 30 § 9 punkt och effekter i landskapet Åland med beaktande av dess självstyrelse och skötsel av uppgifter inom bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor.

Lagförslagets 30 § 24 punkt

Det föreslås att bestämmelsen i lagförslagets 30 § 24 punkt med myndighetsbefogenheter för riksuppgifter för Ålands hälso- och sjukvård, ska gälla temporärt till utgången av år 2031. Bestämmelsen föreslås omfatta alla uppgifter hos välfärdsområdena enligt sådan rikslagstiftning som gäller på Åland. Till sistnämnda del motsvarar bestämmelsen det propositionsförslag som var på remiss för drygt ett år sedan.

Efter svåra förhandlingar mellan behöriga ministerier och landskapsregeringen är social- och hälsovårdsministeriet och landskapsregeringen överens om att det behövs en arbetsgrupp vid social- och hälsovårdsministeriet för genomgång av öppna frågeställningar i anslutning till tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen. Arbetsgruppen skulle också lämna förslag om hur man före utgången av år 2031 kan komma till rätta med avsaknaden av tillräckliga myndighetsbefogenheter för de riksuppgifter som här avses. Justitieministeriet tillstryker förslaget, även om den föreslagna bestämmelsen inte på ett beständigt sätt tillgodoser grundläggande fri och rättigheter och mänskliga rättigheter i sådan rikslagstiftning som gäller i Ålands hälso- och sjukvård. Till den föreslagna lösningen i självstyrelselagen ger, enligt uppgift av landskapsregeringen, lagtinget sitt samtycke endast om den är temporär och en arbetsgrupp tillsätts vid social- och hälsovårdsministeriet.

Lagförslagets 32 § om överenskommelseförordning

Efter förhandlingar föreslås en förtydligad bestämmelse i förhållande till den som ingick i självstyrelselagsarbetsgruppens 2025 betänkande ingå i lagförslaget. Social- och hälsovårdsministeriet förordar endast en på motsvarande sätt temporär ändring av 32 § i självstyrelselagen om överenskommelseförordningar. Bestämmelsen föreslås gälla temporärt till utgången av år 2031 av orsaker som är kopplade till den arbetsgrupp som social- och hälsovårdsministeriet avser tillsätta.

Lagförslagets 60 a § om offentlighet och sekretess

Eftersom det under förhandlingarna bedömts att det redan i nuläget finns ett behov av den bestämmelse som föreslås i 60 a § i lagförslaget, föreslås den ingå i denna proposition.

Propositionens ekonomiska konsekvenser

I avsnitt 4.2.2 har propositionens ekonomiska effekter bedömts vara i huvudsak kostnadsneutrala. Sådan höjning av avräkningsgrunden som landskapsregeringen för fram under sitt handlingsalternativ för ändring av bestämmelser i 7. kap. i självstyrelselagen om landskapets ekonomi, kan inte beaktas i denna proposition.

6.4 En ny begränsad remiss av utkastet till proposition

6.4.1 Utlåtandebegäran

Utkastet till regeringens proposition var vad avser bestämmelsen i 61 a § i lagförslaget på remiss under perioden xx.xx.2026-xx.xx.2026. Justitieministeriet ordnade också ett hörandetillfälle. Remisstiden var kortare än den rekommenderade tiden. Remisstiden förkortades på grund av förslagets exceptionella brådskande natur. Den exceptionella brådskan hänför sig till det försämrade säkerhetsläget i Finland samt till riksdagsvalet år 2027, vilket skulle kunna medföra att ikraftträdandet av denna för den nationella säkerheten nödvändiga reglering fördröjs avsevärt. Mot bakgrund av det nuvarande snabbt föränderliga säkerhetsläget anses skyddet av den nationella säkerheten utgöra ett godtagbart och välgrundat skäl för propositionen och dess skyndsamma behandling.

Försvarsministeriet har tidigare yttrat sig om en utsträckning av säkerhetsinlösen till landskapet Åland. Därtill har diskussioner förts med Ålands landskapsregering i frågan.

Remissyttrande begärdes av bl.a. Ålandsdelegationen, försvarsministeriet, inrikesministeriet, utrikesministeriet, finansministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, statsrådets kansli, republikens presidents kansli, Huvudstaben, Skyddspolisen, Centralkriminalpolisen samt Satens ämbetsverk på Åland. Därutöver hördes Ålands landskapsregering i ärendet.

Beredningshandlingarna till regeringens proposition finns tillgängliga i den offentliga tjänsten på adressen https://valtioneuvosto.fi/sv/projekt under identifieringskoden OM024:00/2023. I detta avsnitt redogörs för remissyttrandenas huvudsakliga innehåll och de betydelsefulla synpunkter som framförts, inklusive sådana yttranden där ändringar av propositionen föreslagits eller där behov av ändringar i den nationella lagstiftningen har lyfts fram.

6.4.2 Remissvaren och beaktandet av dem

7 Specialmotivering

7.1 Lag om ändring av självstyrelselagen för Åland

11 §. *Näringsrätt.* Bestämmelsen i *1 mom.* motsvarar gällande paragraf med ett tillägg till lagtexten så att sambo jämställs med make. Bestämmelsen om att näringsrätten kan ”inskränkas” formuleras så att rätten kan ”begränsas” och uttrycket ”begagnande” ändras till ”användande”. Ändringarna är endast stilistiska och innebär ingen förändring i sak.

Genom landskapslag kan rätten att idka näring begränsas för den som inte har hembygdsrätt. Inskränkningar i rätten att inom landskapet idka näring infördes genom 1951 års självstyrelselag, samtidigt som särskilda bestämmelser om åländsk hembygdsrätt infördes. Avsikten var att ”skänka Ålandsbefolkningen full trygghet på nationalitetsskyddets område” (RP 100/1946, s. 3.). I bestämmelsen används uttrycket ”utöva rörelse eller yrke som näring”, vilket syftar till att i sak överensstämma med definitionen av näringsverksamhet i lagstiftningen om beskattning av inkomst av näringsverksamhet. Formuleringen omfattar även yrkesutövning som självständig företagare, men inte yrkesutövning av den som är anställd genom ett arbetsavtal.

Med stöd av bestämmelsen är det möjligt att i landskapslag utfärda bestämmelser om begränsningar i rätten att idka näring. Begränsningarna kan innebära direkta förbud eller begränsande

villkor. Av självstyrelselagen följer inte omedelbart några begränsningar, utan de blir beroende av det som bestäms i landskapslag.

Behörigheten att begränsa näringsrätten är inte avsedd att göra det omöjligt för en person som är bosatt på Åland att försörja sig och sin familj som näringsidkare. I gällande självstyrelselag intogs en uttrycklig bestämmelse enligt vilken en landskapslag inte får inskränka rätten för den som är bosatt i landskapet att idka näring för självförsörjning utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn samt utan begagnande av affärslokal, kontor eller annat särskilt driftställe. I detaljmotiveringarna till den gällande självstyrelselagen anges: ”Det har ansetts vara skäl att i självstyrelselagen införa en uttömmande definition av näring till självförsörjning, som är oberoende av eventuella ändringar i gällande näringslagstiftning.” Vidare sägs att med make avses även maka och med omyndiga barn avses också omyndiga adoptivbarn. Kretsen av familjemedlemmar som kan delta i näringsverksamheten utvidgades således jämfört med 1951 års självstyrelselag, som definierade omyndiga barn som ”omyndiga efterkommande i rätt nedstigande led.”

I propositionen föreslås det att bestämmelsen utvidgas ytterligare så att även en sambo kan biträda i näringen. Med sambor avses i denna lag parterna i ett parförhållande som lever i ett gemensamt hushåll. Definitionen motsvarar inte den som gäller enligt exempelvis lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011). På motsvarande sätt föreslås att begreppet make även ska inkludera parter som lever i ett registrerat partnerskap, vilket inte har omvandlats till äktenskap. Dessutom föreslås att bestämmelsen i fråga om familjens minderåriga barn ges en vidare tolkning än vad som framgår av detaljmotiveringen till gällande självstyrelselag. Avsikten är att lagstiftningen ska förhålla sig mer neutral till olika former av familjebildningar. Omyndiga barn som hör till familjen ska omfattas, vilket till exempel kan innebära att fosterbarn, sambons barn, barnbarn och barnbarnsbarn kan biträda i näringsverksamheten.

En näringsidkares verksamhet kan samtidigt omfattas av annan näringslagstiftning, såväl åländsk som rikslagstiftning, som exempelvis förutsätter anmälan eller tillståndsplikt eller något annat prövningsförfarande. Det kan vara fråga om reglementerade näringar eller verksamhet som förutsätter miljötillstånd eller liknande. Sådan lagstiftning gäller oberoende av lagstiftningen om näringsrätt på Åland. En förutsättning för att bedriva näring på Åland, oavsett annan lagstiftning, är att man har näringsrätt.

Enligt *2 mom.*, som inte har en direkt motsvarighet i den nu gällande lagen, är det möjligt att genom lagtingslag utfärda bestämmelser om rätt till information på svenska om varor och tjänster som tillhandahålls i näringsutövning. Näringsrätten är i grunden ett språkskydd som syftar till att säkerställa att det är möjligt att bo och verka på Åland på svenska.

Enligt den föreslagna bestämmelsen är det möjligt att genom landskapslag föreskriva om krav på information på svenska till exempel när det gäller bruksanvisningar, garantier, kvitton, fakturor, etiketter, prospekt, hemsidor, kataloger och broschyrer samt vid kundservice. Denna möjlighet ska finnas även i situationer där det kan vara frågor som hänförs till riksbehörighet, så som konsumenträtten. Syftet är att säkerställa användningen av det svenska språket. En sådan landskapslag kan inte begränsa rätten att använda andra språk i näringsverksamheten. Enligt EU-domstolens rättspraxis får skyddet av ett särskilt språk inte utesluta rätten att använda andra språk. Även enligt 6 § i grundlagen finns det förbud mot diskriminering på grund av språk.

I *3 mom.*, som inte har en direkt motsvarighet i den nu gällande lagen, föreslås att näringsrätt, inte beviljas, om verksamheten kan bedömas hota den nationella säkerheten. Innan ett sådant ärende avgörs förutsätts landskapsregeringen inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet.

Genom rikets fastighetsövervakningslagstiftning kan staten ingripa mot fastighetsägande som kan anses äventyra den nationella säkerheten. Den åländska näringsrättslagstiftningen begränsar på ett bredare plan vilka utländska aktörer som kan bedriva näringsverksamhet på Åland, eftersom den även omfattar aktörer som inte äger eller besitter fast egendom. Genom att införa en ny möjlighet för landskapsregeringen att vid prövningen av en ansökan om näringsrätt avslå ansökan med hänvisning till att verksamheten kan hota den nationella säkerheten, kan sådan verksamhet förhindras i ett tidigt skede. Ett bolag som saknar näringsrätt är även förhindrad att förvärva fast egendom i landskapet eftersom jordförvärvstillstånd inte kan beviljas bolag som saknar näringsrätt för verksamheten de avser att bedriva på markområdet. Således skulle det även i vissa fall vara möjligt att undvika att inleda ett inlösenförfarande, som är en långsam och komplicerad process.

28 a §. *Hörande och samråd vid beredningen av lagar*. Bestämmelsen i 28 a § är delvis ny. Den föreslås ersätta nuvarande bestämmelse som ingår i 28 § 2 mom. i självstyrelselagen. I förhållande till nuläget föreslås bestämmelsen utvidgad till att gälla också sådant informationsutbyte och samråd vid behov mellan ministerierna och landskapsregeringen som föregår ett hörande över förslag till lagstiftning som är av särskild betydelse för landskapet. Förslaget innefattar också beredningen av förslag till förordningar, myndighetsföreskrifter och -anvisningar som är avsedda att gälla uteslutande landskapet eller som är av särskild betydelse för detta.

I lagförslaget föreslås det också att bestämmelsen i 33 § i självstyreselagen upphävs och att motsvarande förordningar eller myndighetsföreskrifter och anvisningar i stället beaktas i den här föreslagna nya 28 a §. Dessutom föreslås en uttrycklig bestämmelse om att landskapsregeringen vid beredningen av landskapslagar kan begära utlåtande av ministerierna. Förslaget motsvarar till sina nya delar gängse praxis. Bestämmelsen är ägnad att förtydliga nuläget i fråga om en sådan tillräcklig dialog och ett sådant hörande av landskapsregeringen som ansluter sig till god lagberedning med stöd av principen om god förvaltning i 21 § i grundlagen och som det finns ett särskilt behov för som en följd av den åländska självstyrelsens särställning i statsförfattningen och den internationella sedvanerätten samt därmed de särförhållanden som råder i landskapet.

Det föreslås i *1 mom.* en ny bestämmelse om att informationsutbyte och samråd vid behov mellan ministerierna och landskapsregeringen ska föregå det formella hörandet av Ålands landskapsregering över förslag till ny lagstiftning. Bestämmelsen bekräftar gängse praxis vid tolkningen av självstyrelselagen i anslutning till lagberedningen vid statsrådet. I den allmänna motiveringen (4.2.1) redogörs för samordningen av lagberedningen i Ålandsrelaterad lagberedning.

Tyngdpunkten i den föreslagna regleringen är på statsrådets skyldigheter i lagberedningen i förhållande till självstyrelsemyndigheterna, Ålands landskapsregering. Lagberedningen inom rikets lagstiftningsbehörighet vid ministerierna har betydligt större verkningar på landskapet Åland än vad beredningen av landskapslagstiftning annat än i mycket sällsynta fall kan ha på självstyrelselagens bestämmelser eller annan rikslagstiftning. Vardera parten har prövningsrätten i fråga om när ett behov av förhandsinformation eller samråd kan finnas.

På motsvarande sätt ska landskapsregeringen informera och samråda med berört ministerium, om ett förslag till en landskapslag kan ha särskild betydelse för riket, vilket är i mycket sällsynta fall. Så kan vara fallet vid förvaltningsreformer i landskapet som gäller behörighetsområden i vilka det ingår skötsel för de åländska kommunerna eller landskapet av riksuppgifter. Sådana organisationsreformer inom landskapets lagstiftningsbehörighet som berör landskapsmyndigheternas eller kommunernas förvaltning förekommer mera sällan, men när de förekommer kan de ha effekter på självstyrelselagen. I övrigt kan det närmast i enstaka fall av beredning av land-

skapslagstiftning förekomma att ett sådant lagförslag kan ha särskild betydelse för riket. Landskapslagarnas förenlighet med självstyrelselagen och grundlagen bedöms slutligt genom lagstiftningskontrollen av landskapslagar enligt 19 § i självstyrelselagen.

Bestämmelsen i 28 a § *2 mom.* föreslås ersätta nuvarande 28 § 2 mom. i självstyrelselagen om hörande av landskapsregeringen över rikslagar av särskild betydelse för landskapet. Hörandeskyldigheten gäller sådana propositioner som fyller båda av följande förutsättningar. Fråga är för det första endast om beredningen av en sådan rikslag som är avsedd att träda i kraft också på Åland. Med beaktande av behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket i självstyrelselagen, kan en rikslag helt eller delvis vara avsedd att träda i kraft på Åland. För det andra är det fråga om ett sådant lagförslag som utifrån sitt sakinnehåll bedöms vara av särskild betydelse för landskapet. Denna förutsättning ska bedömas på samma sätt som 28 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen har bedömts. Tillämpningströskeln för skyldigheten att höra är således även i fortsättningen relativt hög. Frågan om tröskeln överskrids, bedöms från fall till fall.

Den nya bestämmelsen understryker nuläget i enlighet med god förvaltning sådan denna princip framgår av grundlagens 21 § om god förvaltning. Hörandet av landskapsregeringen över en rikslag som helt eller delvis avses träda i kraft på Åland, ska ske före propositionen lämnas till riksdagen. Förslaget bekräftar gängse praxis och ingick i den parlamentariska Ålandskommitténs 2013 slutbetänkande Ålands självstyrelse i utveckling (Justitieministeriets utredningar och utlåtanden 33/2017). Informationsutbyte och samråd vid behov i enskilda lagberedningsärenden sköts ofta i enlighet med paragrafförslagets 1 mom. genom sammanträffanden mellan berörda sakkunnigtjänstemän. Även andra former för samarbetet är möjliga.

Det är inte ändamålsenligt att sända alla lagförslag för utlåtande till landskapsregeringen. Givandet av information om anhängiga lagstiftningsprojekt vid statsrådet bör och kan i många fall lämpligen skötas på annat sätt, exempelvis i ministeriernas Ålandskontaktgrupper och den vägen sållas ut som angelägna. Det föreslås därför att det i lag föreskrivna hörandet av landskapsregeringen, liksom i nuläget, fortsättningsvis ska gälla förslag till lagstiftning som uteslutande är av särskild betydelse för landskapet. Bestämmelsen innefattar således fortsättningsvis en slutlig prövningsrätt för det behöriga ministeriet. Praxis är att såväl utlåtandebegäran som propositionsutkastet förutsätts vara översatta till svenska, om förslaget avser en lag som är av särskild betydelse för landskapet (Justitieministeriets anvisningar ”Ålands ställning i lagberedningen och i EU-ärenden. Anvisningar för ministeriernas handläggare” (Justitieministeriets anvisningar och utredningar 8/2012, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-182-1). Bakgrunden är bestämmelsen i 36 § 1 mom. i självstyrelselagen enligt vilken landskapet är enspråkigt svenskt. Ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska. Som en följd av 38 § i självstyrelselagen är skriftväxlingsspråket mellan bland andra statsrådet och självstyrelsemyndigheterna svenska.

Landskapsregeringen ska även med hänsyn till jämlikhetsprincipen erbjudas lika lång utlåtandetid som övriga remissinstanser. Detta följer av jämlikhetsprincipen i 6 § i grundlagen.

Ministerierna bedömer inom sin prövningsrätt, med beaktande av lagstiftningsordningen för självstyrelselagen, exempelvis vilka lagförslag som är av särskild betydelse för landskapet och bör åtminstone i osäkra eller oklara fall, göra bedömningen i samråd med landskapsregeringen i enlighet med 1 mom. Angående tidpunkten för hörandet kan det vara fråga om att landskapet lämpligen hörs i samband med remissbehandlingen av ett propositionsutkast som bedöms vara av särskild betydelse för det eller så begär det behöriga ministeriet ett separat utlåtande av landskapsregeringen, exempelvis om översättningen till svenska inte är tillgänglig när remissbehandlingen inleds. I lagberedningen är det orsak att i god tid bedöma behovet av en översättning till svenska i sin helhet av ett propositionsutkast.

Lagförslag som bereds vid statsrådet har särskild betydelse för landskapet Åland exempelvis om:

- behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket enligt självstyrelselagen i fråga om lagförslaget är oklar,

- lagförslaget har effekter på tillämpningen av bestämmelser i självstyrelselagen (jfr. GrUU 26/2017 vp, GrUB 12/2018 vp, GrUU 65/2018 vp, GrUU 17/2021 vp, GrUU 18/2022 vp och GrUU 72/2022 vp),

- propositionen har stor betydelse för den svenskspråkiga eller åländska befolkningen. Det är situationen, om det är fråga om ett förslag till bestämmelser som tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna. Ett sådant förslag är till exempel en proposition som gäller parternas ställning och rättigheter vid lagskipning eller yttrandefrihet eller tillgodoseendet av någon annan grundläggande fri- och rättighet. Förslaget har stor betydelse också när det gäller ärenden som gäller svenskspråkiga och tvåspråkiga kommuner eller organisationer, eller om det endast gäller landskapet. Ministerierna och de högsta laglighetsövervakarna har bedömt att ärendet har avsevärd betydelse för den svenskspråkiga befolkningen eller landskapet Åland till exempel också när det gäller jordbruk, fiske och båtliv.,

- fråga är om rikslagar som är avsedda att delvis bli gällande också på Åland och landskapet har behörigheten inom ett delområde som ingår i eller berörs av författningsförslaget. Landskapets behörighet kan gälla exempelvis viss näringsverksamhet, hälso- och sjukvård, socialvård eller allmän ordning och säkerhet,

- till följd av propositionen ändras de statliga myndigheternas verksamhet på Åland avsevärt eller särförhållandena i landskapet förutsätter att det föreslås avvikande reglering i lagförslaget (statens regionalförvaltning och kommunförvaltningen är p.g.a. Ålands självstyrelse olika på Åland, landskapet kan sköta uppgifter som i riket hör tillkommuner och välfärdsområden, kommunerna sköter andra uppgifter än i riket, motsvarande avgifter av skattenatur uppbärs redan på Åland genom landskapslag, mm.),

- det är fråga om sättande i kraft av en sådan internationell förpliktelse som på Åland helt eller delvis avser landskapets lagstiftningsbehörighet.

I 28 a § föreslås det som ny sak att bestämmelsen i 33 § i självstyrelselagen integreras likaså i den nya 28 a § och i enlighet med hur den tillämpats i fråga om hörande av landskapet över förordningsförslag och myndighetsföreskrifter eller -anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som annars är av särskild betydelse för detta. I fråga om sådana anvisningar är bestämmelsen ny.

I *3 mom.* förslås en ny bestämmelse som innefattar en möjlighet för landskapsregeringen att höra ministerierna vid beredningen av landskapslagar. Förslaget om att landskapsregeringen kan begära utlåtande av ministerier över lagförslag, bekräftar gängse praxis. Sådant hörande förekommer i enstaka fall och har närmast varit aktuellt för att trygga sakkunskapen under beredningen av en landskapslag. Av särskild betydelse för riket är exempelvis förvaltningsreformer i landskapet som har eller kan ha effekter på skötseln av riksuppgifter vid landskapsmyndigheterna eller kommunerna på Åland eller på bestämmelser i självstyrelselagen eller annan rikslagstiftning.

Möjligheten att höra ministerier begränsar sig inte enbart till lagförslag av särskild betydelse för riket. Det förekommer närmast i enstaka fall av beredning av landskapslagstiftning att ett förslag till landskapslag har särskild betydelse för riket. Det bör beaktas att enligt 31 § i självstyrelselagen ska statsförvaltningen på begäran bistå och ge handräckning åt landskapsförvaltningen. Landskapslagarnas förenlighet med självstyrelselagen och grundlagen bedöms slutligt genom lagstiftningskontrollen av landskapslagar enligt 19 § i självstyrelselagen. I en landskapslag kan ingå förordningsfullmakter som avgränsar innehållet i en landskapsförordning som landskapsregeringen avser ge med stöd av landskapslagen. På Åland eftersträvas ett öppet remissförfarande.

30 §. *Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden.* I den inledande bestämmelsen till paragrafen föreslås några språkliga ändringar.

Enligt lagförslaget föreslås *8 punkten* i paragrafen ändrad så att denna inte mera hänvisar till de uppgifter som enligt ”lagstiftningen om framställning och användning av gifter ankommer på landskapsregeringen eller någon annan landskapsmyndighet som anges i landskapslag”. Begreppet för sådana uppgifter som rör gifter är föråldrat och bestämmelsen avviker delvis från hur rikets lagstiftningsbehörighet har avfattats i 27 § 30 punkten. Vid lagstiftningskontrollen av landskapslagar har landskapet bedömts ha behörighet för ämnen som utgör kemikalier inklusive biologiska bekämpningsmedel och växtskyddsmedel med undantag för uppgifter som avser ”framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål” enligt 27 § 30 punkten i självstyrelselagen. När ovan nämnda riksuppgifter utgår ur bestämmelsen i 8 punkten, är effekten den att förvaltningsbehörigheten på området, som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, återgår till riket. Det innebär att när lagändringen träder i kraft sköter behörig riksmyndighet med stöd av den inledande satsen i 30 § i självstyrelselagen också på Åland den nämnda förvaltningen av dessa kemikalier. Den myndighet som på Åland sköter uppgifter för ovan nämnda kemikalier är Säkerhets- och kemikalieverket.

Nuläget är redan det att landskapets förvaltningsbehörighet för riksuppgifterna som rör vissa gifter enligt 8 punkten har med en överenskommelseförordning, republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av vissa förvaltningsuppgifter som rör växtskyddsmedel (628/2012), återförts till behöriga riksmyndigheter. När förvaltningsbehörigheten genom lagförslaget återgår till riksmyndigheterna, ska överenskommelseförordningen upphävas som obehövlig. I anslutning till att ändringen av självstyrelselagen träder i kraft avses också uppgifter som vid lagstiftningskontrollen av landskapslagar bedömts höra till landskapets behörighet för vissa uppgifter för hanteringen av kemikalier inklusive biologiska bekämpningsmedel, bli överförda med överenskommelseförordning till behöriga statliga myndigheter. Sådana uppgifter som avser växtskyddsmedel och som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet avses dock kvarstå att skötas av självstyrelseförvaltningen.

I den svenskspråkiga lydelsen för 8 punkten föreslås dessutom en språklig ändring. Ordet ”växtförstörare” i punkten föreslås bli ersatt med ett annat ord (”växtskadegörare”) som används i den svenskspråkiga författningstexten för växtskyddslagen (1110/2019).

Det föreslås att den nuvarande lydelsen för paragrafen ändras så att landskapets *förvaltningsbehörighet för riksuppgifter inom smittskyddet* för människor och husdjur regleras i två från varandra åtskilda bestämmelser i 30 § 9 och 9 a punkten i självstyrelselagen. Bestämmelserna avser att, med beaktande av 27 § 29 och 31 punkten i självstyrelselagen, i vilka föreskrivs om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur såsom ärenden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, vardera föreskriva om sådana riksuppgifter enligt ”lagstiftningen om smittsamma sjukdomar” som relaterar till eller har ett samband med den hälso- och sjukvård

eller den veterinärvård som hör till landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet. Smittskyddet av människor och husdjur är på Åland sedan årtionden en integrerad del av sistnämnda rättsområden.

Avsikten med propositionen är att de ministerier som ansvarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar fortsättningsvis i förhållande till självstyrelsemyndigheterna med stöd av 27 § 4 punkten i självstyrelselagen sköter ärenden som gäller förhållandet till främmande makter, dvs. internationellt samarbete och beredningen av ärenden i internationella organisationer och Europeiska unionens institutioner, med beaktande av vad som föreskrivs i 9 och 9 a kap. i lagen. Enligt 27 § 32 punkten och 30 § i självstyrelselagen har riket behörigheten för ärenden som gäller förbud mot införande av djur och djurprodukter. Både Tullen och Gränsbevakningsväsendet sköter också på Åland med stöd av 27 § 12 och 34 punkten i självstyrelselagen, där det föreskrivs om utrikeshandel och bland annat gränsbevakning, fortfarande sina egna uppgifter inklusive dem som det föreskrivs om i lagen om smittsamma sjukdomar eller som följer av reglering som avser smittsamma sjukdomar för husdjur. Här uppräknade uppgifter ingår således inte heller framöver i den förvaltningsbehörighet för landskapet som avses i lagförslaget. I bestämmelsen i 30 § 9 punkten föreslås dock i förtydligande syfte ett omnämnande av att det behöriga ministeriet ansvarar för uppgifter enligt 27 § 4 punkten, som gäller förhållandet till främmande makter.

Smittskyddet för människor föreslås kvarstå i 9 punkten, medan den nya 9 a punkt som föreslås fogad till 30 § i självstyrelselagen föreskriver om smittskyddet för husdjur. Smittskyddet för människor och husdjur har olika rättsgrund och husdjursmittskyddet är detaljreglerat i EU:s förordningar. Den nuvarande 30 § 9 punkten beaktar inte välfärdsområdenas uppgifter inom smittskyddet för människor, men nog kommunernas uppgifter inom husdjurssmittskyddet. Grundlagsutskottet har förutsatt att bestämmelsen snarast kompletteras i fråga om välfärdsområdenas uppgifter i fråga om smittskyddet för människor (GrUU 72/2022 rd).

Enligt förarbetena till 30 § 9 punkten i självstyrelselagen (ursprungligen 30 § 8 punkten) ansågs det lämpligt att landskapsmyndigheterna sköter uppgifter i anslutning till bland annat bekämpande av smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur, trots att dessa uppgifter enligt rikets lagstiftning ska skötas av riksmyndighet, eftersom landskapsstyrelsen redan med stöd av då gällande självstyrelselag och överenskommelseförordningar handhade många riksuppgifter. Det ansågs därför lämpligt att landskapsstyrelsen eller genom landskapslagstiftning bestämda myndigheter skulle handha de uppgifter som enligt rikslagstiftning ankommer på riksmyndighet (RP 73/1990 rd, s. 81).

Av den allmänna motiveringen till propositionen för nuvarande självstyrelselag framgår det att de bekämpningsuppgifter som var överförda i nämnda överenskommelseförordningar från 1970-talet på dåvarande Ålands landskapsstyrelse, utgjordes av länsstyrelsernas uppgifter inom bland annat tuberkulosbekämpningen och smittsamma sjukdomar för husdjur (RP 73/1990 rd, s. 26). Dels har överföringen av uppgifter genom självstyrelselagen delvis uppfattats gälla endast dessa uppgifter. Dels har med stöd av den allmängiltiga ordalydelsen i den gällande 9 punkten har definitionen ”en riksmyndighet” i kombination med definitionen ”bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur” delvis tolkats så att definitionerna vid bekämpningen av smittsamma sjukdomar också omfattar befogenheter som gäller andra statliga myndigheters än den statliga regionförvaltningens uppgifter. Efter stiftandet av självstyrelselagen har omfattande förvaltningsreformer gjorts i riket, genom vilka smittskyddet för människor som husdjur har organiserats om. Smittskyddet för husdjur har därtill från år 1995 varit föremål för EU:s behörighet och lagstiftningen på området har utvecklats i väsentligt avseende. Dessa omständigheter har också påverkat det att tolkningarna av 30 § 9 punkten i självstyrelselagen har i

fråga om landskapets förvaltningsbehörighet för smittsamma sjukdomar hos dels människor, dels husdjur, kommit att skilja sig från varandra.

Med beaktande av den delade förvaltningsbehörigheten för sjukdomsbekämpningen på rättsområden inom särskilt hälso- och sjukvård och veterinärvård, där landskapet har lagstiftningsbehörigheten, har landskapet rätt enligt bestämmelserna i den föreslagna 28 a § i självstyrelselagen att bli delaktig i lagberedning vid statsrådet som rör lagstiftningen för smittsamma sjukdomar.

I *9 punkten* föreslås en bestämmelse för landskapets förvaltningsbehörighet för smittsamma sjukdomar hos människor som är mera detaljerad än regleringen i nuvarande självstyrelselag. Bestämmelsen klargör det gällande rättsläget. Den nuvarande lydelsen som avgränsar landskapets förvaltningsbehörighet för smittskyddet av människor föreslås ersatt med en ny lydelse som föreskriver uppgiftsfördelningen mellan självstyrelsemyndigheterna samt det behöriga ministeriet och statens centralförvaltning för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor.

Enligt 27 § 29 punkten i självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörigheten i fråga om smittsamma sjukdomar hos människor. I den föreslagna 9 punkten avses med lagstiftningen om smittsamma sjukdomar därmed lagen om smittsamma sjukdomar och med stöd av den givna förordningar av statsrådet och social- och hälsovårdsministeriet. Rikslagstiftningen gäller således på Åland. Enligt 80 § 2 mom. i grundlagen kan andra myndigheter än statsrådet genom lag bemyndigas att utfärda rättsnormer i bestämda frågor, om det med hänsyn till föremålet för regleringen finns särskilda skäl och regleringens betydelse i sak inte kräver att den sker genom lag eller förordning. Tillämpningsområdet för ett sådant bemyndigande ska vara exakt avgränsat. Också sådana rättsnormer i bestämda frågor vore att hänföra till rikets lagstiftningsbehörighet.

Landskapsmyndigheterna har samma prövningsrätt som statens eller [kommunernas] verksamhetsenheter i riket när det gäller tillämpningen av författningar som gäller smittsamma sjukdomar till de delar som hör till deras förvaltningsbehörighet (jfr. GrUU 44/2020 rd, s. 10).

Benämningen ”en riksmyndighet” i den föreslagna 9 punkten motsvarar gällande bestämmelse. Med uppgifter i lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos ”en riksmyndighet” avser den föreslagna bestämmelsen liksom för närvarande som huvudregel samtliga sådana uppgifter avseende bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor som föreskrivits den statliga regionförvaltningen (jfr. lag om ändring av lagen om smittsamma sjukdomar, 788/2025). Landskapet ansvarar således på Åland för alla uppgifter som följer för det nya Tillstånds- och tillsynsverket, dvs. också för sådana riksomfattande eller koordinerande uppgifter som föreskrivs verket i den nya lydelsen för 8 § i lagen om smittsamma sjukdomar. Verkets uppgifter avser givande av anvisningar. Sådana är inte bindande. Landskapet har inom ramen för sin självstyrelse en egen myndighetsorganisation.

Polisens uppgifter för allmän ordning och säkerhet hör till landskapets behörighet och med överenskommelseförordning har rikspolisens uppgifter i rikslagstiftning på Åland i hög grad överförts till landskapet (republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland, 56/2020). Sådan handräckning mm. som föreskrivs för rikets polis i lagstiftningen om smittsamma sjukdomar sköts således redan i nuläget med stöd av den gällande 30 § 9 punkten i självstyrelselagen eller den nämnda överenskommelseförordningen av en i landskapslag angiven myndighet, Ålands polismyndighet.

I den nya 9 punkten till 30 § föreslås det att ”landskapsregeringen och i landskapslag angiven myndighet” på Åland fortsättningsvis sköter de uppgifter bland annat inom sjukdomsbekämp-

ningen som i riket hänförts till områden med självstyrelse som är större än en kommun. I praktiken är det fråga om att en myndighet som är underställd landskapsregeringen och som framgår av landskapslag ansvarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar i förhållande till individerna på Åland. För närvarande är Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) denna myndighet.

Genom att tillföra definitionen ”uppgifter som ankommer på ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket” och kvarhålla ”kommuner” i den föreslagna 9 punkten, avser man klargöra vilka bekämpningsuppgifter som på Åland i sin helhet hör under landskapets förvaltningsbehörighet för smittsamma sjukdomar hos människor. Den nya benämningen avser välfärdsområdena. Efter välfärdsområdesreformen har kommunerna i riket inte för närvarande uppgifter inom social- och hälsovården. Välfärdsområdena och de uppgifter som eventuellt åläggs kommunerna i den nya lagen om smittsamma sjukdomar, bland annat möjligheten till inspektioner i anslutning till tillsynen över bekämpningsarbetet inom miljö- och hälsoskyddet, ska i fortsättningen på Åland klart höra antingen till landskapsregeringen eller till någon annan myndighet som anges i landskapslag. Kommunerna har fortsättningsvis en roll i veterinärvården. Benämningen ”kommuner” behöver således kvarstå i 9 punkten och nedan i 9 a punkten vid sidan av den nya benämning som föreslås för välfärdsområdena i 9 punkten. Välfärdsområdena anses höra under tillämpningsområdet för 121 § 4 mom. i grundlagen om annan regional självstyrelse. På det sätt som förutsätts i Europarådets stadga om lokal självstyrelse notifierade Finland i samband med social- och hälsovårdsreformen Europarådet att också välfärdsområdena är avsedda att vara en sådan lokal självstyrelse som avses i stadgan. Finland har i tiden ratificerat stadgan och Ålands lagting gav då sitt bifall till den.

Förutom uppgifterna för den statliga regionförvaltningens och välfärdsområdenas föreslås i självstyrelsemyndigheternas förvaltningsbehörighet med stöd av 9 punkten ingå vissa av uppgifterna som enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar är föreskrivna det behöriga ministeriet, social- och hälsovårdsministeriet. Undantagna är dock situationer där det behövs riksomfattande ledning av situationen i hela Finland. Detta har exempelvis med den fria rörligheten inom hela landet och tillgodoseendet av jämlikheten att göra, med mera. I lydelsen för 9 punkten föreslås dessa situationer emellertid vara begränsade till att gälla endast en riksomfattande allvarlig störning i hälso- och sjukvården till följd av en smittsam sjukdom och situationer till följd av en pandemi. Förslaget är betydligt snävare än de riksomfattande uppgifter för bekämpningsarbetet för smittsamma sjukdomar som enligt 7 § 1 mom. i lagen om smittsamma sjukdomar hör till social- och hälsovårdsministeriet.

Av 30 § 9 punkten i lagförslaget följer att självstyrelsemyndigheterna sköter andra uppgifter inom bekämpningen på riksnivå än sådana som gäller ansvaret för ledningen och beredskapen vid allvarliga störningar på grund av en smittsam sjukdom och pandemier inom hälso- och sjukvården i riksomfattande situationer. Sistnämnda situationer är också förenade med internationella förpliktelser och EU-rättsliga förpliktelser som är bindande för Finland. Förutom smittskyddet hör också sistnämnda rättsområde enligt 27 § 4 punkten i lagen till rikets lagstiftningsbehörighet. I 9 punkten föreslås därför en förtydligande hänvisning till 27 § 4 punkten.

Ålands landskapsregering eller någon annan myndighet som anges i landskapslag ansvarar således i fortsättningen för den allmänna planeringen, styrningen och övervakningen av bekämpningen av smittsamma sjukdomar inom sitt område och kan naturligtvis, om den så önskar, beakta ministeriets riksomfattande planer, strategier osv. i sin egen verksamhet. Landskapsregeringen eller någon annan myndighet som anges i landskapslag ska också svara för ovan nämnda allvarliga störningar i hälso- och sjukvården på grund av en smittosam sjukdom och som gäller endast Ålands geografiska område – dock så att självstyrelsemyndigheterna får stöd av ministeriet eller andra riksmyndigheter, om de så begär.

Som komplement som understryker behovet av kontinuerlig och ömsesidig dialog mellan självstyrelsemyndigheterna och det behöriga ministeriet, föreslås en särskild bestämmelse i 9 punkten om hörandet av Ålands landskapsregering i alla ärenden som gäller smittsamma sjukdomar och som påverkar Åland samt om beaktandet av landskapet synpunkter i en sådan situation (jfr. allmänna hörandebestämmelsen som föreslås i 28 a § i lagförslaget). Det föreslås att det behöriga ministeriet ska kunna avvika från landskapets synpunkter endast om det finns grundad anledning för en sådan avvikelse.

Landskapet Ålands särställning medför särskilt under exceptionella situationer ett behov av samarbete avseende sjukdomsbekämpningen mellan riksmyndigheter och Ålands landskapsregering. Ålands särställning ska tillräckligt heltäckande med befolkningens jämlika behandling för ögat beaktas i det beslutsfattande som sker inom statsrådet. Med stöd av den föreslagna 9 punkten kan landskapsregeringen i enlighet med smittskyddslagstiftningen, landskapslagstiftning och det epidemiologiska läge som vid varje tillfälle gäller i landskapet under en pandemi ordna sjukdomsbekämpningen med vidtagande av åtgärder vid Ålands hälso- och sjukvård benämnda landskapsmyndighet, i kommunförvaltningen på Åland och på övriga behörighetsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Landskapslagstiftningen kan skilja sig från motsvarande rikslagstiftning. Med beaktande av Ålands särställning, den epidemiologiska situationen och behovet av åtgärder för att förhindra smittspridningen på Åland i ettvart fall, kan landskapsregeringen eller en i landskapslag angiven myndighet inom ramen för den prövningsrätt som ingår i 7 § 1 mom., 8 och 9 § i lagen om smittsamma sjukdomar för det behöriga ministeriet, Tillstånds- och tillsynsverket och välfärdsområdena och med beaktande av vad som föreskrivs i lagförslagets 30 § 9 punkt om landskapets förvaltningsbehörighet, anpassa åtgärderna för sjukdomsbekämpningen. Landskapsregeringen har också prövningsrätt i fråga om rikets strategier eller andra rekommendationer för sjukdomsbekämpningen som exempelvis statsrådet i ett principbeslut eller social- och hälsovårdsministeriet fattat beslut om som handlingsplan.

Social- och hälsovårdsministeriets uppgifter för det riksomfattande bekämpningsarbetet med stöd av 7 § 1 momentet i lagen om smittsamma sjukdomar är avsedda att gälla på Åland till den del de rör ärenden inom rikets lagstiftningsbehörighet för smittskyddet och är förpliktande till sitt innehåll. Likaså är de förordningar av statsrådet och social- och hälsovårdsministeriet som utfärdas med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar direkt tillämplig rätt på Åland i enlighet med 27 § 29 punkten i självstyrelselagen. Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsbeslut med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar är ytterst ovanliga. De kunde gälla exempelvis en sådan plötslig allvarlig hälsorisk som avses i 71 § i lagen om smittsamma sjukdomar, där social- och hälsovårdsministeriet kan fatta nödvändiga beslut om karantän, isolering eller karantän av en vara. Beslutet kunde också gälla exempelvis den möjlighet som föreskrivs i lagen om smittsamma sjukdomar, enligt vilken man genom social- och hälsovårdsministeriets beslut, under de förutsättningar och med de begränsningar som anges i lagen, kan avvika från vissa i lagstiftningen föreskrivna förutsättningar som gäller läkemedel eller medicintekniska produkter. Under Covid19-pandemin fattade det behöriga ministeriet knappt några sådana förvaltningsbeslut utan utfärdade anvisningar och rekommendationer om smittsamma sjukdomar och bekämpningen av dem som grund för den nationella strategin. Dessa möjliggjorde därmed en viss prövningsrätt för de rättstillämpande myndigheterna. På Åland gick landskapsregeringen till väga så att den genom egna förvaltningsbeslut omfattade strategin, anvisningarna och rekommendationerna med sådana ändringar som var nödvändiga på grund av landskapets lagstiftningsbehörighet för landskapets och kommunernas förvaltning samt den i ettvart fall gällande epidemiologiska situationen. Under covid19-pandemin fattade social- och hälsovårdsministeriet också vissa administrativa beslut som var avsedda att efterlevas på ett enhetligt sätt i hela Finland. Sådana var till exempel social- och hälsovårdsministeriets beslut om ibruktagande av säkerhetslagrat sjukvårdsmaterial och skyddsutrustning inom social- och hälsovården (23 mars 2020) och beslutet

om säkerställande av tillräckliga läkemedelspreparat och en fungerande läkemedelsdistributionskedja (19 mars 2020). Förvaltningsbeslut med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar kan vid ändringssökande bli föremål för prövning av domstol.

Arbetet för Delegationen för smittskyddsärenden i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet avser också åtgärder på Åland.

Det föreslås klargjort att det behöriga ministeriet, dvs. social- och hälsovårdsministeriet, enligt den föreslagna 9 punkten också på Åland ansvarar för sina uppgifter för vaccinationer och användning av läkemedel, medicintekniska produkter och skyddsutrustning. I fråga om dessa uppgifter föreskrivs i 5. och 7. kap. i lagen om smittsamma sjukdomar. På Åland sköter Ålands hälso- och sjukvård fortsättningsvis de uppgifter vid vaccinationer som i riket sköts av välfärdsområdena.

Hänvisningen i den föreslagna bestämmelsen till ”oberoende sakkunniguppgifter och forskning”, avser Institutets för hälsa och välfärd (THL) uppgifter enligt 7 § 2 mom. lagstiftningen om smittsamma sjukdomar. THL sköter också i fortsättningen nämnda uppgifter på Åland som en annan riksmyndighet, som föreslås i punkten.

Tillstånds- och tillsynsverkets för social- och hälsovården (Valvira) tidigare uppgifter på Åland för bekämpningen av smittsamma sjukdomar föreskrivs numera på Tillstånds- och tillsynsverket i 12 § i lagen om smittsamma sjukdomar och enligt en förordning som ges med stöd av 13 § i den lagen.

För Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (Fimea) föreskrivs uppgifter i 53 och 76 § i lagen om smittsamma sjukdomar. Självstyrelselagens 30 § 9 punkt föreslås klargjord så att Fimea sköter sina uppgifter enligt nämnda lag också på Åland som en annan riksmyndighet. Dessutom föreskrivs för centret ärenden som rör vacciner enligt läkemedslagen (395/1987) och lagen om Säkerhets- och utvecklingscentret läkemedelsområdet (593/2009). Eftersom ärendena hör till rikets lagstiftningsbehörighet sköts de av Fimea också på Åland.

I den nya 9 a punkten i 30 § i självstyrelselagen föreslås föreskrivet i en ny bestämmelse om landskapets myndighetsbefogenheter för husdjursmittskyddet. Bestämmelsen har sin grund i gällande bestämmelse, men föreslås bli preciserad i fråga om landskapets befogenheter för riksuppgifter inom området för smittsamma sjukdomar hos husdjur.

De riksmyndigheters uppgifter som landskapsmyndigheterna föreslås sköta i fråga om övervakningen av sjukdomsbekämpningen och bekämpningen av sådana sjukdomar är integrerade i veterinärvården hos landskapet och avser vissa uppgifter hos Livsmedelsverket och Livskraftscentralerna i riket. Regionförvaltningsverkens befogenheter med stöd av lagen om djursjukdomar, lagen om identifiering och registrering av djur och lagen om animaliska biprodukter har den 1 januari 2026 övergått på Livsmedelsverket. Närings-, trafik- och miljöcentralernas behörighet med stöd av lagen om identifiering och registrering av djur övergick den 1 januari 2026 på Livskraftscentralerna (lag om livskraftscentralerna och om Sysselsättnings-, utvecklings- och förvaltningscentret). Uppgifter enligt lagen om identifiering och registrering av djur, vilka bedömts höra till landskapets förvaltningsbehörighet enligt 30 § 9 punkten i självstyrelselagen, har genom en överenskommelseförordning återförts till riksmyndigheter (republikens presidents förordning om skötseln i landskapet Åland av förvaltningsuppgifter i anslutning till tillsynen över identifiering och registrering av djur). Överenskommelseförordningen ersattes den 1 juni 2024 genom republikens presidents förordning om skötseln på Åland av vissa förvaltningsuppgifter i anslutning till identifiering och registrering av djur.

Det nuvarande begreppet ”uppgifter hos kommuner” föreslås i punkten bibehållet och avser uppgifter hos kommunalveterinärerna. De föreslagna befogenheterna för landskapet har sin grund i uppgifterna för ovan nämnda riksmyndighet och kommunerna (kommunalveterinärerna) i riket enligt lagen om djursjukdomar, lagen om identifiering och registrering av djur och lagen om animaliska biprodukter. Lagarna kompletterar EU:s förordningar. [6] [7] [8]

Den föreslagna lydelsen för den nya 9 a punkten återspeglar det att det är mest ändamålsenligt att en stor del av uppgifterna i anslutning till bekämpningen av djursjukdomar sköts av självstyrelsemyndigheterna. Den föreslagna lydelsen avser motsvara innehållet för nuvarande bestämmelse i 30 § 9 punkten vad gäller smittsamma sjukdomar hos husdjur, sådan denna fastslagits av självstyrelsemyndigheterna och jord- och skogsbruksministeriet vid en inbördes tolkning av nuvarande bestämmelse. Det oaktat behövs den riksomfattande centralmyndighetens (Livsmedelsverket) roll vid skötseln av vissa uppgifter som kräver särskild sakkunskap och som inte förutsätter besök på djurhållningsplatser eller annan regional närvaro. Till dessa uppgifter hör i synnerhet den riksomfattande styrningen av sjukdomsbekämpningen. Den riksomfattande styrningen nämns inte i 9 a punkten uttryckligen som en uppgift för riket. Avsikten är att genom överenskommelseförordning överföra uppgiften från självstyrelsemyndigheterna till behörig riksmyndighet också på Åland. Även med beaktande av situationer där zoonotiska sjukdomsalstrare, dvs. sjukdomsalstrare som smittar från människa till djur eller omvänt och epidemier härigenom kan uppkomma även hos människor, är det motiverat att riksmyndigheterna har behörigheten för den riksomfattande styrningen av sjukdomsbekämpningen.

Smittskyddet hos andra djur än husdjur, dvs. vilda djur, hör med beaktande av hur behörighetsfördelningen är formulerad för smittsamma sjukdomar hos husdjur enligt 27 § 31 punkten i självstyrelselagen till landskapets lagstiftningsbehörighet. I förarbetena till 27 § 31 punkten sägs att lagstiftningen som gäller sjukdomar hos vilda djur sammanhänger med dels lagstiftningen om jakt, dels allmänna hälso- och sjukvårdsfrågor och hör således till landskapets behörighetsområde (RP 73/1990 rd, s. 77).

Landskapets och det behöriga ministeriets gemensamma avsikt är att landskapets förvaltningsbehörighet för riksuppgifterna enligt den föreslagna 9 a punkten enligt behoven finjusteras med en överenskommelseförordning. Förordningen avses ersätta republikens presidents förordning 256/2024 så att ytterligare vissa riksuppgifter återförs från en i landskapslag angiven myndighet

---

[6] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/625 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel samt om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 999/2001, (EG) nr 396/2005, (EG) nr 1069/2009, (EG) nr 1107/2009, (EU) nr 1151/2012, (EU) nr 652/2014, (EU) 2016/429 och (EU) 2016/2031, rådets förordningar (EG) nr 1/2005 och (EG) nr 1099/2009 och rådets direktiv 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG och 2008/120/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 854/2004 och (EG) nr 882/2004, rådets direktiv 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG och 97/78/EG samt rådets beslut 92/438/EEG förordningen om offentlig kontroll *(kontrollförordningen)*.

[7] Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG) nr 1774/2002.

[8] Kommissionens förordning (EU) nr 142/2011 om genomförande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen.

till behöriga riksmyndigheter. Avsikten är att genom en sådan förordning ytterligare säkra att landskapets befogenheter tillräckligt tydligt motsvarar de riksuppgifter som landskapsmyndigheterna i praktiken sköter. Avsikten är att Livsmedelsverket, ansvarar för alla uppgifter som gäller planering och styrning och leder bekämpningen av djursjukdomar. Landskapet ansvarar för alla uppgifter som fordrar lokal närvaro och lokalkännedom. Detta gäller främst övervakning men också enskilda förvaltningsbeslut (spärrbestämmelser) och beslut om godkännande. De uppgifter för identifiering och registrering av husdjur som Statens ämbetsverk på Åland i nuläget sköter i stället för landskapet avses förbli kvar på ämbetsverket. En sådan förordning är avsedd att träda i kraft samtidigt med den föreslagna lagändringen.

Inom området för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur hör läkemedel, medicintekniska produkter och skyddsutrustning till tillämpningsområdet för 27 § 30 punkten i självstyrelselagen och inte till 27 § 31 punkten om smittsamma sjukdomar hos husdjur. Enligt bestämmelsen i 27 § 30 punkten hör bland annat apoteksväsendet samt mediciner och produkter av läkemedelstyp till rikets lagstiftningsbehörighet på Åland. Lagstiftningen på området för läkemedel, medicintekniska produkter och skyddsutrustning vid bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos husdjur gäller således på Åland och landskasmyndigheterna föreslås inga myndighetsuppgifter i det avseendet heller inom smittsamma sjukdomar hos husdjur.

I *23 punkten* till paragrafen föreslås endast några smärre språktekniska ändringar som en följd av att till 30 § föreslås fogad en ny 24 punkt.

Enligt förslaget fogas till paragrafen en ny *24 punkt* om riksuppgifter inom hälso- och sjukvården hos en myndighet som anges i landskapslag. Ålands hälso- och sjukvård utgör enligt landskapslag denna myndighet i dagsläget. De riksuppgifter som avses är exempelvis avbrytande av havandeskap, fertilitetsbehandling, rättsmedicinska undersökningar, utredning av dödsorsak samt konstaterande av dödsfall. Ytterligare är det fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten i den psykiatriska vården och missbrukarvården. Uppgifterna kan vanligen inte avskiljas att handhas utanför hälso- och sjukvården.

Av orsaker som framgår av övriga motiveringar i propositionen föreslås *den nya 24 punkten* gälla temporärt till utgången av år 2031.

Det är i den föreslagna 24 punkten fråga om andra uppgifter inom hälso- och sjukvården enligt rikslagstiftning som gäller på Åland, än sådana som avses i 9 punkten. Motsvarande uppgifter i riket sköts från den 1 januari 2023 av välfärdsområdena. Före välfärdsområdesreformen var uppgifterna föreskrivna kommunerna enligt rikslagstiftning som gäller på Åland. Det föreslås också att välfärdsområdena i punkten benämns som ” ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket”.

Under beredningen av välfärdsområdesreformen uppmärksammades det att landskapets hälso- och sjukvård saknar befogenheter i självstyrelselagen för berörda riksuppgifter. En heltäckande och tydlig fördelning av samtliga riksuppgifter enligt den föreslagna punkten uppnås enbart genom att i ettvart fall granska den lagstiftning som är gällande på Åland inom hälso- och sjukvården inom de rättsområden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

De föreslagna befogenheterna för landskapet i 24 punkten inom hälso- och sjukvården avser riksuppgifter och förfaranden att efterleva vid och i anslutning till skötseln av sådana uppgifter. Den definition av ”uppgifter” som används i punkten omfattar alltså också de förfaranden som föreskrivs i tillämplig lagstiftning. Uppgifterna och de förfaranden som ska tillämpas vid skötseln av dem också i landskapet inom dess hälso- och sjukvård föreskrivs i rikslagar för välfärdsområdena eller mera i detalj en läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal vid dessa. I

rikslagstiftningen har det också kunnat föreskrivas mer allmänt om en viss uppgift, varvid en viss typ av procedurreglering allmänt gäller verksamhetsenheter inom hälso- och sjukvården, läkare eller annan personal inom hälso- och sjukvården, men regleringen lämpar sig i riket också för välfärdsområdena. Sådana i punkten avsedda riksuppgifter för rikets välfärdsområden, som ska skötas av en i landskapslag angiven myndighet, ingår därmed, i enlighet med fördelningen av lagstiftningsbehörighet mellan landskapet och riket, i sin helhet eller delvis i sådan rikslagstiftning som också gäller på Åland. Således, om det i rikslagstiftningen vid sidan av uppgifter inom rikets behörighet, ingår andra uppgifter som avser sörjandet för hälso- och sjukvård och organiseringen av denna vid välfärdsområdena och som på Åland därmed hör till landskapets lagstiftningsbehörighet, är sistnämnda bestämmelser inte tillämpliga på Åland, utan framgår av landskapslag.

I fråga om de landskapets befogenheter som föreslås i 30 § 24 punkten i lagförslaget föreskrivs bland annat i följande rikslagstiftning. Riksuppgifter och förfaranden att iaktta i samband med dem i enlighet med befogenheterna, ingår för välfärdsområdena exempelvis i steriliseringslagen (283/1970), lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970), lagen om assisterad befruktning (1237/2006), lagen om utredande av dödsorsak (459/1973), lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994), läkemedelslagen (395/1987), föräldraskapslagen (775/2022) i fråga om erkännande av föräldraskap före barnets födelse hos en hälsovårdare eller en barnmorska vid rådgivningsbyrån för mödravård samt i mentalvårdslagen eller lagen om missbrukarvård till den del de gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen. Dessutom bör det beaktas att till rikets lagstiftningsbehörighet hör förutom exempelvis bestämmelserna i sin helhet om barns rättsliga ställning, också sådana beredskapsfrågor hos välfärdsområdena som hänför sig till de uppgifter som den föreslagna 24 punkten avser.

Även Polisens handräckningsuppgifter eller motsvarande där sådana anges i ovan nämnd lagstiftning ankommer på Åland med stöd av den föreslagna 24 punkten på en i landskapslag angiven landskapsmyndighet, för närvarande Ålands polismyndighet.

I lagförslagets 30 § 24 punkt, de två sista meningarna, föreslås en ersättningsbestämmelse. Det föreslås att staten ansvarar för sådana kostnader, som inte täcks med finansiering enligt 7 kap. i självstyrelselagen. I fråga om ersättning till landskapet Åland för sådana nya kostnader, kan avtalas genom överenskommelseförordning. Formuleringen omfattar kostnader för sådana nya uppgifter som kommunerna på Åland inte hade före reformen i landskapet år 1994 av hälso- och sjukvården. Kostnader för sådana nyss nämnda riksuppgifter i landskapets hälso- och sjukvård, ingår inte i avräkningsgrunden (jfr Ålandsdelegationens utlåtanden bland andra ÅD Nr 18/21). Exakt vilka dessa nya uppgifter kan vara, ska övervägas mellan social- och hälsovårdsministeriet och landskapsregeringen i det ministeriets kommande arbetsgrupp. I 30 § 11 punkten i självstyrelselagen finns en formulering med stöd av vilken det genom en överenskommelseförordning har avtalats om ersättning till landskapet för kostnaderna för den konsumentrådgivning som landskapet ordnar.

32 §. *Överenskommelseförordningar.* Överenskommelseförordningar är en unik form av förordningar som finns i det system som rör relationen riket - Ålands självstyrelse. Överenskommelseförordningarna utfärdas av republikens president. Med en överenskommelseförordning är det möjligt att föra över uppgifter från statliga myndigheter till självstyrelsemyndigheterna liksom även att föra över uppgifter åt motsatt håll. Nuvarande lydelse för bestämmelsen avser uppgifter hos riksförvaltningen och landskapsförvaltningen. Bestämmelsen föreslås gälla temporärt till utgången av år 2031, eftersom den har en koppling till de befogenheter för landskapets hälso- och sjukvård som temporärt föreslås i lagförslagets 30 § 24 punkt.

I *1 mom.* föreslås dock ett bredare tillämpningsområde för bestämmelsen än enligt nuläget. Det föreslås att förvaltningsuppgifter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet kan överföras till Ålands landskapsregering eller någon myndighet som lyder under den. En allmän förutsättning för överföring av uppgifter är att de är reglerade i lag. Bestämmelsen föreslås göra det möjligt att även överföra förvaltningsuppgifter från ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket till självstyrelsemyndigheterna och tvärtom. Med den föreslagna lydelsen avses exempelvis välfärdsområden eller andra motsvarande områden som åtnjuter regionalt självstyre i enlighet med 121 § 4 mom. i grundlagen. Kommunernas uppgifter omfattas inte av överenskommelseförordningsinstrumentet.

Denna typ av förordningar, eller egentligen överenskommelser, finns till för att göra det möjligt att avvika från huvudregeln om hur förvaltningsbehörigheten är delad. Behovet av att avvika från huvudregeln är oftast betingat av praktiska skäl och också totalekonomiska skäl är av betydelse. En lämplig myndighetsfunktion kan finnas färdigt hos den som uppgifterna ska överföras på, medan det inte finns en sådan hos den som enligt huvudregeln borde svara för förvaltningen. Alternativet till förfarandet enligt överenskommelseförordningen skulle då vara att bygga upp en parallell verksamhet exempelvis p.g.a. tekniska krav i EU-rätten.

Överenskommelseförordningarna är speciella i och med att genom dem införs bestämmelser som avviker från det som fastslagits i riksdagslag eller lagtingslag. Samtidigt är det dock så att det som överenskommelseförordningarna får innehålla i princip är begränsat till att gälla frågan om vem som på Åland ska fullgöra en viss förvaltningsuppgift, som i annan lagstiftning föreskrivs en viss myndighet. En överenskommelseförordningarna kan enligt Ålandsdelegationens utlåtandepraxis även reglera myndighetssamarbete mellan Åland och riket.

I praxis har det accepterats att det i samband med att förvaltningsuppgifter överförts också ingås en överenskommelse om finansieringen av uppgifterna. Överenskommelsen kan gälla kostnaderna för den egentliga förvaltningen men också de kostnader som transfereringar och andra utbetalningar ger upphov till hos utbetalaren. Huvudregeln är att den myndighet som önskar överföra förvaltningsuppgifterna, ansvarar för de kostnader som uppgifterna ger upphov till, om parterna inte kommer överens om annat.

I *2 mom.* föreslås huvudregeln vara att utfärdandet av en överenskommelseförordning alltid förutsätter att det föreskrivits i lag att en myndighet är behörig att på Åland sköta de aktuella förvaltningsuppgifterna. En överenskommelseförordning kan då utfärdas för en viss tid eller tills vidare och kan även sägas upp i enlighet med bestämmelsen i 5 mom. Bestämmelsen är ny och den motsvarar den utlåtandepraxis som Ålandsdelegationen utformat för överenskommelseförordningar.

Om det dock inte ännu i lag har föreskrivits om en behörig myndighet för utförandet av förvaltningsuppgifterna på Åland, kan enligt den förslagna andra meningen i momentet en överenskommelseförordning ändå ingås en gång för högst två år. En sådan förordning kan inte sägas upp ensidigt. Det ska råda samförstånd mellan Ålands landskapsregering och den behöriga riksmyndigheten om behovet av en sådan förordning som beror på en sådan i bestämmelsen avsedd exceptionell regleringssituation. Bestämmelsen i andra meningen utgör ett undantag från 2 § 3 mom. i grundlagen och är således inte avsedd att utgöra någon huvudregel, om det i lag saknas bestämmelser om behörig myndighet på Åland för uppgifter som ska skötas där för tillgodoseende av grundläggande fri- och rättigheter.

Det kan exempelvis handla om att bestämmelser om en statlig myndighets befogenheter på Åland saknas i lag och samtidigt saknar landskapet befogenhet att sköta uppgifterna enligt självstyrelselagen. I det enskilda fallet kan det vara ändamålsenligt att självstyrelsemyndigheterna,

om samtycke ges, sköter uppgifterna på Åland under mellantiden när lagstiftningsluckan i befogenheterna rättas till. Därför förutsätts i det föreslagna momentet att Ålands landskapsregering och den behöriga riksmyndigheten även i dessa situationer ska vara överens om behovet av att ge en sådan förordning medan befogenhetsluckan i lagstiftningen åtgärdas. I en sådan situation bör berörda myndigheter också vara överens om sättet för hur luckan i lagstiftningen ska åtgärdas, om avsikten är att landskapet tills vidare ska sköta uppgifterna. Den behöriga riksmyndigheten som avses i 2 mom. är ett ministerium, om det handlar om skötseln på Åland av uppgifter i rikslagstiftning som gäller på Åland, men där befogenheter för en myndighet på Åland inte ännu har föreskrivits i lag. Den föreslagna bestämmelsen är således en säkerhetsventil, som i förhållande till lagförslaget avser en eventuell framtida situation där någon behörig myndighet på Åland inte ännu skulle föreskrivas. En sådan överenskommelseförordning upphör att gälla när dess giltighetstid utgår, förutsatt att den inte därförinnan upphävts.

Syftet med den föreslagna regleringen är att förvaltningsuppgifterna ska kunna skötas på Åland under den tid som ny lagstiftning bereds så att en behörig myndighet på Åland kan åläggas uppgifterna i lagtingslag eller riksdagslag, med beaktande av behörighetsfördelningen enligt självstyrelselagen. Efter att en behörig myndighet på Åland har utpekats i lag kan en överenskommelseförordning på viss tid eller tills vidare med uppsägningsmöjlighet ingås, om parterna anser det ändamålsenligt.

Bestämmelsen i *3 mom.* beaktar det regionala självstyret, vilket föreskrivs om i 121 § 4 mom. i grundlagen. Exempelvis ett välfärdsområde i riket kan inte påföras uppgifter på annat sätt än i lag. Bestämmelsen 1 mom. i paragrafen är således till den del uppgifter kunde överföras från landskapet till ett välfärdsområde, ett undantag från grundlagens 121 § 4 mom. Handlar det således om att med överenskommelseförordning i framtiden överföra någon enstaka riksuppgift hos landskapet, som exempelvis avses i 30 § 9 eller 24 punkten i lagförslaget, till ett välfärdsområde, förutsätts också samtycke av detta till överenskommelseförordningen. Däremot om ett välfärdsområde genom lag på Åland ålagts uppgifter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, kunde sådana riksuppgifter vid behov och om landskapsregeringen samtycker till överföringen, överföras med överenskommelseförordning på landskapsregeringen eller en myndighet som lyder under den. Även i en sådan situation förutsätter utfärdandet av en överenskommelseförordning på grund av det regionala självstyret välfärdsområdets samtycke.

I *4 mom.* föreslås liksom enligt nuvarande 32 § 3 mom. i självstyrelselagen att ett utlåtande alltid ska inhämtas från Ålandsdelegationen innan en överenskommelseförordning utfärdas. Detta obligatoriska hörande av Delegationen är motiverat med tanke på Delegationens roll i självstyrelsesystemet och den speciella kunskap som Delegationen därigenom har.

Bestämmelsen i *5 mom.* har sin motsvarighet i 2 mom. i gällande paragraf . Om en av myndighetsparterna i en överenskommelseförordning önskar frånträda den överenskommelse som gjorts genom en överenskommelseförordning, ska det fortsättningsvis vara möjligt. Grundtanken är att bägge parter ska vara likvärdiga och ingen av dem ska kunna förhindra att överenskommelsen lämnas.

Det kan antas att en uppsägning i allmänhet sker i samförstånd med tanke på att uppsägningen kan medföra behov av praktiska arrangemang hos bådamyndighetsparter. Berörda myndigheter kommer då också överens om när förordningen ska upphävas eller ändras till någon del. En ändring jämfört med gällande självstyrelselag är att uppsägningstiden föreslås ändrad till två år i stället för nuvarande ett år. Detta i syfte att förbättra möjligheterna att bygga upp en verksamhet som kan hantera uppgifterna om överenskommelseförordningen sägs upp.

Den tid en överenskommelseförordning är i kraft, saknar riks- eller landskapsmyndigheten, vars uppgifter har förts över med förordning på den andra, myndighetsbefogenheter på Åland. Förvaltningsbehörigheten ankommer på Åland på den myndighet som i förordningen anges som behörig att sköta förvaltningsuppgifterna. Den nuvarande bestämmelsen i 32 § 3 mom. kan således lämnas obeaktad i den föreslagna paragrafen. Bestämmelsen anger att en landskapslag som innebär ändring av en överenskommelseförordning, får till den del den avviker från överenskommelseförordningen inte tillämpas så länge förordningen är i kraft.

60 a §. *Offentlighet och sekretess.* Paragrafens 1 och 2 mom. är nya. I syfte att underlätta ett effektivt samarbete finns det ett behov av att tydligare än i dagsläget reglera hur Ålands landskapsregering, myndigheter som lyder under den och åländska kommuner samt myndigheter i riket eller statliga myndigheter på Åland ska ha rätt att få och lämna ut uppgifter mellan varandra. I dagsläget har detta både i rikslagstiftningen och landskapslagstiftningen hanterats i speciallag, exempelvis i 13 § 33 punkten i lagen om inkomstdatasystemet (53/2018) samt i 17 § 3 punkten i landskapslagen (ÅFS 2024:29) om privat hälso- och sjukvård. Paragrafen innebär att en allmän bestämmelse om offentlighet och sekretess tas in i självstyrelselagen för att minska behovet av bestämmelser i speciallagstiftningen i fråga om rätt att lämna ut handlingar mellan ovan nämnda åländska myndigheter och myndigheter i riket. I stället föreslås att den reglering som gäller i speciallag kan tillämpas utan specifika hänvisningar till landskapets och kommunernas myndigheter respektive myndigheter i riket eller statliga myndigheter på Åland.

Både i offentlighetslagen (ÅFS 2021:79) för Åland och i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) finns allmänna bestämmelser om att en sekretessbelagd handling endast får lämnas ut om det är tillåtet enligt lag. Myndigheternas rätt att ta del av en handling bestäms huvudsakligen i speciallagstiftningen. Grundlagens 10 § 1 mom. har tolkats så att det ska finnas bestämmelser i lag om myndigheternas rätt att få uppgifter och möjlighet att lämna ut uppgifter (se exempelvis GrUU 10/2014 rd, GrUU 19/2012 rd, s. 3-4 och GrUU 62/2010 rd, s. 4).

Enligt *1 mom.* har landskapsregeringen, en myndighet som lyder under den och en åländsk kommun rätt att lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till en myndighet i riket eller en statlig myndighet på Åland som enligt rikslag har motsvarande uppgifter som det i en lagtingslag anges att är en mottagande myndighet av handlingen. På motsvarande sätt kan en myndighet i riket enligt en riksdagslag lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till en åländsk myndighet som enligt lagtingslag har motsvarande uppgifter som det i en riksdagslag anges att är en mottagande myndighet av en handling. Om det exempelvis i landskapslag föreskrivs att Ålands gymnasium har rätt att lämna ut uppgifter till Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet ska myndigheten i enlighet med den föreslagna bestämmelsen även ha rätt att lämna ut uppgifterna till en motsvarande arbetsmarknads- och studieservicemyndighet i riket, om de övriga förutsättningarna i lagen är uppfyllda. Den myndighet som lämnar ut handlingen ska bedöma om det enligt lag är tillåtet att lämna ut den sekretessbelagda handlingen till motsvarande myndighet på Åland eller i riket.

Enligt *2 mom.* ska de handlingar som lämnas ut fortsatt vara sekretessbelagda hos den mottagande myndigheten i enlighet med den lagstiftning som tillämpas på överlåtande myndigheten. Eftersom lagstiftningen om offentlighet och sekretess delvis skiljer sig åt mellan Åland och riket kan det finnas en möjlighet att handlingen eller uppgifterna har sekretessbelagts med stöd av en sekretessgrund som inte har någon motsvarighet i antingen landskapslagstiftningen eller riksdagslagstiftningen. Detta kan exempelvis vara mer sannolikt inom rättsområden som hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet, till följd av alla sekretessgrunder som återfinns i riksslagstiftningen inte nödvändigtvis har beaktats i landskapslagstiftningen, eftersom myndigheterna inte sköter sådana uppgifter. Enligt den föreslagna bestämmelsen röjs inte sekretessen av att handlingen eller uppgiften lämnas till motsvarande åländsk myndighet eller myndighet i riket, vilket

möjliggör ett tätare samarbete och informationsutbyte. Detta förhindrar även att det görs olika tolkningar av behovet av sekretess för en och samma handling eller uppgift. Vid behov ska en åländsk myndighet eller en myndighet i riket föra en dialog med motparten för att utreda om grunderna för sekretess är uppfyllda enligt lagstiftningen som tillämpas på den överlämnande myndigheten.

Sekretessen ska även gälla om en åländsk myndighet eller en myndighet i riket har överlåtit en handling eller uppgift till motsvarande myndighet på Åland eller i riket och den motsvarande myndigheten behöver upprätta en handling där de sekretessbelagda uppgifterna ingår. I en sådan situation ska även de inom den mottagande myndigheten upprättade myndighetshandlingarna vara sekretessbelagda med stöd av paragrafen, till den del ett offentliggörande skulle medföra att de sekretessbelagda uppgifter som överlämnats med stöd av bestämmelsen röjs.

I *3 mom.* föreslås liksom i nuvarande paragraf att också självstyrelsemyndigheterna, i praktiken Ålands landskapsregering, ska följa riksdagslagstiftningen om sekretess och offentlighet när de hanterar fördragsärenden och EU-ärenden. Nuvarande bestämmelse infördes i samband med Finlands anslutning till Europeiska unionen och hör samman med naturen hos de ärenden som avses i 9 och 9 a kap. i självstyrelselagen.

Bestämmelsen ska ses mot bakgrunden av att landskapsregeringen och dess förvaltning, i de angelägenheter som regleras i 9 och 9 a kap. i självstyrelselagen, tar del i den nationella beredningen och i det nationella beslutsfattandet. I praktiken gäller paragrafen beredningen av nya rättsakter inom Europeiska unionen samt överträdelseärenden i förhållande till unionsrätten. Då det gäller verkställigheten av unionens politik på Åland, exempelvis notifieringar av statligt stöd, beslut om stöd till enskilda inom ramarna för ERUF- och ESF-programmen och liknande verkställighetsärenden ska däremot den åländska offentlighetslagstiftningen följas. Detta överensstämmer med den praxis som tillämpas.

61 a §. *Säkerhetsgrundad inlösen.* Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om tillämpningen av rikslagstiftningen på inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten. Paragrafen innehåller dessutom nödvändiga bestämmelser om överlåtelse av inlöst egendom, statens rätt att äga mark på Åland samt om ikraftträdandet på Åland av ändringar i lagstiftningen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten.

Enligt *1 mom.* ska rikets lag om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten tillämpas som sådan. Tillstånd till inlösen av fast egendom eller särskilda rättigheter på Åland för säkerställande av den nationella säkerheten ska dock beviljas av försvarsministeriet. En förutsättning för att inlösningstillstånd ska kunna beviljas är att Ålands landskapsregering lämnar sitt samtycke till detta.

Enligt 2 § i lagen om säkerhetsgrundad inlösen ansvarar varje ministerium inom sitt eget förvaltningsområde för tillståndsförfarandet i anslutning till säkerhetsgrundad inlösen. Försvarsministeriet har i egenskap av behörigt ministerium för tillsynen över fastighetsinnehav den mest omfattande erfarenheten av att utarbeta hotbedömningar som gäller fastigheter samt av tillsynen över utländskt fastighetsägande. Av denna anledning föreslås att behörigheten att bevilja inlösningstillstånd på Åland koncentreras till försvarsministeriet. Detta innebär dock inte att fast egendom på Åland skulle kunna förvärvas genom säkerhetsgrundad inlösen för försvarsändamål i strid med Ålands demilitarisering. Vid tillämpningen av bestämmelsen ska Ålands demilitarisering och dess folkrättsliga ställning respekteras.

Försvarsministeriet skulle, på grundval av tillgängliga uppgifter, inleda en bedömning av hotbilden och behovet av inlösen. Uppgifterna kan, utöver från landskapsförvaltningen, komma från ministeriets eget förvaltningsområde samt från myndigheter eller ministerier inom andra förvaltningsområden. Om försvarsministeriet bedömer att hotanalysen talar för inlösen, ska ministeriet med hänsyn till den mellan ministerierna gällande behörighetsfördelningen begära ett utlåtande av det ministerium vars ansvarsområde berörs. I utlåtandet ska detta ministerium ange sin ståndpunkt beträffande behovet av att inleda ett inlösenförfarande utifrån de omständigheter som framgår av hotbedömningen. När flera ministeriers intressen berörs ska samtliga ges möjlighet att framföra sin ståndpunkt. Hörandet grundar sig på den samarbetsskyldighet mellan ministerierna som föreskrivs i 2 § 2 mom. lagen om statsrådet (175/2003) och syftar till att säkerställa att ministerierna ges möjlighet att yttra sig i tillståndsärenden om inlösen som berör deras respektive förvaltningsområden.

Avsikten med förslaget är inte att ingripa i landskapets rätt att besluta i frågor som gäller fast egendom, utan att skapa en gemensamt identifierad möjlighet att ingripa mot sådant fastighetsägande som äventyrar Finlands nationella säkerhet. Därför föreslås att Ålands landskapsregerings samtycke ska utgöra en förutsättning för att inlösningstillstånd ska kunna beviljas.

Enligt *2 mom.* ska staten ha rätt att överlåta inlöst mark till en fysisk eller juridisk person som har rätt att förvärva mark på Åland. Om den inlösta marken inte har överlåtits inom två år från det att inlösenförrättningen avslutades, ska rätten till marken utan dröjsmål överföras till Åland i enlighet med 61 § 2 och 3 mom., förutsatt att Ålands landskapsregering lämnar sitt samtycke till detta. Om landskapsregeringen inte lämnar sitt samtycke till överföringen, får staten behålla marken i sin besittning utan hinder av vad som föreskrivs i 61 §.

Enligt huvudregeln i gällande 61 § i självstyrelselagen för Åland ska staten endast förfoga över sådan mark som den behöver på Åland för fullgörandet av sina uppgifter inom den egentliga statsförvaltningen och ska i övrigt inte äga mark i landskapet. Statens rätt till sådan mark övergår till Åland om marken inte längre behövs för den egentliga statsförvaltningens behov. Syftet med inlösen för säkerställande av den nationella säkerheten är att undanröja fastighetsägande som äventyrar den nationella säkerheten. Det är således inte fråga om egendom som staten behöver för den egentliga statsförvaltningens verksamhet.

Därför föreslås att staten efter avslutad inlösenförrättning i första hand ska kunna överlåta den inlösta marken till en fysisk eller juridisk person som har rätt att förvärva mark på Åland. Om den inlösta marken inte har överlåtits inom två år från det att inlösenförrättningen avslutades, ska rätten till marken emellertid övergå direkt till Åland i enlighet med 61 § 2 och 3 mom. i självstyrelselagen, förutsatt att Ålands landskapsregering samtycker till detta.

Om Ålands landskapsregering inte samtycker till att ta emot egendomen ska staten ha rätt att behålla egendomen i sin besittning oberoende av vad som föreskrivs i 61 § i självstyrelselagen. Detta skulle utgöra ett undantag från huvudregeln att staten på Åland endast äger sådana fastigheter som behövs för statens uppgifter. Någon statlig äganderätt skulle dock enligt förslaget inte kunna kvarstå utan landskapsregeringens samtycke till den ursprungliga säkerhetsgrundade inlösen. Vid fastställandet av den myndighet som genomför inlösen samt av den eventuella framtida ägaren ska Ålands demilitariserade status beaktas.

Enligt *3 mom.* träder en ändring av rikets lagstiftning om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten inte i kraft på Åland utan lagtingets bifall. Genom bestämmelsen säkerställs förverkligandet av landskapet Ålands självstyrelse.

7.2 Lag om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten

2 §. *Inlösningstillstånd.* Den föreslagna hänvisningen till självstyrelselagen för Åland i gällande 2 § i lagen är av förtydligande karaktär.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Genom propositionen föreslås landskapets förvaltningsbehörighet för vissa kemikalier (uppgifter enligt ”lagstiftningen om framställning och användning av gifter”) återgå till riksmyndigheterna. I nuläget sköter riksmyndigheterna redan med stöd av överenskommelseförordning de riksuppgifter som gäller växtskyddsmedel (628/2012) och som genom lagändringen återgår till dem. Gällande överenskommelseförordning om växtskyddsmedel kan därför föreslås upphävd som obehövlig i anslutning till att ändringslagen träder i kraft. En ny överenskommelseförordning avses dessutom bli utfärdad, genom vilken uppgifter som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet inom kemikalieförvaltningen överflyttas till riksmyndigheterna. Sistnämnda förordning är oberoende av lagförslaget.

Självstyrelselagens systematik i fråga om landskapets befogenheter för riksuppgifter inom hälso- och sjukvården och veterinärvården föreslås enligt denna proposition förbli vid nuläget. Landskapets förvaltningsbehörighet för riksuppgifterna på rättsområdena avses något omformulerade således framgå i sin helhet av självstyrelselagens 30 §. Sådan förvaltningsbehörighet kan liksom i nuläget återföras i enlighet med 32 § i självstyrelselagen till riksmyndigheter med överenskommelseförordning, däremot inte till kommuner eller välfärdsområden i riket. Inom husdjursmittskyddet avses en ny överenskommelseförordning bli utarbetad som ersätter den gällande (256/2024). Genom den ersättande förordningen avses vissa av landskapets befogenheter enligt lagförslaget, i högre grad än i nuläget bli återförda till riksmyndigheterna. Det finns en logik i att förordningen utarbetas och anpassas till de omformulerade bestämmelserna enligt lagförslaget om landskapets befogenheter och föreslås utfärdad samtidigt som ändringslagen avses träda i kraft.

Överenskommelseförordningen om 23 a § i mentalvårdslagen, som utfärdats den 4 juli 2025 (republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt mentalvårdslagen, 506/2025), är enligt sina förarbeten avsedd att gälla kortvarigt tills den i propositionen föreslagna nya bestämmelsen i 30 § 24 punkten i självstyrelselagen träder i kraft.

Lagförslagets 30 § 8, 9 eller 9 a punkt är inte direkt knutna till förekomsten av implementerande överenskommelseförordningar. Enligt Ålandsdelegationens utlåtande (ÅD Nr 32/25) över utkastet till proposition, erbjuder dylika överenskommelseförordningar större flexibilitet till den del det är fråga om statliga eller landskapets förvaltningsuppgifter, men innebär samtidigt att förvaltningsbehörigheten för uppgifter i rikslagstiftning som gäller på Åland, för både riket och självstyrelsemyndigheterna vilar på en svagare grund än om beskrivningen av självstyrelsens befogenheter intas uttryckligen i självstyrelselagen.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen träder i kraft så snart som möjligt efter att den i brådskande grundlagsordning antagits av riksdagen och Ålands lagting gett sitt bifall till den.

Av orsaker som framgår tidigare i denna proposition föreslås enligt ikraftträdelsebestämmelsen i lagförslaget, bestämmelsen i 30 § 24 punkten gälla temporärt till utgången av år 2031.

I samband med antagandet av lagen om ändring av lagen om smittsamma sjukdomar (1149/2022), som trädde i kraft den 1 januari 2023, infördes en särskild övergångsbestämmelse. Enligt bestämmelsen bestäms de behöriga myndigheter som i landskapet Åland svarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor enligt den lagstiftning som gällde rikets myndigheter och kommuner vid ikraftträdandet av denna lag, tills något annat föreskrivs. Efter att den föreslagna ändringen av självstyrelselagen har trätt i kraft tillämpas övergångsbestämmelsen inte mera.

10 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

10.1 Särställningen hos landskapet Åland

Landskapet Åland intar en särställning i Finlands statsskick, vilket speciellt framgår av landskapets omfattande självstyrelse (GrUB 10/1998 rd, s. 32). Enligt 120 § i grundlagen har landskapet Åland självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland. Bestämmelsen i grundlagen är en hänvisningsbestämmelse. Innehållet i den åländska självstyrelsen materialiseras således i självstyrelselagen.

Det har också ställts internationella garantier för landskapets självstyrelse (se RP 1/1998 rd, s. 177/II). Landskapets självstyrelse befästs av internationella utfästelser, framför allt av den så kallade Ålandsöverenskommelsen från 1921 (GrUB 10/1998 rd, s. 32–33).

Enligt 75 § 1 mom. i grundlagen gäller angående lagstiftningsordningen för självstyrelselagen för Åland det som särskilt bestäms i självstyrelselagen. Bestämmelsen kompletterar den allmänna bestämmelsen om självstyrelse i 120 § i grundlagen (RP 1/1998 rd, s. 127/I). Enligt 69 § 1 mom. i självstyrelselagen för Åland kan självstyrelselagen inte ändras annat än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget. I riksdagen ska beslutet fattas i den ordning som gäller vid ändring av grundlag. I lagtinget ska beslutet fattas med en majoritet om minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. I 73 § i grundlagen föreskrivs det om grundlagsordningen.

Självstyrelselagen är i formellt hänseende inte en grundlag, men till följd av den kvalificerade lagstiftningsordningen är den jämförbar med grundlagen (RP 1/1998 rd, s. 127/I). I självstyrelselagen ingår undantag på Åland från grundlagen i fråga om exempelvis näringsrätten och hembygdsrätten.

Grundlagsutskottet har då den gällande självstyrelselagen stiftades konstaterat att självstyrelselagen innehåller rikligt med föreskrifter som statsförfattningsteoretiskt sett inte hör hemma på grundlagsnivå (GrUB 15/1990 rd, s. 5–6). Myndighetsbefogenheterna för hälso- och sjukvården på Åland och som avses i lagförslaget är till sitt detaljerade innehåll sådana att de inte på ett allmänt plan kan anses hänföra sig till eller lämpa sig för grundlagsnivån. Självstyrelselagens kvalificerade lagstiftningsordning medför en risk för att alltför detaljerade bestämmelser behöver ändras om det sker ändringar i den rikslagstiftning som knyter an till dessa bestämmelser.

10.2 Lagförslagets förhållande till grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter

I lagförslaget har beaktats grundlagsutskottets synpunkter om att verkningarna av välfärdsområdesreformen inte kan lämnas oreglerad på Åland och att behovet av att ändra självstyrelselagen är brådskande (se GrUU 72/2022 rd och GrUU 31/2024 rd). I lagförslaget anges myndighetsbefogenheterna i 30 § 9 punkten och den nya 9 a och 24 punkter också så att de avser upp-

gifter som i riket hör till kommunerna eller välfärdsområdena. De uppgifter i hälso- och sjukvården som ska skötas också på Åland är redan reglerade i rikslagstiftning och i riket påförda statliga myndigheter, kommunerna eller välfärdsområdena. Befogenheterna för uppgifterna i rikslagstiftning inom hälso- och sjukvården på Åland för landskapet eller riksmyndigheter föreslås således i grunden fortsättningsvis var angivna i självstyrelselagen.

De grundläggande och mänskliga rättigheterna ska tryggas av det allmänna i enlighet med grundlagen och internationella människorättskonventioner. Till de grundläggande fri- och rättigheterna hör bland annat rätten att leva, den personliga säkerheten och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster.

Som en mänsklig rättighet ingår personens rätt till hälsa och rätt att få hälso- och sjukvårdstjänster i flera människorättskonventioner som är bindande för Finland. De viktigaste av dem är den internationella överenskommelsen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som ingåtts inom ramen för FN (FördrS 6/1976, ESK-konventionen). Enligt artikel 2.1 i konventionen förbinder sig varje konventionsstat att vidta åtgärder för att konventionens mål ska uppnås. Artikel 4 i avtalet innehåller de villkor enligt vilka de rättigheter som föreskrivs i avtalet kan begränsas. Konventionsstaten kan begränsa rättigheterna på det sätt som föreskrivs i lag, men endast i den omfattning det är förenligt med rättigheternas karaktär samt med FN-andan i syfte att främja den allmänna välfärden i ett demokratiskt samhälle. Även om någon rättighet begränsas, ska de minimiförpliktelser som följer av rättigheten alltid respekteras. En konventionsstat får inte under några omständigheter berättiga till underlåtelse att iaktta sina minimiskyldigheter eller avvika från dem. Enligt artikel 6 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976, MP-konventionen) har varje människa medfödd rätt till liv och denna rätt skyddas genom lag. I del I punkt 11 i Europarådets reviderade europeiska sociala stadga (FördrS 78–80/2002) har konventionsstaterna förbundit sig att eftersträva förhållanden som var och en har rätt att utnyttja alla åtgärder med hjälp av vilka han eller hon kan uppnå bästa möjliga hälsotillstånd. I artikel 11 i del II i stadgan fastställs rätten till högsta möjliga hälsotillstånd och rätten till hälso- och sjukvård. I artikel 13 i del II i stadgan föreskrivs det om rätten till socialt och medicinskt bistånd. Som en mänsklig rättighet har till exempel i FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59–60/1991), som är bindande för Finland, erkänts bland annat rätten till bästa möjliga hälsotillstånd och hälso- och sjukvårdstjänster som tryggar det.

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Grundlagens 22 § förpliktar det allmänna att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses i praktiken. Det allmänna ska aktivt skapa faktiska förutsättningar för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna. Till den del riket har lagstiftningsbehörighet kan det i landskapet Åland innebära bland annat att de grundläggande fri- och rättigheterna ska tryggas genom lagstiftningsåtgärder.

För den rätt till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster som nämns i 19 § 3 mom. i grundlagen har enligt grundlagsutskottet ett visst rättsligt innehåll och bedömningsgrunder etablerats (GrUU 17/2021 rd, stycke 71). Utgångspunkten för bedömningen av om tjänsterna är tillräckliga är enligt dem en sådan nivå på tjänsterna som ger alla människor förutsättningar att vara fullvärdiga medlemmar i samhället (se RP 309/1993 rd, s. 71/II). I sista hand förutsätts en individuell bedömning av om tjänsterna är tillräckliga (se GrUU 30/2013 rd, s. 3/I). Grundlagsutskottet har betonat att bestämmelsen i 19 § 3 mom. i grundlagen inte reglerar sättet att ordna de social- och hälsovårdstjänster som avses i momentet, utan förpliktar det allmänna att trygga tillgången till tjänster (se GrUU 26/2017 rd, s. 44–45 och GrUU 54/2014 rd, s. 2/I). Till denna del är en förutsättning enligt grundlagen att det finns tillräckligt med tjänster (se t.ex. GrUU 59/2024 rd, st. 11, GrUU 26/2017 rd, s. 32 och 36–41, GrUU 12/2015 rd, s. 3 och GrUU 11/1995

rd, s. 2 och RP 309/1993 rd, s. 71/I). Bestämmelsen i 19 § 3 mom. i grundlagen innebär ett krav på ett tillräckligt utbud av tjänster för dem som bor i olika delar av landet (GrUU 17/2021 rd, stycke 72, GrUU 26/2017 rd, s. 33).

Rätten till tillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster tryggar i de allvarligaste situationerna också den rätt till liv och personlig frihet, integritet och trygghet som tryggas som en grundläggande fri- och rättighet i 7 § i grundlagen (se exempelvis. GrUU 65/2014 rd, s. 4/II och RP 309/1993 rd, s. 71/I). Enligt 7 § 3 mom. i grundlagen får ingen berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund.

Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Till skillnad från andra grundläggande sociala rättigheter har bestämmelsen skrivits direkt i grundlagen i form av subjektiv rätt. Rätten till oundgänglig omsorg omfattar rätten till brådskande sjukvård (se GrUU 59/2024 rd, st. 9, GrUU 20/2004 rd, s. 2/II och RP 309/1993 rd, s. 69.).

Enligt 6 § 1 mom. i grundlagen är alla lika inför lagen. Enligt det momentet får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Bestämmelsen förbjuder diskriminering och förpliktar myndigheterna att behandla dem som uträttar ärenden inom förvaltningen jämlikt. Detta gäller också patientens och klientens rätt att få social- och hälsovårdstjänster på lika villkor.

Genom lagstiftningen om bekämpning av smittsamma sjukdomar hos människor och lagstiftningen om andra uppgifter inom hälso- och sjukvården tillgodoses individens grundläggande fri- och rättigheter i utgångspunkten också på Åland. Rikslagstiftningen möjliggör även administrativa ingrepp i den personliga friheten inom smittskyddet. Den rikslagstiftning som ligger till grund för bekämpningen av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur och utförandet av övriga riksuppgifter inom hälso- och sjukvården och veterinärvården på Åland är betydelsefull för enskilda. Rikslagstiftningen innehåller ett flertal bestämmelser som ger myndigheterna rätt att ingripa i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Befogenheterna innebär bland annat inskränkning i skyddet för den personliga friheten och integriteten enligt 7 § 1 mom. i grundlagen samt skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen, till den del dessa rättigheter anses garantera personens självbestämmanderätt.

Karaktären hos de befogenheter som ska finnas också för myndigheterna på Åland är därmed ägnad att framhäva kravet på tydlighet i bestämmelserna om behöriga myndigheter. Genom förslaget ska både enskilda och myndigheter få klarhet i vilka befogenheter myndigheter som verkar på Åland har. Det här är nödvändigt för iakttagandet av rättsstatsprincipen sådan den framgår av 2 § i grundlagen. Enligt grundlagsutskottet är regleringen av myndigheters befogenheter betydelsefull med tanke på rättsstatsprincipen i grundlagens 2 § 3 mom. (exempelvis GrUU 21/2024 vp, stycke 2 och GrUU 51/2006 rd, s. 2/I). Enligt momentet ska all utövning av offentlig makt bygga på lag, och lag ska noggrant iakttas i all offentlig verksamhet. Utgångspunkten är att all utövning av offentlig makt alltid ska ha en behörighetsgrund som i sista hand återgår på en av riksdagen stiftad lag (RP 1/1998 rd, s. 75). För lagar gäller det allmänna kravet på att en lag ska vara exakt och noga avgränsad. Regleringen av befogenheterna är enligt utskottets uppfattning i allmänhet av betydelse också med avseende på de grundläggande fri- och rättigheter som tryggas i grundlagen (GrUU 51/2006 rd, s. 2/I).

Tillräckliga myndighetsbefogenheter för självstyrelsemyndigheterna kan med beaktande av landskapets lagstiftningsbehörighet för landskapets myndigheter enligt 18 § 1 punkten i själv-

styrelselagen i lag endast ges genom en ändring av självstyrelselagen. En sådan ändring förutsätter enligt 69 § i självstyrelselagen samstämmiga beslut av riksdagen och lagtinget. Den föreslagna ändringen av 30 § 9 och 9 a punkten i självstyrelselagen och den nya 24 punkten till 30 § är därmed på Åland, genom de föreslagna myndighetsbefogenheterna för hälso- och sjukvårdens och veterinärvårdens uppgifter i rikslagstiftning, ägnade att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna på rättsområden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

Vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet är tryggad enligt 16 § 3 mom. i grundlagen. Bestämmelsen i grundlagen omfattar bland annat vetenskapsidkarens rätt att välja sitt forskningsobjekt och sina forskningsmetoder (RP 309/1993 rd, s. 68—69, se också GrUU 52/2022 rd och GrUU 4/2025 rd). Syftet med lydelsen för 30 § 9 punkten i lagförslaget, till den del där ingår en hänvisning till uppgifter som rör forskning, är att undanta dessa från landskapets smittskyddsförvaltningsbehörighet till den del de enligt lagen om smittsamma sjukdomar är anförtrodda Institutet för hälsa och välfärd. Bestämmelsen i lagförslagets 30 § 9 punkt begränsar sig således till sådan forskning som följer av lagen om smittsamma sjukdomar.

Till den del lagförslagets 30 § 24 punkt föreslås gälla temporärt i fem år, är förslaget inte optimalt ur synpunkten för det allmännas skyldigheter enligt 22 § i grundlagen. Bestämmelsen föreslås inkludera uttömmande myndighetsbefogenheter för landskapet att sköta sådana uppgifter i hälso- och sjukvården för vilka rikslagstiftning gäller på Åland, även om den är i kraft temporärt för fem år. Landskapsregeringen har våren 2026 påpekat att det finns gränsdragningsproblematik i fråga om behörighetsfördelningen, vilken i enskilda fall påverkar valet av tillämplig lag för uppgiftsskötseln. En annan lösning än en temporär, är inte möjlig för att ändringspropositionen ska inbringa ett samtycke av Ålands lagting. Därför föreslås en temporär reglering i kombination med att social- och hälsovårdsministeriet tillsätter en arbetsgrupp för att i samarbete med landskapsregeringen ta fram ett beständigt lösningsförslag. Att saken bedöms och utreds i samarbete är ägnat att främja en sådan tillräcklig och tydlig reglering som grundlagsutskottet förutsatt i sina utlåtanden. I god tid före bestämmelsen upphör att gälla bör det vara möjligt att föreslå hur man kunde gå vidare för att på Åland säkra motsvarande myndighetsbefogenheter för de riksuppgifter som avses i punkten.

I den definition som ersätter ett uttryckligt omnämnande av välfärdsområdena i lagförslagets 30 § 9 och 24 punkt, beaktas 121 § 4 mom. i grundlagen om självstyrelse på större förvaltningsområden än kommuner och 1 § i lagen om välfärdsfärdsområdena.

Förhållandet mellan den föreslagna bestämmelsen i 60 a § om inlösen och de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har bedömts i förarbetena till lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (RP 253/2018 rd), som stiftats med grundlagsutskottets medverkan. Genom de ändringar som nu görs utvidgas närmast den personkrets vars egendom kan bli exproprierad, och genom detta förslag föreslås inga ändringar i sådana bestämmelser som kan antas inverka på den tidigare bedömningen av säkerhetsinlösningslagens förhållande till de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

10.3 Brådskande grundlagsordning

Grundlagsutskottet har med tanke på grundlagens relativa beständighet och statsrättsliga status ansett att det är viktigt att ändringar i texten i grundlagen behandlas enligt huvudregeln, dvs. i normal grundlagsordning enligt 73 § 1 mom. (GrUB 4/2018 rd, s. 9, GrUB 5/2005 rd, s. 5). Möjligheten att behandla ändringar av självstyrelselagen i brådskande ordning på det sätt som föreskrivs i 73 § 2 mom. i grundlagen är konstitutionellt begränsad och kan inte tas för given

(GrUB 6/2018 rd). Utskottet har också sett det som mycket viktigt att den brådskande behandlingsordningen inte utnyttjas annat än när det undantagsvis finns ett trängande behov av att tillämpa brådskande förfarande och situationen är tvingande (se GrUU 29/2022 rd, s. 11 f., GrUB 4/2018 rd, s. 9–11, GrUB 10/2006 rd, s. 6). Enligt utskottet kan samma princip med fördel tillämpas på permanenta undantagslagar (GrUU 29/2022, s. 11, GrUU 6/2009 rd, s. 15). Enligt utskottet finns det inte heller skäl att avgöra lagstiftningsordningen för ändringar i självstyrelselagen på ett sätt som väsentligt avviker från lagstiftningsordningen för ändringar i texten i grundlagen och undantagslagar av permanent karaktär (GrUB 12/2018 rd, s. 4, GrUB 6/2018 rd, s. 3).

Under den tid grundlagen har varit i kraft har riksdagen vid sju tillfällen behandlat regeringens propositioner med förslag till lagar om ändring av självstyrelselagen. Riksdagen har vid två tillfällen (GrUB 6/2009 rd och GrUB 7/2009 rd), båda år 2009, dvs. mitt i valperioden, i enlighet med ståndpunkten i grundlagsutskottets betänkande behandlat och godkänt lagar om ändring av självstyrelselagen i brådskande grundlagsordning enligt 73 § 2 mom. i grundlagen. Riksdagen har vid fem tillfällen (GrUB 7/2002 rd, GrUB 4/2010 rd, GrUB 5/2014 rd, GrUB 6/2018 rd och GrUB 12/2018 rd) i enlighet med ståndpunkten i grundlagsutskottets betänkande lämnat lagförslaget att vila till riksmötet efter följande riksdagsval i enlighet med 73 § 1 mom. i grundlagen.

Regeringen föreslår att lagförslaget behandlas i riksdagen enligt 73 § 2 mom. i grundlagen, med Ålands självstyrelse och självstyrelselagens grundlagsenliga särställning tagna i beaktande. Lagförslagets 30 § 9, 9 a och 24 punkt avser befogenheter för uppgifter genom vilka grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses och begränsas och administrativa ingrepp kan göras i individens personliga frihet. I samband med en ändring i lagen om smittsamma sjukdomar har grundlagsutskottet ansett att en övergångsbestämmelse knuten till 30 § 9 punkten i självstyrelselagen bör vara kortvarig. Detta lagförslag avser också avskaffa behovet av nämnda övergångsbestämmelse, vilket talar för behandling enligt 73 § 2 mom. i grundlagen.

Grundlagsutskottet har tidigare bedömt att det i samband med ändringen av 10 § 4 mom. i grundlagen är motiverat att förklara ärendet brådskande på grunder som hänför sig till förändringar i Finlands säkerhetspolitiska omgivning och osäkerhetsfaktorer i anslutning till dem (GrUB 4/2018 rd, s. 10–11). På motsvarande sätt var det motiverat att också beredskapslagen, som stiftades som en undantagslag, skyndsamt kompletteras med bestämmelser om hybridhot på grund av en plötslig försämring av den internationella säkerhetspolitiska miljön (GrUU 29/2022 rd, stycke 45).

Finlands och Europas säkerhetspolitiska omgivning har försämrats på ett grundläggande och långsiktigt sätt efter Rysslands invasion av Ukraina. Ryssland utgör ett långvarigt säkerhetshot mot Europa och Finland också i framtiden. Även om Finland för närvarande inte utsätts för något oöverstigligt militärt hot, måste Finland beredas på att använda eller hota med militära maktmedel. Rysslands omfattande inflytande i Europa har ökat. cyber-, hybrid- och sabotageåtgärder som riktats mot kritisk infrastruktur har upptäckts i stor utsträckning i Europa. Finlands omvärld är förenad med växande osäkerhetsfaktorer, vilket kan förväntas fortsätta även i framtiden. Finland måste vara berett att svara på dessa förvissningar och eventuell hybridverksamhet i hela landet.

En behandling i normal ordning enligt 73 § 1 mom. i grundlagen av det förslag som nu bedöms, skjuter upp ikraftträdandet av ändringslagen med cirka 7–11 månader jämfört med om förslaget behandlas i brådskande ordning enligt 73 § 2 mom. i grundlagen. Lagen om ändring av självstyrelselagen bör därför träda i kraft utan att lämnas vilande över riksdagsvalet år 2027.

Tidpunkten för lagtingets beslut specificeras inte i 69 § i självstyrelselagen. Justitieministeriet avser i enlighet med 58 § 3 mom. 4 punkten i grundlagen så snart som möjligt för republikens president föredra det ärende som gäller inhämtande av lagtingets bifall till lagförslaget.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring och temporär ändring av självstyrelselagen för Åland

I enlighet med riksdagens och Ålands lagtings beslut, tillkomna på det sätt som föreskrivs i 69 § 1 mom. i självstyrelselagen för Åland (1144/1991),

upphävs i självstyrelselagen för Åland 28 § 2 mom. och 33 §, av dem 33 § sådan den lyder i lag 68/2004,

ändras 11 §, det inledande stycket i 30 §, 30 § 8, 9 och 23 punkten, av dem 30 § 8, 9 och 23 punkten sådana de lyder i lag 1084/2015, temporärt 32 § sådan den lyder i lagar 1556/1994 och 68/2004 samt 60 a § sådan den lyder i lag 1556/1994, och

fogas till lagen en ny 28 a § och till 30 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 68/2004, 1084/2015 och 1065/2019, en ny 9 a-punkt och temporärt en ny 24 punkt samt en ny 61 a § som följer:

11 §

Näringsrätt

Rätten att på Åland utöva rörelse eller yrke som näring kan för den som inte har hembygdsrätt begränsas genom landskapslag. En sådan lag får dock inte begränsa rätten för den som är bosatt på Åland att idka sådan näring som bedrivs utan annat biträde än make, sambo eller egna omyndiga barn och utan användande av affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftställe.

Bestämmelser om rätt till information på svenska om varor och tjänster som tillhandahålls i näringsutövning kan utfärdas genom landskapslag.

Näringsrätt beviljas inte, om verksamheten kan bedömas hota den nationella säkerheten. Innan ett sådant ärende avgörs ska landskapsregeringen inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet.

28 a §

Hörande och samråd vid beredningen av lagstiftning

När lagstiftning som har särskild betydelse för landskapet Åland bereds vid statsrådet eller lagstiftning som har särskild betydelse för riket bereds vid Ålands landskapsregering ska det behöriga ministeriet och landskapsregeringen informera varandra om saken och vid behov samråda.

Över lagförslag som föreläggs riksdagen och som har särskild betydelse för landskapet ska utlåtande begäras av landskapsregeringen innan en regeringsproposition lämnas till riksdagen. Landskapsregeringen ska även höras om förordningsförslag och förslag till myndighetsföreskrifter eller anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som annars är av särskild betydelse för landskapet.

Landskapsregeringen kan begära utlåtande av ministerier om förslag till landskapslagar.

30 §

Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden

Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet sköts på Åland av riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

— —

8) de uppgifter som enligt lagstiftningen om förebyggande av införsel till landet av växtskadegörare ankommer på en riksmyndighet, ska på Åland skötas av Ålands landskapsregering eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,

9) de uppgifter som enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos människor ankommer på en riksmyndighet, ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket eller på kommunerna, ska på Åland skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag, dock så att ledarskapet på riksnivå vid en allvarlig störning inom hälso- och sjukvården på grund av en smittsam sjukdom eller en situation som förorsakas av en pandemi och beredskapen inför dessa, uppgifter enligt 27 § 4 punkten i denna lag, oberoende sakkunniguppgifter och forskning samt vacciner, läkemedel, medicintekniska produkter och skyddsutrustning, ska skötas av det behöriga ministeriet eller en annan riksmyndighet. Det behöriga ministeriet ska höra Ålands landskapsregering i alla ärenden som gäller smittsamma sjukdomar och som påverkar Åland och ministeriet får endast av grundad anledning låta bli att beakta dess synpunkter i ärendet,

9 a) de uppgifter som enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos husdjur ankommer på riksmyndigheter eller kommuner och som gäller bekämpningen av sådana sjukdomar och övervakningen av sjukdomsbekämpningen, ska på Åland skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,

— —

23) insamlande av statistiska uppgifter om Åland för rikets behov ska ske i samarbete med respektive myndigheter i landskapet,

24) de uppgifter inom hälso- och sjukvården som enligt på Åland tillämplig rikslagstiftning ankommer på ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket, ska skötas av en myndighet som anges i landskapslag.

32 §

Överenskommelseförordningar

Efter överenskommelse mellan Ålands landskapsregering och statsrådet kan genom förordning av republikens president och med samtycke av landskapsregeringen (*överenskommelseförordning*) förvaltningsuppgifter som följer av rikets lagstiftningsbehörighet och som är reglerade i lag överföras för en viss tid eller tills vidare på landskapsregeringen eller någon myndighet som lyder under den. I likadan ordning kan förvaltningsuppgifter som är reglerade i lagtingslag att skötas av Ålands landskapsregering eller någon myndighet under den, överföras på en statlig myndighet eller ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket.

Utfärdandet av en överenskommelseförordning enligt 1 mom. förutsätter att det i lag föreskrivs om den myndighet som är behörig att på Åland sköta de förvaltningsuppgifter som föreslås överförda. Om en sådan behörig myndighet inte ännu har angetts i lag och Ålands landskapsregering och den behöriga riksmyndigheten är överens om behovet av en sådan förordning, får en överenskommelseförordning utfärdas en gång för högst två år och med beaktande av att förordningen inte får sägas upp ensidigt.

En överenskommelseförordning som avser gälla ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket, får utfärdas endast med dess samtycke.

Innan ett förslag till överenskommelseförordning föredras ska utlåtande om förslaget inhämtas av Ålandsdelegationen.

Om överenskommelsen sägs upp, ska förordningen ändras eller upphävas så snart som möjligt, dock senast inom två år räknat från dagen för uppsägningen. Ändras eller upphävs förordningen inte inom denna tid, ska överenskommelsen anses ha upphört att gälla två år efter uppsägningen.

60 a §

Sekretess och offentlighet

Ålands landskapsregering, en myndighet som lyder under den, eller en åländsk kommun kan lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till en myndighet i riket eller en statlig myndighet på Åland som enligt rikslag har motsvarande uppgifter som det i en landskapslag anges att är en mottagande myndighet av handlingar. På motsvarande sätt kan en myndighet i riket eller en statlig myndighet på Åland lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till landskapsregeringen eller en myndighet som lyder under den, eller en åländsk kommun och som enligt landskapslag har motsvarande uppgifter som det i en rikslag anges att är en mottagande myndighet av handlingar. Om rätten att lämna ut handlingarna föreskrivs i landskapslag eller rikslag.

Handlingarna och uppgifterna som avses i 1 mom. ska fortsatt vara sekretessbelagda enligt den överlåtande myndighetens lagstiftning.

I fråga om offentlighet och sekretess i frågor som avses i 9 och 9 a kap. tillämpas rikslagstiftningen.

61 a §

Säkerhetsrelaterad inlösen

På inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten tillämpas rikslagstiftning. Tillstånd till inlösen av fast egendom eller en särskild rättighet för säkerställande av den nationella säkerheten på Åland beviljas av försvarsministeriet. En förutsättning för beviljande av inlösningstillstånd är att Ålands landskapsregering har lämnat sitt samtycke till detta.

Staten har rätt att överlåta den inlösta marken till en person eller sammanslutning som har rätt att förvärva mark på Åland. Om den inlösta marken inte har överlåtits inom två år från det att inlösningsförrättningen avslutades, ska rätten till marken utan dröjsmål överföras till landskapet Åland i enlighet med bestämmelserna i 61 § 2 och 3 mom., förutsatt att Ålands landskapsregering lämnar sitt samtycke till överföringen. Om Ålands landskapsregering inte lämnar sitt samtycke till överföringen av rätten, får staten behålla besittningen av egendomen utan hinder av vad som föreskrivs i 61 §.

En ändring av sådan rikslagstiftning som gäller inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten träder inte i kraft på Åland utan lagtingets bifall.

Denna lag träder i kraft den 20 . Bestämmelsen i 30 § 24 punkten och 32 § gäller till och med den 31 december 2031.

2.

Lag

om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (468/2019) 2 § som följer:

2 §

Inlösningstillstånd

Det ministerium till vars ansvarsområde tryggandet av det intresse som avses i 1 § 1 mom. hör får bevilja en myndighet eller en sammanslutning tillstånd att lösa in fast egendom eller en särskild rättighet, om det allmänna behov som avses i 1 § kräver det. Bestämmelser om den myndighet som beviljar tillstånd till inlösen i landskapet Åland finns i självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

_____

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 2026

Statsminister

Petteri Orpo

Kommun- och regionminister Anna-Kaisa Ikonen

1.

Lag

om ändring och temporär ändring av självstyrelselagen för Åland

I enlighet med riksdagens och Ålands lagtings beslut, tillkomna på det sätt som föreskrivs i 69 § 1 mom. i självstyrelselagen för Åland (1144/1991),

upphävs i självstyrelselagen för Åland 28 § 2 mom. och 33 §, av dem 33 § sådan den lyder i lag 68/2004,

ändras 11 §, det inledande stycket i 30 § samt 30 § 8, 9 och 23 punkten, 30 § 8, 9 och 23 punkten sådana de lyder i lag 1084/2015, temporärt 32 § och

fogas till lagen en ny 28 a § och till 30 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 68/2004, 1084/2015 och 1065/2019, en ny 9 a-punkt och temporärt en ny 24 punkt som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 §	11 §
Näringsrätt	*Näringsrätt*
Rätten att i landskapet utöva rörelse eller yrke som näring kan för den som inte har hembygdsrätt inskränkas genom landskapslag. En sådan landskapslag får dock inte inskränka rätten för den som är bosatt i landskapet att idka sådan näring som bedrivs utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftställe.	Rätten att på Åland utöva rörelse eller yrke som näring kan för den som inte har hembygdsrätt begränsas genom landskapslag. En sådan lag får dock inte begränsa rätten för den som är bosatt på Åland att idka sådan näring som bedrivs utan annat biträde än make, sambo eller egna omyndiga barn och utan användande av affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftställe.
(ny)	*Bestämmelser om rätt till information på svenska om varor och tjänster som tillhandahålls i näringsutövning kan utfärdas genom landskapslag.*
	Näringsrätt beviljas inte, om verksamheten kan bedömas hota den nationella säkerheten. Innan ett sådant ärende avgörs ska landskapsregeringen inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet
28 §	28 §
Rikslagar som har särskild betydelse för landskapet	*Rikslagar som har särskild betydelse för landskapet*

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
I fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet skall utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen stiftas.	*(momentet upphävs)*
(ny paragraf)	28 a §
	Hörande och samråd vid beredningen av lagstiftning
	När lagstiftning som har särskild betydelse för landskapet Åland bereds vid statsrådet eller lagstiftning som har särskild betydelse för riket bereds vid Ålands landskapsregering ska det behöriga ministeriet och landskapsregeringen informera varandra om saken och vid behov samråda. *Över lagförslag som föreläggs riksdagen och som har särskild betydelse för landskapet ska utlåtande begäras av landskapsregeringen innan en regeringsproposition lämnas till riksdagen. Landskapsregeringen ska även höras om förordningsförslag och förslag till myndighetsföreskrifter eller -anvisningar som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse för landskapet.* *Landskapsregeringen kan begära utlåtande av ministerier om förslag till landskapslagar.*
30 §	30 §
Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden	*Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden*
Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet *ankommer* på riksmyndigheterna med iakttagande av följande:	Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet *sköts på Åland* av riksmyndigheterna med iakttagande av följande:
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
8) de uppgifter som enligt lagstiftningen om förebyggande av införsel till landet av *växtförstörare samt lagstiftningen om framställning och användning av gifter* ankommer på en riksmyndighet, ska *i landskapet* skötas av *landskapsregeringen* eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,	8) de uppgifter som enligt lagstiftningen om förebyggande av införsel till landet av *växtskadegörare (borttagen text)* ankommer på en riksmyndighet, ska *på Åland* skötas av *Ålands landskapsregering* eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,
9) de uppgifter som enligt lagstiftningen om *bekämpande av* smittsamma sjukdomar hos	9) de uppgifter som enligt lagstiftningen om *(borttagen text)* smittsamma sjukdomar hos människor *(borttagen text)* ankommer på en

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
människor *och husdjur* ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna, ska *i landskapet* skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,	riksmyndighet*, ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket* eller på kommunerna*,* ska *på Åland* skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag*, dock så att ledarskapet på riksnivå vid en allvarlig störning inom hälso- och sjukvården på grund av en smittsam sjukdom eller en situation som förorsakas av en pandemi och beredskapen inför dessa, uppgifter enligt 27 § 4 punkten i denna lag, oberoende sakkunniguppgifter och forskning samt vacciner, läkemedel, medicintekniska produkter och skyddsutrustning, ska skötas av det behöriga ministeriet eller den behöriga riksmyndigheten. Det behöriga ministeriet ska höra Ålands landskapsregering i alla ärenden som gäller smittsamma sjukdomar och som påverkar Åland och ministeriet får endast av grundad anledning låta bli att beakta dess synpunkter i ärendet,*
(ny punkt)	*9 a) de uppgifter som enligt lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos husdjur ankommer på riksmyndigheter eller kommuner och som gäller bekämpningen av sådana sjukdomar och övervakningen av sjukdomsbekämpningen, ska på Åland skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag,*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
23) insamlande av statistiska uppgifter om Åland för rikets behov *skall* ske i samarbete med respektive myndigheter i landskapet.	23) insamlande av statistiska uppgifter om Åland för rikets behov ska ske i samarbete med respektive myndigheter i landskapet*,*
(ny punkt)	*24) de uppgifter inom hälso- och sjukvården som enligt på Åland tillämplig rikslagstiftning ankommer på ett område med självstyrelse som är större än en kommun i riket, ska skötas av en myndighet som anges i landskapslag.*
33 §	33 §
Inhämtande av landskapsregeringens utlåtande	(upphävs)
Innan republikens president, statsrådet, ett ministerium eller någon annan myndighet utfärdar föreskrifter som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse	

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
för landskapet, ska landskapsregeringens utlåtande i saken inhämtas.	
60 a §	60 a §
Sekretess	***Offentlighet och** sekretess*
I fråga om offentlighet och sekretess i frågor som avses i 9 och 9 a kap. tillämpas rikslagstiftningen.	*Ålands landskapsregering, en myndighet som lyder under den, eller en åländsk kommun kan lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till en myndighet i riket eller en statlig myndighet på Åland som enligt rikslag har motsvarande uppgifter som det i en landskapslag anges att är en mottagande myndighet av handlingar. På motsvarande sätt kan en myndighet i riket eller en statlig myndighet på Åland lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar till landskapsregeringen eller en myndighet som lyder under den, eller en åländsk kommun och som enligt landskapslag har motsvarande uppgifter som det i en rikslag anges att är en mottagande myndighet av handlingar. Om rätten att lämna ut handlingarna föreskrivs i landskapslag eller rikslag.* *Handlingarna och uppgifterna som avses i 1 mom. ska fortsatt vara sekretessbelagda enligt den överlåtande myndighetens lagstiftning.* I fråga om offentlighet och sekretess i frågor som avses i 9 och 9 a kap. tillämpas rikslagstiftningen.
(ny paragraf)	61 a § *Säkerhetsrelaterad inlösen* *På inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten tillämpas rikslagstiftning. Tillstånd till inlösen av fast egendom eller en särskild rättighet för säkerställande av den nationella säkerheten på Åland beviljas av försvarsministeriet. En förutsättning för beviljande av inlösningstillstånd är att Ålands landskapsregering har lämnat sitt samtycke till detta.*

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Staten har rätt att överlåta den inlösta marken till en person eller sammanslutning som har rätt att förvärva mark på Åland. Om den inlösta marken inte har överlåtits inom två år från det att inlösningsförrättningen avslutades, ska rätten till marken utan dröjsmål överföras till landskapet Åland i enlighet med bestämmelserna i 61 § 2 och 3 mom., förutsatt att Ålands landskapsregering lämnar sitt samtycke till överföringen. Om Ålands landskapsregering inte lämnar sitt samtycke till överföringen av rätten, får staten behålla besittningen av egendomen utan hinder av vad som föreskrivs i 61 §. *En ändring av sådan rikslagstiftning som gäller inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten träder inte i kraft på Åland utan lagtingets bifall.*
	_____
	Denna lag träder i kraft den 20 . Bestämmelsen i 30 § 24 punkten och 32 § gäller till och med den 31 december 2031.
	_____

2.

Lag

om ändring av 2 § i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten

I enlighet med riksdagens beslut ändras i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (468/2019) 2 § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	2 §
Inlösningstillstånd	*Inlösningstillstånd*
Det ministerium till vars ansvarsområde det hör att trygga ett i 1 § 1 mom. avsett intresse kan bevilja en myndighet eller en sammanslutning tillstånd att lösa in fast egendom eller en särskild rättighet, om ett allmänt behov enligt 1 § kräver det.	Det ministerium till vars ansvarsområde tryggandet av det intresse som avses i 1 § 1 mom. hör får bevilja en myndighet eller en sammanslutning tillstånd att lösa in fast egendom eller en särskild rättighet, om det allmänna behov som avses i 1 § kräver det. *Bestämmelser om den myndighet som beviljar tillstånd till inlösen i landskapet Åland finns i självstyrelselagen för Åland (1144/1991).*

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____